

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Aušra RADA VIČIŪTĖ
Vadybos studijų programos studentė

ETIKOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI SAVIVALDOJE:
KELMĖS RAJONO ATVEJIS

Magistro darbas

Šiauliai 2013

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Aušra RADAVIČIŪTĖ

ETIKOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI SAVIVALDOJE:
KELMĖS RAJONO ATVEJIS

Magistro darbas
Socialiniai mokslai, Vadyba (N200)
Specializacija – Viešasis administravimas

Darbo vadovė:
prof. dr. D. Šaparnienė

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu vadybos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Aušra Radavičiūtė. Etikos problemos ir jų sprendimo būdai savivaldoje: Kelmės rajono atvejis. Vadybos (spec. viešojo administravimo) magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Magistro darbo vadovė – prof. dr. D. Šaparnienė. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra. Šiauliai, 2013. 85 p. (100 p.).

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamos valstybės tarnautojų etikos problemos bei jų sprendimo praktinė situacija Kelmės rajono savivaldybės administracijoje.

Pirmojoje magistro baigiamojo darbo dalyje analizuojami teoriniai etikos aspektai – pateikiamos šios disciplinos apibrėžimo galimybės, nurodomi principai, funkcijos, aptariamas teisinis etikos reglamentavimas ir t.t. Didžiausias dėmesys darbe skiriamas etikai valstybės tarnybos kontekste - analizuojama iš įvairių šaltinių (mokslinių publikacijų, Lietuvos Respublikos įstatymų, Vyriausybės nutarimų bei kitų teisės aktų ir t.t.) surinkta medžiaga apie valstybės tarnautojų etikos teisinį reglamentavimą Lietuvoje, apžvelgiami etikos kodeksų viešajame sektoriuje stipriosios bei tobulintinos pusės.

Tyrimo tikslas - išanalizuoti etikos problemų identifikavimo bei sprendimo situaciją viešojo sektoriaus organizacijose Kelmės rajone ir numatyti šio proceso tobulinimo galimybes.

Tyrimo problema formuluojama tokiais probleminiais klausimais: kokie etiško elgesio reikalavimai keliami šandieniniam valstybės tarnautojui? Kokių etikos problemų dažniausiai pasitaiko šandieninėse viešojo sektoriaus organizacijose? Kokie etikos problemų sprendimo būdai dažniausiai taikomi šandieniniame viešajame sektoriuje? Kokių etikos problemų sprendimo galimybių viešojo sektoriaus organizacijos neišnaudoja? Kokias rekomendacijas efektyvesniam etikos problemų sprendimui viešojo sektoriaus organizacijose dar galima pateikti?

Empirinėje valstybės tarnautojų problemų bei jų sprendimo galimybių tyrimo dalyje etikos problemos, jų sprendimas bei jo tobulinimo galimybės analizuojamos remiantis Kelmės rajono savivaldybės administracijos pavyzdžiu. Ekspertų interviu metu gauta informacija leido identifikuoti didžiausias valstybės tarnautojų problemas organizacijoje, aptarti praktinius valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo aspektus, pateikti rekomendacijas valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo viešojo sektoriaus organizacijose tobulinimui.

Ausra Radaviciute. Ethical problems and the ways of solutions in the self-government: the case of Kelme district. Master thesis of Management (spec. Public administration). The manager prof. dr. D. Saparniene. Siauliai University. Department of Public administration, Siauliai University 2013 .85p. (100 p.).

SUMMARY

In this paper of The Master thesis are analyzed the ethical problems of government officials and the practical situation of solving these problems in the self-governance public organizations in Kelme district.

The first part of the thesis is designed to analyze the theoretical aspects- there are provided possible definitions of the branch of science, pointed its principles and functions, discussed the legal regulation of ethical problems and etc. The major attention is given to the ethical problems in the context of civil service – there are analyzed the materials about the legal regulation of ethical problems in the civil service in Lithuania from different sources (scientific publications, the Laws of the Republic of Lithuania, Government Decrees, legal acts, etc.), over looked the strong and weak sides of the ethical codes in the public sector.

The goal of the research – to analyze the situation of the identification and solution of ethical problems in the public organizations of the self-governance in Kelme district and to foresee the possibilities of the refinement of the process.

The problem of the research is formulated in questions: what requirements of ethical behavior are raised for a civil servant? What ethical problems are most common in nowadays public organizations? What ways of solutions of ethical problems are most usually applied in the public sector? What possibilities of solving ethical problems are still not practiced? What other recommendations for more effective solutions of the ethical problems could be offered?

In the empiric part of the research of the ethical problems of government officials and the practical situation of solving these problems the ethical problems, the ways of their solutions and the possibilities of the refinement of the process are analyzed referring to the example the self – governance of Kelme district. The information gained in interviews with experts let to identify the major civil servants' problems in the organizations, to discuss practical ways of solving the ethical problems, present recommendations for the refinement of the solutions of the ethical problems in public organizations.

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	6
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	7
ĮVADAS	8
I. ETIKOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMAS NAUJOJO VIEŠOJO VALDYMO KONTEKSTE: TEORINIS PAGRINDIMAS	14
1.1 Etika viešojo valdymo kaitos procesuose	14
1.2. Viešojo sektoriaus etikos samprata, principai ir funkcijos	15
1.3. Viešojo sektoriaus etikos teisinis reglamentavimas	18
1.6. Viešojo sektoriaus etikos problemų sprendimo tobulinimas	30
II. ETIKOS PROBLEMŲ IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI VIEŠAJAME SEKTORIUJE: TYRIMO METODOLOGIJOS PAGRINDAI	39
2.1 Tyrimo metodologija	39
2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas	42
2.3. Tyrimo imties charakteristika	44
III. ETIKOS PROBLEMŲ IDENTIFIKAVIMO IR SPRENDIMO BŪDŲ KELMĖS RAJONO VIEŠOJO SEKTORIAUS INSTITUCIJOSE TYRIMO REZULTATAI	47
3.1. Trumpa Kelmės rajono savivaldybės charakteristika ir struktūra	47
3.2 Etikos problemų sprendimo aspektai Kelmės rajono savivaldybėje	48
3.3 Etikos problemų raiška Kelmės rajono savivaldybėje	57
3.4. Etikos problemų sprendimo Kelmės rajono savivaldybėje praktiniai aspektai	66
3.5 Etikos problemų sprendimo tobulinimo galimybės	76
IŠVADOS	79
LITERATŪROS SĄRAŠAS	82
PRIEDAI	86

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė. Valstybės tarnautojų veiklos svarbiausi etikos principai
- 2 lentelė. Viešojo administravimo principai
- 3 lentelė. Specifinių etikos problemų charakteristika
- 4 lentelė. Etikos infrastruktūros elementų charakteristika bei funkcijos
- 5 lentelė. Etinio viešajame sektoriuje lavinimo modelių ypatumai
- 6 lentelė. Tyrimo instrumento charakteristika
- 7 lentelė. Trumpa ekspertų – interviu respondentų charakteristika
- 8 lentelė. Etikos reikalavimai, keliami Kelmės rajono viešojo sektoriaus valstybės tarnautojams
- 9 lentelė. Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų etiško elgesio principai
- 10 lentelė. Valstybės tarnautojų etikos reglamentavimo vertinimas
- 11 lentelė. Valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo Kelmės rajone vertinimas
- 12 lentelė. Valstybės tarnautojų etikos problemos Kelmės rajone
- 13 lentelė. Didžiausios valstybės tarnautojų etikos problemos Lietuvoje (respondentų nuomonė)
- 14 lentelė. Reakcija į etikos problemas Kelmės rajono savivaldybės administracijoje
- 15 lentelė. Prevencinė veikla valstybės tarnautojų etikos srityje, vykdoma Kelmės rajone
- 16 lentelė. Valstybės tarnautojų prevencinės etikos problemų veiklos, vykdomos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, stiprybės ir silpnybės
- 17 lentelė. Valstybės tarnautojų etikos srityje veikiančios institucijos ir pagrindinės jų veiklos charakteristikos
- 18 lentelė. Etikos klausimų savivaldybės administracijos internetinėje svetainėje situacija

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav. Geriausia praktika organizacijos etikos klimatui ir organizacijai tobulinti
- 2 pav. Etikos problemų ir jų sprendimo galimybių Kelmės rajono savivaldybės administracijoje tyrimo schema
- 3 pav. Etikos problemų ir jų sprendimo galimybių Kelmės rajono savivaldybės administracijoje tyrimo etapai
- 4 pav. Kelmės rajono savivaldybės administracijos skyriai
- 5 pav. Už etikos sritį atsakingi asmenys bei institucijos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje
- 6 pav. Valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo tobulinimo kryptys

ĮVADAS

Etikos problematikos viešojo sektoriaus institucijose svarbos suvokimą pasak J. Palidauskaitės (2010) sąlygoja keletas priežasčių: 1) kylantys skandalai (jie menkina pasitikėjimą viešuoju administravimu, valdžia vertinama kaip neatsakinga); 2) tam tikrų institucijų veikla (savarankiška institucija kovai su korupcija ir kt.); didėjantys piliečių poreikiai (žinoti, ką ir kaip daro valdžia), t. y. atvirumo ir atskaitomybės poreikis, o visa tai atliepia naujojo viešojo valdymo koncepcijos nuostatų įgyvendinimo stiprinimą.

Susidomėjimas etiniais valstybės tarnautojų ar politikų veiklos bruožais yra cikliškas. Po vieno ar kito įvykio kyla diskusijos, į kurias įsitraukia tiek eiliniai piliečiai, tiek žiniasklaidos atstovai, tiek mokslininkai ar šioje srityje dirbantys praktikai. Pirmą kartą toks susirūpinimas JAV, kuri gali būti laikoma šios mokslo srities pradininke, pastebėtas dar XIX a. pabaigoje, kada buvo gvildenamas politikos ir administravimo santykis suvokiant jų atskyrimo ribą. To meto demokratija reikalavo politinės atsakomybės, nekorumpuotos administracijos, moralinių įsipareigojimų. Kita susidomėjimo banga, J. Palidauskaitės (2008) teigimu, kilo XX a. pradžioje, kada buvo keliami individualios administracinės etikos ir moralinio sprendimo klausimai, išplaukiantys iš administracinės veikimo laisvės. Trečioji dėmesio etikai banga, minėtos autorės nuomone, sietina su 1960 – aisiais, kada susidomėjimą rodė ne tiek praktikai, kiek viešąjį administravimą studijavę studentai. Ketvirta proga daugiau dėmesio skirti valdžios veiksniams etinei pusei ir iš naujo peržvelgti bei įvertinti etikos svarbą viešajam administravimui buvo Votergeito skandalas septintojo dešimtmečio pradžioje, po kurio imtasi konkrečių veiksniams etikai valstybės tarnyboje sustiprinti.

Beveik kiekviena visuomenė yra išgyvenusi didesnio ar mažesnio masto skandalus, atsiliepiantčius valdžios, administracijos ir visuomenės santykių raidai. Skandalai, į kuriuos įsipainioja įvairių šalių valdžios atstovai, kartais sudaro įspūdį, kad dalyvavimas skandale yra norma, o etiškas elgesys yra labiau išimtis nei įprasta praktika. Ir, kaip teigia L. W. Huberts (2007), vienintelis skirtumas tarp įvairių visuomenių yra tokių skandalų mastai, pažeidimo naujumas, pasekmių dydis.

Pastarasis demokratinės Lietuvos dešimtmetis gali būti įvardintas kaip nusivylimo valdžia dešimtmetis. Valdžia ir visuomenė Lietuvoje atrodo stovinčios skirtingose barikadų pusėse. Valdžia visuomenės pasitikėjimu mažai domisi. Piliečiai savo ruožtu linkę nusišalinti nuo aktyvesnio visuomeninio ir politinio gyvenimo, netikėdami, kad jie yra pajėgūs prisidėti prie tolesnių visuomenės siekių įgyvendinimo.

Didelis valdžios ir visuomenės atotrūkis kelia grėsmę demokratijos egzistavimui, todėl reikia ieškoti visuomenės pasitikėjimo valdžia grąžinimo būdų, rasti galimybių bendradarbiauti.

J. Palidauskaitė (2008) išskiria du būdus visuomenės pasitikėjimui susigrąžinti: įstatyminių ir praktinių. Atskiri šalies mastu išleisti įstatymai, draudžiantys politikų ir tarnautojų interesų

konfliktus, reiškiantys iššūkį korupcijai, apgaulėi ir kitiems etikos pažeidimams, profesinės etikos kodeksai yra pirmas žingsnis šia linkme. Tačiau kur kas svarbesnis būtų šių įstatymų įgyvendinimas ir vadovavimasis jais kasdieninėje savo veikloje. Prie to galėtų prisidėti tarnautojų ir politikų etikos seminarai, viešojo administravimo ir politikų etikos įtraukimas į universitetinių studijų programas, literatūros platinimas tiek tarp viešojo administravimo specialistų, tiek tarp eilinių visuomenės narių. Be abejonės, nemažas indėlis būtų ir etikos problemų ir jų sprendimo galimybių studijos įvairiuose šalies rajonuose veikiančiose viešojo sektoriaus institucijose, jų skyriuose bei padaliniuose.

Darbo aktualumas. Etikos svarbą naujojo viešojo valdymo paradigmos įgyvendinimo kontekste sąlygoja tai, kad pasitikėjimas valdžia apskritai ir atskiromis jos institucijomis priklauso nuo to, kaip eiliniai piliečiai vertina valdžios veiksmus ir priimamus sprendimus. Viešojo sektoriaus tarnautojai, būdami tarp politinės valdžios ir piliečių, turi jausti didelę atsakomybę. Jiems privalu tinkamai atstovauti piliečių interesams ir kartu įgyvendinti numatytą politiką.

Šiuo metu dėmesys viešojo administravimo ir politikos etikai Lietuvoje dar nėra pakankamas - etikos, profesinės etikos svarba dažniausiai analizuojama tik teoriniame lygmenyje. Priimti įstatymai, nurodantys principus, kuriais turi būti vadovaujama valstybės tarnyboje, draudžiantys valstybės tarnautojų interesų konfliktus, apgaulę ir kitus etikos bei profesinės etikos pažeidimus. Tačiau įgyvendinant šiuos įstatymus dar yra daug spragų ir sunkiai pasiekama, kad jais būtų vadovaujama kasdieninėje veikloje. Spręsti šias problemas galėtų padėti ne tik valstybės tarnautojų profesinės etikos kodekso parengimas ir jo įgyvendinimas, etikos seminarų organizavimas, diskusijos viešojo administravimo etikos ir viešojo administravimo profesinės etikos klausimais, bet ir praktinės profesinės etikos problemų bei jų sprendimo galimybių studijos viešojo sektoriaus institucijose.

Tokio pobūdžio problemų identifikavimas ir jų sprendimo galimybės gali ne tik užkirsti kelią netinkamam valstybės tarnautojų elgesiui, bet ir sudaryti jiems sąlygas siekti geresnių darbo rezultatų, sukurti tinkamesnę organizacijų vidinę aplinką, pelnyti didesnę visuomenės pasitikėjimą, taip pat padidinti valstybės tarnautojų pasitenkinimą savo darbu ir pagerinti valdžios ir piliečių ryšius.

Reikia pažymėti, kad Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose etikos problemų raiškos ir sprendimo būdų mokslinių tyrimų yra stokojama.

Darbo tyrimo problema.

Tyrimo problema gali būti išreikšta šiais probleminiais klausimais:

1. Kokie etiško elgesio reikalavimai keliami šiandieniniam valstybės tarnautojui?
2. Kokių etikos problemų dažniausiai pasitaiko šiandieninėse viešojo sektoriaus institucijose?

3. Kokie etikos problemų sprendimo būdai dažniausiai taikomi šiandieniniame viešajame sektoriuje?

4. Kokių etikos problemų sprendimo galimybių viešojo sektoriaus organizacijos neišnaudoja?

Tyrimo objektas. Etikos problemos ir jų sprendimo būdai Kelmės rajono savivaldybės administracijoje.

Tyrimo dalykas. Etikos problemų ir jų sprendimo būdų Kelmės rajono savivaldybės administracijoje analizė.

Tyrimo tikslas – ištirti etikos problemų raišką ir jų sprendimo būdus Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose, identifikuojant šiame kontekste egzistuojančias problemas ir numatant galimas etikos problemų sprendimų tobulinimo galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti viešojo sektoriaus etikos naujojo viešojo valdymo kontekste teorinius aspektus.
2. Išanalizuoti viešojo sektoriaus etikos teisinį reglamentavimą.
3. Identifikuoti egzistuojančias pagrindines etikos problemas viešojo sektoriaus institucijose.
4. Aptarti etikos problemų sprendimo viešojo sektoriaus institucijose būdus.
5. Remiantis empiriniu tyrimu, atliktu Kelmės rajono savivaldybėje, analizuoti etikos problemų raiškos, jų sprendimo būdų aspektus, pateikiant rekomendacijas etikos problemų sprendimo tobulinimui.

Pagrindinis ginamas teiginys. Galima teigti, kad valstybės tarnautojų etikos problemos sprendžiamos nepakankamai efektyviai, neužtikrintas sprendimo būdų mechanizmas, nepakanka informacijos apie valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo tobulinimo galimybes.

Tyrimo metodologija. Siekiant išsiaiškinti etikos problemų specifiką ir jų sprendimo galimybes viešojo sektoriaus institucijose pirmiausia buvo atlikta Lietuvos bei užsienio šalių autorių mokslinių publikacijų, Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų, paskelbtų tyrimų rezultatų, internetinių šaltinių analizė. **Tyrimo metodologija grindžiama:**

1. Įvairių Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų (Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992), Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1997). Lietuvos Respublikos politikų elgesio kodeksas (2006). Lietuvos Respublikos savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas (2000). Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (1999), Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas (1997) ir t.t.) nuostatomis.

2. Įvairių Lietuvos ir užsienio autorių - Blankenburg, E. (2002), Carroll, A. B., Buchholtz (2006). Chapman, R. (2003). Denhardt, R., B., Grubbs, J. (2003). Huberts, L. W. (2007). Palidaskaitė, J. (2010). ir kt. mokslinėmis publikacijomis apie etikos sampratą, šio proceso

specifiką bei reikšmingumą literatūroje lietuvių bei anglų kalbomis: straipsniuose, publikacijose mokslinėje bei periodinėje spaudoje, internetiniuose šaltiniuose, atliktų sociologinių tyrimų ataskaitose, enciklopedijose, žinyuose.

3. Mokslininkų: Paliduskaitės, J. (2001), Paliduskaitės, J. (2010), Eigen, P. (2006), R. B. Denhardt, J. Griggs (2003), D. Stone (2004), V. Šlapkausko (2002) ir kt., įžvalgomis apie etikos problemas, jų sprendimo svarbą ir galimybes bei šių procesų tobulinimą viešajame sektoriuje.

4. Tyrimui taikytas pastaraisiais metais socialinių tyrimų moksluose vis dažniau pasitelkiamas kokybinis tyrimo metodas (K. Kardelis, (2002), V. Žydžiūnaitė. (2005), V. Luobikienė (2000), V. Pranulis). Siekiant gauti informacijos, padėsiančios visapusiškai išsiaiškinti bei suprasti respondentų požiūrį į etikos problemas bei jų sprendimą, suvokti ekspertų patirtį, tyrime naudotas vienas efektyviausių kokybinių duomenų rinkimo metodų- individualusis giluminis interviu.

Anot Žydžiūnaitės (2007), kokybiniuose tyrimuose kreipiamas dėmesys į turinę analizę, o ne statistinius duomenų pasiskirstymus. Kokybiniais tyrimams netaikomi kiekybiniai parametrai. Jiems būdinga maža respondentų imtis, nekeliami reprezentatyvumo reikalavimai, nevertinama paklaida. Kokybiniuose tyrimuose siekiama atrasti prasmes, argumentus, samprotavimus, o ne priežastis. Tai reiškia, kad kokybiniai tyrimai, skirtingai nei kiekybiniai, kurie dažniausiai aiškina kodėl kažkas atsitinka, siekia suprasti žmonių interpretacijas, aiškinimus bei motyvaciją.

Tyrimo metodai: šio baigiamojo magistro darbo teorinėje dalyje buvo atlikta įstatymų ir kitų teisės aktų (Lietuvos Respublikos įstatymų, Vyriausybės nutarimų bei kt.) analizė, viešojo sektoriaus etikos kodeksų analizė, mokslinės literatūros apie etiką, profesinę etiką, jos specifiką viešajame sektoriuje ir valstybės tarnyboje, reakcijos į šias problemas bei neetiško valstybės tarnautojų elgesio prevencijos sisteminė ir lyginamoji analizė, loginiai apibendrinimai.

Empiriniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas tiriamos srities specialistų – viešojo sektoriaus organizacijų vadovų bei kitų darbuotojų (vadinamųjų ekspertų, atstovaujančių tiriamai problemai) apklausos interviu metodu kokybinis metodas.

Siekiant išsiaiškinti etikos problemas viešajame sektoriuje ir jų sprendimo galimybes, sudarytas tyrimo instrumentas – apklausos interviu metodu protokolas, kuris bus pateiktas Kelmės rajono savivaldybės viešojo sektoriaus organizacijų vadovams bei darbuotojams. Interviu metu gautiems duomenims apdoroti buvo atlikta turinio (angl. content) analizė.

Išsamesnei problemos analizei magistro baigiamojo darbo empirinėje dalyje dar buvo taikomas dokumentų analizės metodas (analizuoti dokumentai, reglamentuojantys valstybės tarnautojų elgesį viešojo sektoriaus institucijose, kurių darbuotojai dalyvavo apklausoje interviu metodu).

Tyrimo imtis. tyrimui atlikti pasirinkta neatsitiktinė, netikimybinė tikslinė imtis. Tyrimas grindžiamas tiriamųjų ekspertų savanoriškumo ir geranoriškumo principais. Etikos problemų ir jų

sprendimo galimybių Kelmės rajono savivaldybėje tyrime dalyvavo šioje viešojo sektoriaus institucijoje veikiančių Etikos, Kovos su korupcija komisijų bei kitų komitetų, kurių veikla susijusi su etika, profesine etika, ir kt. etiniais klausimais nariai.

Norint optimizuoti šio tyrimo galimybes, gauti daugiau ir visapusiškesnės informacijos apie etikos problemas, jų sprendimą bei jo tobulinimo galimybes dar apklausti ir rajono savivaldybės vadovai.

Magistro baigiamojo darbo strategija.

1. Magistro baigiamojo darbo temos pasirinkimas, teorinės medžiagos rinkimas, darbo įvado formavimas (2011-09-05 – 2011-11-25).

2. Konceptualiosios magistro baigiamojo darbo dalies rengimas: mokslinės literatūros sisteminimas ir analizė, tyrimo strategijos parinkimas ir metodologijos formulavimas (2011-12-01 – 2012-06-01).

3. Analitinės mokslinio darbo dalies rengimas: pasiruošimas duomenų rinkimui, respondentų atranka, gautų duomenų analizė ir interpretavimas (2012-09-05 – 2012-11-01).

4. Tyrimo ataskaitos rengimas, išvadų bei rekomendacijų formulavimas (2012-11-01 – 2012-12-15)

Tyrimo dalyviai. Viešojo sektoriaus organizacijų vadovai bei darbuotojai – Etikos, Kovos su korupcija komisijų, komitetų ir kt. grupių nariai, dirbantys, Kelmės rajono savivaldybėje (Kelmės rajono savivaldybės meras, Kelmės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojas, Etikos bei Korupcijos prevencijos komisijų pirmininkai, Korupcijos prevencijos komisijos nariai, Etikos komisijos nariai ir t.t.).

Rezultatų mokslinis naujumas. Analizuojant valstybės tarnautojų etikos problemų ir jų sprendimo tyrimui reikalingą mokslinę literatūrą, stengtasi remtis naujausiomis tyrėjų išvalgomis valstybės tarnautojų etikos srityje. (J. Palidaskaitė (2010), ir kt.). Valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo galimybių situacija Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose vykdyta pirmą kartą. Analizuojami valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo ypatumai. Lyginant teorinius valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo aspektus su praktine situacija Kelmės rajono savivaldybėje, bandoma identifikuoti priemones, leisiančias valstybės tarnautojų etikos problemas Kelmės rajono savivaldybėje spręsti efektyviau.

Rezultatų praktinis reikšmingumas. Magistro darbe analizuojama etikos valstybės tarnyboje, etikos problemų bei jų sprendimo galimybių tema – aiškinamasi, kokie etikos (tame tarpe ir profesinės) reikalavimai keliami šiandieniniam valstybės tarnautojui? Kokios etikos problemos dažniausiai pasitaiko šiandieninėse viešojo sektoriaus institucijose? Kokie šių etikos problemų sprendimo būdai dažniausiai taikomi viešajame sektoriuje? Kokių profesinės etikos problemų sprendimo galimybių viešojo sektoriaus organizacijos neišnaudoja? Kokias rekomendacijas

profesinės etikos problemų sprendimo efektyvinimui galima pateikti? Atliktu tyrimu bei pateiktomis išvadomis ir pasiūlymais gali pasinaudoti ne tik tyrime dalyvavusių Kelmės rajono savivaldybės administracijos, Valstybinės mokesčių inspekcijos Kelmės skyriaus, Socialinio draudimo fondo valdybos Kelmės skyriaus, bet ir kitų viešojo sektoriaus organizacijų vadovai, jų pavaduotojai, įvairių skyrių vadovai bei darbuotojai, kurių veikla susijusi su etikos valstybės tarnyboje klausimais, etikos problemomis, jų sprendimo galimybių paieška ir t.t. Reikalingos informacijos čia taip pat suras ketinantys valstybės tarnyboje, etikos viešajame sektoriuje ar panašioje srityje dirbti specialistai.

Tyrimas yra taikomojo pobūdžio, t.y., remiantis rezultatais ir praktinėmis rekomendacijomis gali būti tobulinamas valstybės tarnautojų profesinės etikos problemų sprendimas. Sukaupta ir analizuota informacija atveria galimybes gerinti valstybės tarnautojų ir kitų viešojo sektoriaus organizacijų darbuotojų darbo organizavimą, skatinti juos elgtis atsakingai, sąžiningai ir etiškai, kvalifikuočiau aptarnauti interesantus, kad būtų išnaudotos visos galimybės optimizuoti valstybės tarnautojų, kitų viešojo sektoriaus organizacijų darbuotojų ir visuomenės bendravimą bei pasitikėjimą valstybės tarnyba.

Magistro baigiamojo darbo struktūra ir apimtis. Magistro baigiamąjį darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, reziumė anglų kalba, įvadas, trys dalys, sudarytos iš skyrių bei poskyrių, išvados, naudotos literatūros sąrašas (51 šaltiniai), 6 priedai.

Pirmoje darbo dalyje realizuojamas pirmasis darbo uždavinys – analizuojami teoriniai etikos ir profesinės etikos aspektai bei etikos problemos ir jų sprendimo specifika viešajame sektoriuje.

Antroje dalyje supažindinama su etikos problemų bei jų sprendimo galimybių tyrimo metodologija – pagrindiniais tyrimo metodais (ekspertų apklausa interviu metodu bei dokumentų turinio analize), tyrimo instrumento (apklausos interviu metodu protokolo) sudarymo principais, charakterizuojami eksperų apklausos respondentai.

Trečiojoje (empirinėje) tyrimo dalyje pateikiama etikos problemų ir jų sprendimo galimybių tyrimo Kelmės rajono savivaldybės administracijoje rezultatų analizė.

Valstybės tarnautojų etikos problemų ir jų sprendimo tyrimo duomenis iliustruoja 6 paveikslai, 18 lentelių. Darbo apimtis – 100 psl.

I. ETIKOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMAS NAUJOJO VIEŠOJO VALDYMO KONTEKSTE: TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1 Etika viešojo valdymo kaitos procesuose

Amžių sandūroje visuomenės socialiniai – politiniai santykiai įgyja naujas formas, keičia vertybes bei institucijas, struktūras, jų funkcijas. Pastaraisiais metais vis dažniau imama akcentuoti, kad viešajame administravime labiau turėtų dominuoti sąvokos „demokratija“, „savigarba“, ir „piliėtis“, o ne „rinka“, „konkurencija“, ir „klientas“. Naujai besiformuojančiai ideologijai pagrindą sudaro pilietišumo, bendruomenės, pilietinės visuomenės teorijos bei organizacinis humanizmas, teigia A. Guogis (2009). Naujas viešasis valdymas remiasi demokratija, tarnavimu visuomenei, bei yra savotiška alternatyva Naujajai viešajai vadybai, kuri yra grindžiama ekonomikos teorija bei individualiais interesais.

Naujas viešasis valgyimas akcentuoja, kad piliečių dalyvavimas yra esminė prielaida demokratiškam valdymui, kadangi pilietiškumas reiškia ne vien individualius interesus, bet ir socialines vertybes, siekius, ir rūpinimąsi kitais. Piliečiai traktuojami kaip valdžios savininkai ir laikoma, kad viešojo administravimo tarnautojai turi tarnauti piliečiams, atsižvelgdami į demokratinės visuomenės daugiasluksnę atsakomybę, etiką ir atskaitomybę.

Naujasis viešasis valdymas, A. Guogio (2009) teigimu – tai į socialumą orientuotas valdymo modelis. Tuo jis skiriasi nuo individualistinio požiūrio. Per praėjusius dešimt metų į minėtą reiškinį buvo kreipiamas ne tik Vakarų šalių vadybininkų ir administratorių, bet ir politologų, sociologų bei ekonomistų dėmesys. Buvo atlikta nemažai kokybinių ir kiekybinių tyrimų, kurių išvadose nurodoma, kad Naujasis viešasis valdymas – tai viešojo administravimo modelis su šiek tiek kitose vietose sudėliotais akcentais – su platesniu piliečių dalyvavimu valdyme, korupcijos nebuvimu, policentrinės demokratijos, skaidrumo, atsakomybės ir kitų moralinių – etinių savybių išskėlimu, geru tarpinstituciniu bendradarbiavimu bei aktyvia nevyriausybinų organizacijų veikla. Gaila, kad Rytų Europoje bei Lietuvoje dėmesys „naujajam viešajam administravimui“ pasireiškė daug silpniau, nors socialumo trūkumas čia irgi atsispindėjo daugelyje valstybės organizavimo sferų. Ypač skaudu yra tai, kad per dvidešimt nepriklausomybės metų socialumo trūko tradiciškai labiau globos reikalaujančiose srityse, kaip antai: kultūra, švietimas, sveikatos ir socialinė apsauga.

Tiesa, paminėtina ir tai, kad nors Naujasis viešasis valdymas dar nėra tapęs kasdienine administracijos darbuotojų elgsenos norma, socialiniai mokslininkai, politikai ir administratoriai vis dažniau tarptautiniuose forumuose ir seminaruose rodo jį kaip sektiną pavyzdį, kuris gali sutrukdyti tolesnei viešojo sektoriaus bei viešojo administravimo diskreditacijai. Ir tikėtina, kad tokio pobūdžio reformos bus vykdomos ne tik labiau išsivysčiusiose šalyse, bet ir Lietuvoje.

1.2. Viešojo sektoriaus etikos samprata, principai ir funkcijos

Dabartiniame pasaulyje auga valdžios veiklos mastai ir jos įtaka įvairioms visuomenės gyvenimo sritims. Reguluojama ne tik socialinė ir ekonominė raida, bet ir naujų technologijų plėtra. Valdžiai metama vis daugiau iššūkių, tarp jų ir etinių, su kuriais ji privalo susidoroti. Tai siejasi su spartėjančia mokslo ir technologijų pažanga, globalizacija ir kitais šiuolaikinio gyvenimo reiškiniais bei su tuo, kad vis didesnius reikalavimus valdžiai kelia piliečiai.

Netinkami politikų ir valstybės pareigūnų veiksmai bei sprendimai nėra tik šiandieninės Lietuvos fenomenas. Netinkamas kai kurių valdžios atstovų elgesys turi galias istorines šaknis. Jį lemia žmogaus egoizmas ir kitos priežastys (neetiško elgesio motyvus išsamiai aptaria J. Paliduskaitė (2009), apie jį kalbama OECD rekomendacijose (2007) ir kt. šaltiniuose). Iki pat žiniasklaidos kaip profesijos atsiradimo didesnė visuomenės dalis apie tokius dalykus nesužinodavo: tai likdavo savotiška valdžios atstovų sluoksnių paslaptimi. Dabar apie neprofesionalų, prasižengiantį visuomenėje nusistovėjusioms moralės normoms, o dažnai ir įstatymams, elgesį, visuomenę daugeliu atvejų informuoja žurnalistai.

Etika viešajame administravime siejama su pasitikėjimu valdžia ir atskiromis jos institucijomis, demokratija ir net pačia valstybe. Su netinkamu pareigūnų elgesiu stengtasi kovoti jau nuo seno. Senovės Atėnuose buvo bandoma iš anksto užkirsti kelią netinkamam, neatsakingam ir egoistiniam pareigūnų elgesiui. Drausminančios ir kartu prevencinės priemonės buvo nuolatinė piliečių vykdoma tarnautojų asmeninės ir visuomeninės veiklos kontrolė ir reikalavimas atsiskaityti prieš visuomenę už atliktą darbą baigus tarnybą. Panaši praktika buvo nusistovėjusi ir Prūsijoje. JAV dar XIX a. bandė kovoti su etinėmis problemomis – korupcija bei interesų konfliktu.

Nagrinėjant elgesį, kaip nurodoma OECD rekomendacijose (2007), naudinga išskirti kelias jo rūšis:

1. **neteisėtą elgesį**, t. y. elgesį, už kurį įstatyme (-uose) numatyta skirti bausmes, pradedant baudžiamaisiais, baigiant smulkiais nusižengimais;
2. **neetišką elgesį**, kai nepaisoma etikos gairių, principų ar vertybių;
3. **netinkamą elgesį**, kai veikiama nesilaikant visuomenėje įprastų elgesio normų ar praktikos.

Tokio skirstymo laikysimės ir magistro baigiamajame darbe, kur daugiausia dėmesio skirsime neetiško elgesio aspektų analizavimui.

Anksčiau prevencinės priemonės bandant įveikti negeroves neapsiribodavo vienos valstybės teritorija. Dabar daugelis valstybių (ES šalys, JAV, Kanada, Australija ir kt.), bendradarbiaudamos su tarptautinėmis organizacijomis (viena jų – Transparency International), į tokias problemas bando žvelgti naujai. Tuo tikslu organizuojami tarptautiniai seminarai ir konferencijos, įgyvendinamos įvairios programos, rengiami įvairūs elgesio kodeksai, priimami reikalingi teisės aktai ir t.t. Bene

universaliausia prevencinė priemonė korupcijai, netinkamam, neetiškam valstybės tarnautojų ir politikų elgesiui apriboti tyrėjų (J. Palidauskaitės, R. Didžiulienės, N. Vasiljevienės ir kt.) teigimu, yra etikos standartų laikymasis.

Išanalizavus mokslinę literatūrą (J. Oakley, D. Cocking (2001), J. Palidauskaitė (2001), J. Palidauskaitė (2008), J. Palidauskaitė (2007) ir kt.) matyti, kad valstybėse bei kultūrose etika buvo skirtingai suprantama. Šiandien taip pat esama ne vienos etikos sąvokos. Remiantis atskirų filosofų mintimis, etika gali būti traktuojama kaip vertybė, kaip pasekmė, kaip principas ir t.t.

Kadangi viešojo administravimo etikos specialistai etiką traktuoja skirtingai, mokslinėje literatūroje pateikiama keletas jos sampratų. Etika gali būti suprantama kaip moralinis aiškinimas, paklusimas moraliniam autoritetui, moralinio sprendimo vykdymas ir t.t.. Kuria etikos reikšme vadovaujamesi, dažnai priklauso nuo konteksto (laikmetis, situacija, asmenybės ir kt. veiksniai). Etikos srityje dirbusių mokslininkų teigimu, apibrėžiant etikos sąvoką, idealu būtų atsižvelgti į visas apibrėžtas šio mokslo sampratas, o ne į kurią nors atskirą dalį.

Apibendrinant etikos sampratas, jos (etikos) apibrėžimo galimybes, suvokus moralės ir etikos skirtingumą, remiantis atskiromis etikos definicijomis, galima teigti, kad **etika – tai mokslas, tiriantis moralę**. Etika yra viena iš svarbiausių valdžios pasidalijimo ir atsvaros priemonių, padedančių kovoti su savavališku valdžios naudojimu. Tai – gyvybiškai svarbus veiksnys kuriant ir palaikant pasitikėjimą valdžia bei jos institucijomis, užtikrinant kokybišką viešojo sektoriaus organizacijų veiklą.

Paminėtina, kad mokslinėje literatūroje galimi ir dar kitokie etikos apibrėžimai. Pavyzdžiui, A. Paulavičiūtė (2004) teigia, kad etika dažnai dar yra vadinama praktine filosofija. Ji tiria žmogaus veiksmus, poelgius, formuoja moralės normas, reguliuojančias elgseną įvairiausiomis gyvenimo aplinkybėmis. Kartu su atskiromis žmonių veiklos formomis susiformavo ir specialios normos, reguliuojančios vienos ar kitos profesinės veiklos etiką.

V. Pruskaus (2003) teigimu, žmogaus veikla tokia įvairialypė, kad universalių moralės normų kartais neužtenka reguliuojant žmogiškąjį elgesį konkrečiose specifinės veiklos srityse. **Profesinė (funkcionaliai diferencijuota, vaidmeninė) etika išreiškia tam tikrą konkretų elgesio normų rinkinį ar elgesio kodeksą, kuriuo turi vadovautis tam tikro profesinio vaidmens atlikėjas, priimdamas sprendimus**. Profesinė etika, kaip teigia O. Dwivedi (2007) iškilo sąlygota tiesioginės tradicijų tradicinių profesijų savivaldos (ankstyvoji hebrajų religija kunigus atskyrė nuo bendruomenės, Viduramžių gildijos buvo suverenios institucijos, kontroliavusios amato mokymąsi ir stojimo reikalavimus, jų nariai turėjo savo srities monopoliją. Švietimo ir narių mokymo kontrolė leido patvirtinti jų pačių nustatytus profesinius standartus, jie turėjo išimtinę teisę kontroliuoti savo srities žinias ir patys buvo vieninteliai tinkami savo profesijos atstovų teisėjai).

Profesinė etika mokslinėje literatūroje apibrėžiama kaip atskira etikos sritis, nustatanti reikalavimus bei standartus, kurių turi laikytis vienos ar kitos profesijos atstovai.

Profesija (teisėjai, medikai, pedagogai ir kt.) ir jos institucijos (teismas, ligoninė, mokykla ir t.t.) nėra etikos objektas. Profesinėje etikoje nekeliamas konkrečios veiklos (verslo, reklamos ir kt.) etiškumo klausimas. **Profesinės etikos apimtis**, J. Palidauskaitės (2008) teigimu, **apsiriboja tos profesijos elgesiu** (santykiai su klientu, kitais tos srities atstovais), bet ne profesijos veikla.

Profesinės etikos principai, R. Pukienės, I. Stokaitės apibrėžiami taip: „be to, į ką orientuojasi visi žmonės, kiekvienas, atlikdamas savo darbą, prisiima ir papildomos etinės atsakomybės našta. Pavyzdžiui, profesinės asociacijos turi savas elgesio taisykles, kurias nustato būtino elgesio profesinės praktikos kontekste (medicinoje, teisėje, valstybės tarnyboje ir t.t.) rėmus. Šios raštiškai užfiksuotos nuostatos lemia standartinį elgesį, kuris paprastai grindžiamas profesinės etikos principais. Pavyzdžiui, objektyvumas, nešališkumas, tiesumas, visiškas demaskavimas, konfidencialumas, pastangų rodymas (rūpinimosi įsipareigojimas), tikslus profesinių įsipareigojimų vykdymas, potencialių ar aiškių konfliktų vengimas.

Profesinės etikos **funkcijos** mokslinėje literatūroje (R. Pukienė, I. Stokaitė, N. Vasiljevienė (2003) ir kt) apibrėžiamos taip:

1. Pagrindinė profesinės etikos socialinė funkcija – padėti sėkmingai išspręsti profesijos keliamus uždavinius.
2. Profesinė etika atlieka ir savotiško tarpininko, galinčio derinti santykius tarp visuomenės ir profesinės grupės, vaidmenį.
3. Profesinė etika dalyvauja derinant visuomenės ir individo interesus konkrečios socialinės grupės rėmuose. Be to, profesinė etika užtikrina tam tikrą ryšį ir progresyvių moralinių vertybių perimamumą plėtojant moralinius santykius darbo sferoje.

Apibendrinant analizuotą mokslinę literatūrą apie etiką bei profesinę etiką galima teigti, kad būtent etika yra mokslas, padedantis atskleisti ir pagrįsti veiksmus, kurie pripažįstami teisingais arba neteisingais, leidžia argumentuotai paaiškinti jų esmę, pateikti argumentus, vertinant reiškinius, apimančius moralę. Etikos mokslas glaudžiai susijęs su profesine etika (tai siauresnė etikos disciplinos sritis). Profesinė etika tiria profesinę moralę, kaip bendrų moralinių principų ir normų konkretizaciją, pritaikomumą vienai ar kitai profesinės veiklos rūšiai. Valstybės tarnautojai, vadovaudamiesi profesinės etikos standartais, gali tikėtis tinkamai atlikti savo pareigą visuomenei

Šiame magistro baigiamajame etikos bei profesinės etikos aspektai analizuojami valstybės tarnybos kontekste. Kaip ir dauguma profesijų, visuomenės institucijų tarnautojai turi savo profesinės etikos reikalavimus. Dėl tarnybos specifikos visuomenės tarnautojų etika skiriasi nuo privataus gyvenimo ir verslo etikos. Privataus gyvenimo etikos normos savo mastu, reikšme ir įtaka bendruomenei negali lygintis su valstybės tarnybai keliamais reikalavimais. Valstybės tarnautojams

visuomenė kelia aukštesnius reikalavimus nei privačioje srity dirbantiems asmenims. Iš jų reikalaujama elgtis atsakingai, vengti galimos žalos ir daryti gera visuomenei. Valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, kaip nurodama „Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse“ (2002) turi vadovautis valstybės tarnybos principais: pagarbos žmogui ir valstybei, teisingumo, nesavanaudiškumo, padorumo, nešališkumo, atsakomybės, pavyzdingumo ir kt. principais.

Etikos ir profesinės etikos aspektai valstybės tarnybos kontekste išsamiau analizuojami kitame šio darbo skyriuje.

1.3. Viešojo sektoriaus etikos teisinis reglamentavimas

Šiame magistro darbo skyriuje analizuojami valstybės tarnautojų veiklą reglamentuojantys įstatymai, vertinant juos iš viešojo administravimo etikos perspektyvos.

Lietuvos valstybės tarnautojų veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (1999, dabar galiojanti redakcija aktuali nuo 2011-12-23), Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (1999, dabar galiojanti redakcija aktuali nuo 2011-01-10). Nurodytieji teisės aktai, J. Palidaukaitės teigimu, priskirtini prie bendro pobūdžio įstatymų, reglamentuojančių visų viešojo administravimo sistemų tarnautojų veiklą. Tai lyg bendro pobūdžio universalios taisyklės, numatančios tam tikras veiklos gaires. Šiuose įstatymuose numatyti kai kurie valstybės tarnautojų etikos aspektai (principai, pareigos, teisės).

Atskirą grupę sudaro valstybės tarnautojų profesinę veiklą etikos aspektu reglamentuojantys teisiniai dokumentai – Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje (1997, dabar galiojanti redakcija aktuali nuo 2011-03-39), Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1997, dabar galiojanti redakcija aktuali nuo 2009-07-23). Šie įstatymai reglamentuoja specifinę, t. y. su etika susijusią tarnautojų veiklą, yra specifinio turinio. Todėl jų išsamesnė analizė pateikiama atskiruose magistro baigiamojo poskyriuose.

Kaip nurodo etikos tyrėjai (R. Pukienė, I. Stokaitė ir kt.), daugelio valstybių konstitucinėje praktikoje (JAV, Britanijos ir kt.) valstybės tarnautojų veiklos pagrindas yra konstitucija ir joje įtvirtinti pagrindiniai valstybės tarnybos principai bei vertybės. Lietuvos Respublikos pagrindinis įstatymas, Konstitucija (1992) neturi atskiro skyriaus, skirto valstybės valdymo gairėms apibrėžti, tačiau ji įtvirtina ne tik pagrindinį valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principą (5 str.), bet ir visų asmenų lygybę įstatymui, teismui ir kitoms valdžios institucijoms, užkirsdama kelią galimam šališkumui lyties, rasės, tautybės, religijos ir socialinės padėties ar kitu pagrindu (29 str.), suteikia piliečiams galimybę kritikuoti valdžios įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų priimamus sprendimus (33 str.). Galima teigti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtina tarnavimo žmonėms ir lygybės vertybes, kurias praktikoje turi įgyvendinti valstybės tarnautojai.

Analizuojant Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą (1999) etiniu aspektu daugiausia dėmesio skiriama valstybės tarnybos principų, valstybės tarnautojų pareigų ir teisių santykio bei atsakomybės problemoms. Aktualioje įstatymo redakcijoje nurodyta, kad „Lietuvos Respublikos valstybės tarnyba grindžiama įstatymų viršenybės, teisėtumo, lygiateisiškumo, lojalumo, politinio neutralumo, skaidrumo, atsakomybės už priimtus sprendimus, karjeros ir tarnybinio bendradarbiavimo principais“ (3 str. 1 p.). Minėtoje redakcijoje pateikiami ir valstybės tarnautojų veiklos svarbiausi etikos principai. Jie charakterizuojami 1 lentelėje.

1 lentelė

Valstybės tarnautojų veiklos svarbiausi etikos principai

Valstybės tarnautojų veiklos svarbiausi etikos principai	Valstybės tarnautojų veiklos svarbiausių etikos principų aiškinimas
Pagarba žmogui ir valstybei	Valstybės tarnautojas privalo gerbti žmogų ir pagrindines jo teises bei laisves, Konstituciją, valstybę, jos institucijas ir įstaigas, įstatymus, kitus teisės aktus ir teismų sprendimus;
Teisingumas	Valstybės tarnautojas privalo vienodai tarnauti visiems gyventojams nepaisydamas jų tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, religinių įsitikinimų bei politinių pažiūrų, būti teisingas sprendamas prašymus, nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis ir valdžia;
Nesavanaudiškumas	Valstybės tarnautojas privalo vadovautis visuomenės interesais, naudoti jam patikėtą valstybės ir savivaldybių turtą, tarnybinę informaciją tik visuomenės gerovei, eidamas valstybės politiko pareigas ar atlikdamas tarnybines pareigas nesiekti naudos sau, savo šeimai, savo draugams;
Padorumas	Valstybės tarnautojas privalo elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, galinčių daryti įtaką, kai jis eina valstybės politiko pareigas ar atlieka tarnybines pareigas;
Nešališkumas	Valstybės tarnautojas privalo būti objektyvus, priimdamas sprendimus vengti asmeniškumų;
Atsakomybė	Valstybės tarnautojas asmeniškai atsako už savo sprendimus ir atsiskaito už juos visuomenei;
Viešumas	Valstybės tarnautojas privalo užtikrinti priimamų sprendimų ir veiksmų viešumą, pateikti savo sprendimų motyvus, o informaciją gali riboti tik tuo atveju, kai tai būtina svarbiausiais visuomenės interesais;
Pavyzdingumas	Valstybės tarnautojas privalo deramai atlikti savo pareigas, nuolat tobulėti, būti nepriekaištingos reputacijos, tolerantiškas, pagarbus ir tvarkingas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis aktualia Lietuvos Respublikos įstatymo redakcija.

Lentelėje išvardyti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme numatyti principai atitinka viešojo administravimo teoretikų pabrėžiamas valstybės tarnybos vertybes – nuo 2002 m.

liepos 1 d. įsigaliojo atskiru Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintos „Valstybės tarnautojų etikos taisyklės“, kuriose bandoma detalizuoti aštuonis svarbiausius valstybės tarnautojų veiklos principus.

Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (1999) galiojančioje aktualioje redakcijoje numatyta, kad viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi šiais principais: įstatymo viršenybės, objektyvumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, objektyvumo efektyvumo ir t.t. Išsamiau minėti principai charakterizuojami 2 lentelėje.

2 lentelė

Viešojo administravimo principai

Viešojo administravimo principai	Viešojo administravimo principų aiškinimas
Įstatymo viršenybės	Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais;
Objektyvumo	Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs;
Proporcingumo	Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus;
Nepiktnaudžiavimo valdžia	Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektams draudžiama atlikti viešojo administravimo funkcijas neturint šio įstatymo nustatyta tvarka suteiktų viešojo administravimo įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus, siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nustatyta, tikslų;
Tarnybinės pagalbos	Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektai, rengdami administracinius sprendimus, prirėikus teikia vienas kitam reikalingą informacinę ir kitokią pagalbą;
Efektyvumo	Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas, priimdamas ir įgyvendindamas sprendimus, jam skirtus išteklius naudoja ekonomiškai, rezultatų siekia kuo mažesnėmis sąnaudomis;
Subsidiarumo	Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų sprendimai turi būti priimami ir įgyvendinami tuo viešojo administravimo sistemos lygiu, kuriuo jie yra efektyviausi;
„Vieno langelio“	Šis principas reiškia, kad asmeniui informacija suteikiama, prašymas, skundas ar pranešimas priimamas ir atsakymas į juos pateikiamas vienoje darbo vietoje. Prašymą, skundą ar pranešimą nagrinėja ir informaciją iš savo administracijos padalinių, pavaldžių subjektų, prirėikus – ir iš kitų viešojo administravimo subjektų gauna pats prašymą, skundą ar pranešimą nagrinėjantis ir administracinį sprendimą priimančias viešojo administravimo subjektas, neįpareigodamas tai atlikti prašymą, skundą ar pranešimą padavusį asmenį.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis aktualia Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo redakcija.

Nors Valstybės tarnybos ir Viešojo administravimo įstatymai nurodo kiek kitokius veiklos principus, nėra jokio pagrindo teigti, kad skirtingų veiklos aspektų išryškėjimas gali sukelti papildomų problemų. Valstybės tarnybos įstatyme minimi principai labiau orientuojasi į tuos aspektus, kurie yra detalizuoti įstatyme (priėmimas į darbą, kilimas karjeros laiptais, darbo pobūdis), tuo tarpu Viešojo administravimo įstatymas pabrėžia universalesnius, su valstybės tarnybos valdymu susijusius principus (tarnybinis bendradarbiavimas, subsidiarumo principas).

Tyrėjų (R. Pukienės, I. Stokaitės ir kt.) teigimu, svarbiausieji Lietuvos valstybės tarnybos etikos principai apibrėžiami per šias vertybes: vienodą elgesį su visais piliečiais, nepiktnaudžiavimą savo galiomis ir valdžia, vadovavimąsi visuomenės interesais, tinkamą naudojimąsi turima informacija, objektyvumą, atskaitomybę visuomenei, veiklos atvirumą, tinkamą pareigų atlikimą, siekimą tobulėti, nepriekaištingą elgesį, toleranciją. Akivaizdu, kad bandoma remtis visuomenėje nusistovėjusiomis moralės normomis, orientotis į naujosios visuomenės vadybos tendencijas, atsižvelgti į strateginius šalies siekius.

Interesų konfliktas, moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimai, seksualinis priekabiavimas yra sritys, kurias Lietuvoje bandoma reglamentuoti atskirais įstatymais. Tai gana rimtos tiek teisinės, tiek etinės problemos, kurias įstatymų leidėjai bando ne tik nustatyti, bet ir užkirsti kelią jų atsiradimui.

Išanalizavus teisės aktus, reglamentuojančius valstybės tarnybą, matyti, kad valstybės tarnautojų, politikų, teisėsaugos pareigūnų privačiųjų interesų sritis ir jų užimama tarnybinė padėtis, reikalaujanti pirmenybę teikti visuomenės interesams, turi būti griežtai atskirtos, nes to reikalauja demokratinio atskaitingumo, viešumo, atsakomybės, tarnavimo visuomenės interesams ir pasitikėjimo principai.

Interesų konfliktas nuolat kelia pavojų valdžios darbui. Todėl skirtingai nei įgyvendinant bendruosius valstybės tarnautojų veiklą reglamentuojančius įstatymus, Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje bei Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymams įgyvendinti ir prižiūrėti buvo įkurtos naujos institucijos – Vyriausioji tarnybinės etikos komisija bei Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus institucija.

Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymu (2000) siekiama „siekiama suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą ir užkirsti kelią atsirasti bei plisti korupcijai valstybinėje tarnyboje“ (1 str.). Minėtasis teisės aktas numato privačiųjų interesų deklaravimo tvarką, kelia konkrečius reikalavimus asmenims, dirbantiems valstybės ar savivaldybės tarnyboje, nurodo prievoles ieškant kito darbo ir apribojimus pasibaigus tarnybai.

Minėtasis įstatymas numato, kad „viešųjų interesų viršenybei užtikrinti asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, privalo: nešališkai, sąžiningai ir tinkamai atlikti tarnybines pareigas; teisės aktų nustatyta tvarka ir priemonėmis vengti interesų konflikto ir elgtis taip, kad nekiltų abejonių, jog toks konfliktas yra; nesinaudoti pareigomis asmeninei naudai gauti; priimdami sprendimus, vadovautis įstatymais ir visų asmenų lygybės principu; nesinaudoti ir neleisti naudotis tarnybine ar kita su savo veikla susijusia informacija kitokia tvarka ir mastu, negu nustato įstatymai ar kiti teisės aktai; nesinaudoti ir neleisti naudotis jokia valstybės ar savivaldybių nuosavybe, taip pat valstybei ar savivaldybėms nuomojama nuosavybe kitokia tvarka ir mastu, negu nustato įstatymai ar kiti teisės aktai.

Minėtame įstatyme taip pat reikalaujama, kad privačių interesų metines praėjusių metų deklaracijas pildytų valstybinėje tarnyboje nuolat dirbantys asmenys ir kandidatai. Turi būti deklaruojamas asmens ir jo sutuoktinio turtas, lėšos, vertybiniai popieriai, turtiniai įsipareigojimai ir t.t. Be to, įstatymas neapsiriboja reikalavimu pildyti deklaracijas, jis numato tam tikrą kontrolę bei viešumo galimybę.

Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas (2000) numato pareigą nusišalinti rengiant, svarstant ar priimant sprendimą, sukeltą interesų konfliktą. Reikalaujama iki prasidedant procedūrai informuoti viršininką ir nusišalinti nuo dalyvavimo tolesnėje procedūroje (11 – 12 str.) ir t.t.

Kita etikos problema, su kuria susiduriama profesinėje valstybės tarnautojų veikloje, yra seksualinis priekabiavimas. Siekiant įtvirtinti moterų ir vyrų lygias teises Lietuvoje 1998 m. gruodžio 1 d. buvo priimtas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. Įstatymas pateikia diskriminacijos ir seksualinio priekabiavimo apibrėžimus, nurodo valdžios bei valdymo institucijų bei atskirai darbdavių pareigas siekiant įgyvendinti moterų ir vyrų lygias teises, atkreipia dėmesį į spaudoje pasirodančius diskriminuojančius skelbimus ir t.t.

Moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimas (diskriminacija) įstatyme apibrėžiama kaip „tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija, seksualinis priekabiavimas, priekabiavimas, nurodymas tiesiogiai ar netiesiogiai diskriminuoti asmenis dėl lyties“. Seksualinis priekabiavimas įstatyme įvardijamas kaip „nepageidaujamas užgaulus, žodžiu, raštu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, kai tokį elgesį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką“.

Dažnai diskriminavimo atvejų kyla dėl darbdavių kaltės. Todėl įstatyme numatyta, kad „įgyvendindamas lygias moterų ir vyrų teises, darbdavys privalo: priimdamas į darbą, taikyti vienodus atrankos kriterijus ir priėmimo sąlygas; sudaryti vienodas darbo sąlygas, galimybes kelti kvalifikaciją, persikvalifikuoti, įgyti praktinę darbo patirtį, taip pat teikti vienodas lengvatas; už tokį pat ar vienodos vertės darbą mokėti vienodą darbo užmokestį; imtis priemonių, kad darbuotojas

nepatirtų seksualinio priekabiavimo ar priekabiavimo; imtis priemonių, kad darbuotojas būtų apsaugotas nuo priešiško elgesio, neigiamų pasekmių bei kitokio persekiojimo, kai reaguojama į jo skundą dėl diskriminacijos“.

Apibendrinami analizuotus teisės aktus galime daryti išvadas, kad skirtingai, nei įgyvendinant bendruosius valstybės tarnautojų veiklą reglamentuojančius įstatymus, Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymui (2000) bei Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymui (1998) įgyvendinti ir prižiūrėti buvo įkurtos naujos institucijos. Vykdamas teisinį valstybės tarnautojų veiklos reglamentavimą buvo atsižvelgiama į problemas, su kuriomis susiduriama Lietuvos viešojo administravimo srityje, modernias vadybos mokslo ir viešojo administravimo tendencijas bei šalies strateginės plėtros kryptis.

Valstybės tarnautojų elgesys reglamentuojamas ne tik įstatymais. Vyriausiosios tarnybinės etikos tinklalapyje (www.vtek.lt) pateikti Lietuvos viešojo sektoriaus etikos (elgesio) kodeksai ir taisyklės (iš viso – 17 dokumentų). Elgesio kodeksai sulaukia vis daugiau tyrinėtojų dėmesio ir visuomenės dėmesio. Etikos tyrinėtojai kodeksus vertina kaip vieną iš organizacijos savireguliacijos mechanizmų. Organizacijos arba profesijos reputacija besirūpinantys atstovai elgesio kodeksus dažnai vertina kaip gelbėjimosi ratą, skirtą „skęstantiesiems gelbėti“, tikėdamiesi, kad kodekse bus nustatytos sankcijos už pažeidimus, numatytos detalios elgesio taisyklės, skatinančios ar draudžiančios tam tikrą elgesį. Kartais kodeksai vertinami kaip veiklą ribojantys, privatumą pažeidžiantys dokumentai, kurių nebūtina laikytis.

J. Palidaukaitės (2010) teigimu, kodeksas gali siekti **kelių tikslų**: užkirsti kelią neetiškam elgesiui, nubrėžti atsakomybės ribas, skatinti būti etiškiems, drausminti profesijos atstovus ar organizacijos narius, padėti priimti sprendimus, didinti visuomenės pasitikėjimą ir t.t.

G. Vyšniausko (2004) teigimu, etikos kodeksas potencialiai gali pagerinti etinį darbuotojų elgesį, kadangi jis kyla iš bandymo nukreipti moralinį profesijos narių sąmoningumą į charakteringas etines problemas. Aiškiai formuluodamas priimtina etinį elgesį, nuo kurio nukrypus gali būti baudžiama, kodeksas gali veikti kaip drausminanti priemonė, nustatanti discipliną profesinėje grupėje. Beje, etikos kodeksas gali tarnauti ir kaip vadybos priemonė, nes pasitelkus etikos kodeksą ir jo pagalbines priemones, modeliuojama bei praktikoje kuriama konstruktyvi aplinka, iš kurios kildinamas dorumas (atsakingumas, integralumas, sąžiningumas, patikimumas), galų gale ir nulemiantis veiklos funkcionalumą bei efektyvumą.

Analizuojant Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos tinklalapyje (www.vtek.lt) pateiktus viešojo sektoriaus elgesio kodeksus (17 dokumentų), matyti, kad daugumos dokumentų pavadinimuose figūruoja žodis „etikos kodeksas“ (Teisėjų etikos kodeksas, Karių etikos kodeksas, Lietuvos banko valdybos etikos kodeksas ir t.t.). Kai kurie dokumentai vadinami profesinės etikos

kodeksais (Lietuvos Respublikos antstolių profesinės etikos kodeksas). Tik vienas dokumentas vadinamas taisyklėmis - „Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėmis“.

Tarnautojų elgesio kodekso projektai Lietuvos Respublikos Seime buvo svarstomi 2003 m., po to – 2006 m., kai jau buvo kitos kadencijos parlamentas, tačiau priimti nebuvo. Jų nepriėmimo priežastis savo straipsnyje išsamiau aptaria bei nagrinėja V. Dumbliauskas (2012). Žurnalistė R. Gilytė (2012), pratęsdamą tarnautojų elgesio kodekso priėmimo klausimą, nurodo, kad „2012 m. pavasario sesijoje parlamentarai turėtų apsispręsti, ar patvirtinti ekspertų ir politikų parengtą tarnautojų elgesio kodeksą“. Ar minėtasis kodeksas bus patvirtintas – priklausys nuo situacijos – šiuo metu Vyriausybė siūlo tobulinti kodeksą ir nepitaria nuostatai, kad tarnautojo elgesys darbe ir po darbo būtų vertinamas tais pačiais kriterijais. Tačiau tam priešinasi Seimo nariai – pavyzdžiui, viena iš kodekso rengėjų seimo narė Agnė Bilotaitė įsitikinusi, kad iš valstybės tarnautojo visur turi būti reikalaujama aukštesnių elgesio standartų.

Apibrėžiant analizuotų kodeksų tikslus, vartojamos skirtingos sąvokos: tikslas, uždaviniai, paskirtis. Gilinant į dokumentų tikslus ir uždavinius aiškėja, kad jie tarpusavyje persipina: tai, kas vienuose kodeksuose įvardijama kaip tikslas ar paskirtis, kitur nurodoma kaip uždaviniai ir atvirkščiai.

Pagrindinis viešojo sektoriaus kodeksų tikslas, akcentuotas visuose dokumentuose, o kai kuriuose net kelis kartus – išryškinti tarnautojų veiklos ypatumus. Vartojami žodžiai *apibrėžti, nustatyti reglamentuoti* pabrėžia reguliuojantį kodeksų aspektą. Vienuose dokumentuose vartojami tarnybinio ir profesinio elgesio normų, kitur etikos principų, elgesio viešajame gyvenime principų, reikalavimų, pagrindų ir taisyklių terminai.

Kalbant apie principus, kurie svarbūs valstybės tarnautojui jo veikloje, analizuotuose kodeksuose vartojami skirtingi terminai: *tarnybinės veiklos, veiklos etikos, profesinės etikos, pagrindiniai etikos, etikos principai*. Daugumoje kodeksų pakartojami Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme (1999) nustatyti etikos principai: pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas, nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas ir t.t. Atskirų institucijų kodeksuose dar minimi šie principai: *sąžiningumas, skaidrumas, teisėtumas, konfidencialumas, tarnavimas visuomenės interesams, nepiktnaudžiavimas pareigomis, solidarumas, nepriklausomumas* ir t.t. Kai kuriuose kodeksuose principų turinys apibrėžiamas (Valstybės politikų kodeksas (2006), Valstybės tarnautojų taisyklės (2002), kitur jie – tik išvardijami.

Dėmesys atskiriems etikos klausimams analizuotuose kodeksuose skiriasi. Interesų konflikto, sprendimų priėmimo, tarnybinės informacijos naudojimo, piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, netinkamo įvaizdžio, įtakos darymo temos pastebimos beveik visuose analizuojamuose dokumentuose. Kadangi šiame magistro baigiamajame darbe jos aktualios, apžvelgsime, kaip minėtas sąvokas apibūdina analizuojami Lietuvos Respublikos įvairių pareigūnų etikos kodeksai.

Interesų konfliktas – viena iš labiausiai plėtojamų temų visuose etikos kodeksuose. Kai kuriuose dokumentuose tik pateikiama jo sąvoka, nedetalizuojant, koks turi būti tarnautojų elgesys atsidūrus psichologiškai dviprasmiškoje situacijoje kai priimant tam tikrą sprendimą galima asmeninė nauda. Daugelyje dokumentų reikalaujama nepriimti dovanų, paslaugų siekiant nepakenkti įstaigos reputacijai. Išsamiausiai analizuojamas **interesų konfliktas**. Lietuvos banko tarnautojų etikos kodekse (2005) nurodoma, kad „interesų konfliktai gali kilti tuomet, kai tarnautojai turi su tarnyba nesusijusių ar asmeninių interesų, kurie gali turėti įtakos (arba gali atrodyti, kad turės) nešališkai ir objektyviai vykdant pareigas. Su tarnyba nesusiję ar asmeniniai interesai – tai bet kokia galima nauda patiems tarnautojams, jų šeimoms, giminaičiams, draugams ar pažįstamiems“.

Kitos artimos interesų konfliktui problemos yra **korupcija** (ši etikos problema išsamiau analizuojama kitame magistro baigiamojo darbo skyriuje), **sprendimų priėmimo procesas, įtaka/ spaudimas, tarnybinės informacijos naudojimas** ir t.t.

Sprendimų priėmimo procesas yra neatskiriama kasdienės tarnautojų veiklos dalis, todėl dėmesys šiai problemai skirtas beveik visuose kodeksuose (išskyrus Antstolių profesinės etikos kodeksą (2003)). Bandant atsakyti į klausimą, kaip turi būti priiminėjami sprendimai, pabrėžiami tam tikri principai (nešališkumas, teisėtumas, teisingumas, objektyvumas, visų piliečių vienodas traktavimas, viešumas, nepiktnaudžiavimas tarnybine padėtimi ir t.t.), kalbama apie tarnybinės informacijos, galimų asmeninių ir kt. interesų įtaką. Teisėjų etikos kodekse (2006) pabrėžiama, kaip svarbu „neturėti asmeninio išankstinio nusistatymo priimant sprendimus ir nereikšti išankstinės nuomonės nagrinėjamos bylos klausimais, nedemonstruoti savo simpatijų ar antipatijų ir išskirtinio dėmesio atskiriems asmenims ar jų grupėms, bylose dalyvaujantiems asmenims, nagrinėjant bylas nepasiduoti valdžios ar valdymo institucijų, pareigūnų, žiniasklaidos priemonių, visuomenės bei atskirų asmenų įtakai“ ir t.t.

Beje, paminėtina, kad įtaka (spaudimas kitiems) turi du aspektus – spaudimą gali patirti valstybės tarnautojai arba jie patys, naudodamiesi padėtimi, turima galia, gali atlikti spaudėjo vaidmenį. Pavyzdžiui, Policijos pareigūnų etikos kodekse (2004) rašoma „nepiktnaudžiauti einamomis pareigomis, nenaudoti dokumentų, patvirtinančių einamas pareigas ir suteiktus įgaliojimus, siekiant paveikti kitus asmenis priimti jam palankų sprendimą“ ir „nepasiduoti valdžios ir valdymo institucijų, pareigūnų, visuomenės informavimo priemonių, visuomenės bei atskirų piliečių ir kitų asmenų neteisėtai įtakai“.

Šie aspektai akcentuoti ir daugelyje kitų analizuojamų kodeksų, nes iš šalies daroma įtaka gali pažeisti nepriklausomumo ir sąžiningumo principus, turėti įtakos asmens, profesijos ar institucijos vertinimui (įvaizdžio problema). Paties valstybės tarnautojo daromas spaudimas savo ar kitų naudai priimti palankų spaudimą gali būti įvertintas kaip piktnaudžiavimas pareigomis, turima galia ir savo ruožtu daryti įtaką viešajai nuomonei.

Tarnybinės informacijos naudojimas analizuojamuose dokumentuose aptariamas akcentuojant tam tikrus principus (konfidencialumas, viešumas) arba nurodant, kas nedarytina. Nurodoma „nesinaudoti ir neleisti kitiems asmenims naudotis tarnybine ar su tarnyba susijusia informacija, kuri jam buvo patikėta ar įgyta vykdant tarnybinę veiklą. Pavyzdžiui, Valstybinės mokesčių inspekcijos valstybės tarnautojo etikos kodekse (2005) nurodoma, kad „tarnautojas pasirašytinai įsipareigoja neskelbti informacijos, kuri jam patikima tvarkyti (naudotis) tarnybos metu, jos neatskleisti, neprarasti ir neperduoti asmenims, neįgalotiems jos sužinoti. Be to, tarnautojui draudžiama dokumentuose ir kompiuterinėse laikmenose laikomą informaciją naudoti savo šeimos narių, kitų asmenų, verslo, materialiniams ar kitiems poreikiams tenkinti“.

Netinkamas disponavimas informacija gali sukelti melo, pavydo, apgaulės, šmeižto problemas. Analizuotuose kodeksuose kalbant apie šias problemas dažniausiai apsiribojama arba draudimu, arba reikalavimu susilaikyti nuo tokios veiklos. O štai netinkamo įvaizdžio potenciali žala suvokta visų analizuotų kodeksų kūrėjų. Tokiam įvaizdžiui gali daryti įtaką tiek atskiri veiksmai, sprendimai, kalba, tiek ir netinkama išvaizda (buvimas apsvaigus nuo apsvaigus nuo alkoholio, psichotropinių ar kt. medžiagų), apranga, etikos principų nepaisymas ne tik tarnybos, bet ir kitu metu. Daugelyje etikos kodeksų tarnautojams nurodoma savo elgesiu ir išvaizda tarnyboje ir laisvalaikiu nediskredituoti institucijos valstybės tarnautojo ir institucijos vardo, rodyti pavyzdį kitiems, laikytis visuotinai priimtų dorovės normų.

Apibendrinant analizuotų etikos kodeksų nuostatas matyti, kad šie dokumentai skiriasi savo apimtimi, užsibrėžtais tikslais, struktūra, aptariamais klausimais ir analizės pobūdžiu (gilinamasi arba žvelgiama paviršutiniškai). Tačiau beveik visuose nurodomos tos pačios etikos problemos – korupcijos, interesų konflikto, sprendimų priėmimo, tarnybinės informacijos naudojimo, piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, netinkamo įvaizdžio, įtakos darymo ir t.t. Minėtos problemos analizuotuose etikos kodeksuose tik apibrėžiamos. Išsamesnė jų analizė bei sprendimo galimybės pateikiamos kitame magistro baigiamojo darbo skyriuje.

1.4. Etikos problemų raiška Lietuvos viešojo sektoriaus institucijose

Pastaraisiais metais vis dažniau diskutuojama valstybės tarnautojų įvaizdžio tema. Kaip nurodoma OECD Viešojo valdymo komiteto parengtose rekomendacijose, „masinėse žiniasklaidos priemonėse mirga antraštės apie „švarių rankų“, „skaidrios veiklos“ kampanijas bei teisinės priemonės, taikomas kovoje su korupcija kaltinamais politikais ir kitais valstybės pareigūnais. Žmonės suvokia, kad etiškas valstybės tarnautojų elgesys yra labai svarbus. Pastebėta, kad piliečiai vis mažiau pasitiki vyriausybe ir valstybės tarnyba“.

Tokia situacija susiklostė dėl to, kad šiandien su etikos problemomis viešajame sektoriuje susiduriama beveik kasdien. Tiesa, problemos būna nevienodos – kai kurios išsisprendžia beveik

nepastebėtos, kitos stipriai paveikia atskirus asmenis ar organizacijas, palieka neišdildomas žymes visuomenės sąmonėje. Vienos etikos problemos iškyla ir vėl pradingsta (individuali korupcija), kitos turi besitęsiantį pobūdį (sisteminė korupcija ir kt.). Etikos problemų pasekmės gali apsiriboti grupe bendradarbių, bet kartais gali paveikti ne tik šalies, bet ir tarptautinės bendruomenės gyvenimą (Votergeito skandalas).

J. Palidaukaitė (2001) nurodo, kad etikos problemas galima vadinti ir etinėmis dilemomis (šis terminas pabrėžia reikalo sudėtingumą, galimą vertinimo kriterijų nevienareikšmiškumą).

Etikos problema – tai netinkamai padarytas sprendimas ar atliktas veiksmas, pažeidžiant nusistovėjusias asmeninės ar profesinės etikos normas.

Einantis valstybės tarnautojo pareigas susiduria su daugybe etikos problemų. Su vienomis jų susiduriama dažniau, su kitomis – rečiau, vienos tampa visuomenei žinomos, apie kitas sužinoma retai. Nors viešojo administravimo tyrinėtojai, J. Palidaukaitės (2001) teigimu, tiesiog analizuoja etikos problemas, nbandydami jų klasifikuoti, minėta autorė visgi bando jas sugrupuoti. Toks grupavimas remiasi etikos problemų panašumu (piktnaudžiaujama ne tik turima valdžia, bet ir materialiniais, žmogiškaisiais ištekliais ir kt.). Etikos problemas J. Palidaukaitė (2001) sujungia į tokias grupes:

1. Apgavystė,
2. Korupcija,
3. Piktnaudžiavimas,
4. Interesų konfliktas,
5. Seksualinis priekabiavimas.

Valstybės tarnautojai turi būti atidūs ir korektiški ne tik priimdami sprendimus, bet ir vertindami kitų elgesį (privataus sektoriaus, politikų ir kitų valstybės tarnautojų), nes, kaip teigia J. Palidaukaitė (2010), skiriasi jų pasaulio suvokimas, problemos matymas, galimos sprendimo alternatyvos, teisingumo samprata. Kiekviena grupė remiasi savo pagrindinėmis vertybėmis (verslo vertybė – pelnas, politikų – valdžia, valstybės tarnautojų – visuomenės interesas), kurdama ir įgyvendindama bei vertindama viešąją politiką. Dažnai valstybės tarnautojams praktiškai tenka spręsti ne tik etikos problemas, bet ir vertybių konfliktus. Tradicinių viešojo administravimo vertybių (pareigingumo, kruopštumo, procedūrinio teisingumo ir kt.) susidūrimas su tokiomis ekonominėmis vertybėmis kaip efektyvumas ir rezultatyvumas dažnai duoda priešingus rezultatus: atveriamas kelias korupcijai, neteisybei, neefektyvumui, piktnaudžiavimui ir kt.

Be bendrųjų etikos problemų, profesinėje veikloje iškyla ir specifinių profesionalizacijos (visuomenės suskirstymas į atskiras profesines sritis) sunkumų. Prie tokių specifinių problemų J. Palidaukaitė (2001) priskiria elitizmą, paternalizmą, susvetimėjimą bei diskriminaciją. Išsamesnė nurodytųjų problemų charakteristika pateikiama 3 lentelėje.

Specifinių etikos problemų charakteristika

Specifinė etikos problema	Specifinių etikos problemų charakteristika
Elitizmas	Gali būti suvoktas kaip itin siauro profesijos atstovų, save supriešinančių su likusia visuomenės dalimi, būrio atsiradimas. Be žinių ir įgūdžių, profesijos atstovai turi socialinę galią (visuomenės priskirtas statusas). Profesinis statusas reiškia visuomenės pripažinimą. Žmonės yra linkę siekti visuomenės pripažinimo, nes tai suteikia jiems autonomiją (sumažina kitų kontrolę). Turėdami profesinių žinių, patyrimo, visuomenės pripažinimą, kai kurių profesijų atstovai sudaro lyg ir negausią visuomenės grupę – elitą, kuris turi galią veikti kitų visuomenės narių gyvenimą (politikai, teisėjai ir kt.).
Paternalizmas	Atskirų profesijų darbuotojai (medikai, teisininkai, policininkai ir kt.), disponuodami specifinėmis žiniomis ir turėdami patyrimą, dažnai yra linkę elgtis pernelyg globėjiškai, imdamiesi atsakomybės nuspręsti, kas bus geriausia kitiems (medikų pavyzdys čia akivaizdžiausias). Praktiškai idealiu atveju sprendimus turi priimti abi pusės, nes priimdamas sprendimą vienaip, specialistas gali daug ko nežinoti ir neįvertinti.
Susvetimėjimas (abejingumas)	Atskiroms profesijoms būdinga savita kultūra, savas mąstymas, elgsena. Jų socialiniai kontaktai dažnai apsiriboja tos pačios profesijos rėmais. Priklausomai nuo profesijai skirto vaidmens susiformuoja tam tikras atstumas tarp jų ir likusios visuomenės dalies, vystosi „mes – jie“ mentalitetas.
Diskriminacija (išnaudojimas)	Tai nevienodos atskirų socialinių sluoksnių narių galimybės, renkantis profesinę veiklą. Žinios ir patyrimas, reikalingi profesinėje veikloje, įgyjami studijų metu, tačiau toli gražu ne visų socialinių sluoksnių nariai gali rinktis studijuoti norimas profesijas (menkos finansinės galimybės, nepakankamas turimo išsilavinimo lygis ir kt.). Dėl šios priežasties atskiri socialiniai sluoksniai neatstovauja kai kurioms profesijoms arba jiems gali būti sunkiau kopti karjeros laiptais. Tai pasakytina apie teisininkų, medikų, politikų ir kitas profesijas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis J. Palidauskaite (2001).

Valstybės tarnautojai nuolatos privalo numatyti, kokias potencialias problemas gali sukelti jų sprendimai ar veiksmai. Susidūrus su konkrečia etikos problema, į ją reaguojama įvairiai – nuo problemos nepripažinimo iki bendradarbiavimo su pažeidėjais. Dėl nesugebėjimo derinti asmeninių ir viešųjų interesų valstybės tarnyboje kyla interesų konfliktų. Neetiškas elgesys griauja visuomenės pasitikėjimą, gerą valstybės tarnybos įvaizdį. Etikos pažeidimai valstybės tarnyboje daro žalą visuomenei, ekonominei bei socialinei sferai. Dėl šių procesų pakertamas žmonių tikėjimas socialiniu teisingumu, skatinama nepagarba įstatymams ir jų nesilaikymas, nusikalstamumas, griuniami teisinės valstybės pamatai, pakertamas valdžios, kaip socialinio instituto, autoritetas, trukdoma ekonominiams efektyvumui, vystymuisi.

Mokslinėje literatūroje išskiriami bendrieji **kovos su etikos pažeidimais principai**:

1. Maksimalus viešumas,
2. Atskaitomybės didinimas,
3. Švietėjiškos veiklos stiprinimas visuomenėje ir valdininkijoje,
4. Valdininkų atrankos ir parengimo tobulinimas,
5. Įstatymų ir įstatyminių normų tobulinimas,
6. Institucijų, kovojančių su korupcija, darbuotojų kvalifikacijos kėlimas,
7. Valdininkų rotacijos principo diegimas,
8. Kitų pagrindinių demokratijos principų užtikrinimas (lygybė prieš įstatymus, vienodų galimybių visiems visuomenės nariams užtikrinimas).

Be to, istorija parodė, kad profesijos darbuotojų vaidmuo gyvenime vis auga, todėl labai svarbu išlaikyti gerą įgytos profesijos statusą, palaikyti gerus santykius su klientais, gerai, atsakingai ir efektyviai atlikti savo darbą, savo veikloje siekti profesinių idealų, rūpinantis profesijos autoritetu. Bet kurioje profesijoje, be turimo išsilavinimo, vadovavimosi etikos kodeksais, institucinės savikontrolės, labai svarbus ir noras dirbti sąžiningai, noras kuo geriau darbą atlikti. Profesinės etikos normos, etikos problemų sprendimas gali prisidėti prie darbo kokybės ir efektyvumo didinimo, todėl labai svarbu, kad minėtosios problemos būtų sprendžiamos. Etikos ir profesinės etikos problemų sprendimo galimybės išsamiau analizuojamos kitame magistro baigiamojo darbo skyriuje.

1.5 Viešojo sektoriaus etikos problemų sprendimo valdymo priemonės

Mokslinėje literatūroje (R. B. Denhardt, J. Griggs (2003), P. Eigen (2006), J. Palidaukaitė (2010) ir t.t.) nurodoma, kad susidūrus su konkrečia etikos problema, į ją reaguojama įvairiai: pradedant problemos nepripažinimu ir baigiant bendradarbiavimu su pažeidėjais. Minėti autoriai išskiria keletą galimų atsakymų į neetišką elgesį – reakcijos gali būti įsivaizduojamos skalėje nuo geriausių iki labiausiai nepageidautinų.

Pagal galimas pasekmes individui, organizacijai ir principus, kuriais vadovaujantis priimamas vienas ar kitas sprendimas, kaip reaguoti į etikos problemą, J. Palidaukaitės (2010) teigimu, reakcijas galima suskirstyti į tris pogrupius:

1. **Tinkamos ir principingos;**
2. **Neutralios;**
3. **Netinkamos, etiškai nepriimtinos.**

Tyrėjos nuomone, toks skirstymas yra sąlyginis, santykinis, nes kai kurios reakcijos (ištikimybė, delsimas) priklauso nuo situacijos, gali būti arba tinkamos arba nepageidaujamos. Be to, reakcija žymia dalimi priklauso ir nuo pačios etikos problemos specifikos – vienaip gali būti

reaguojama į melą, kitaip - į korupciją. Tik įvertinus tai, kad etikos problemos kyla profesiniame gyvenime ir veikia tiek atskirus individus, tiek visą organizaciją, paminėtina, kad organizacinio požiūriu (organizacijos moralinis klimatas, nuostatos, vystymasis ir kt.) vienokios reakcijos į etikos problemas gali būti labiau pageidaujamos nei kitokios.

Galima teigti, kad bandymas tinkamai ir principingai reaguoti į etikos problemas, kitus atkalbėti nuo dalyvavimo probleminėse etinio požiūriu situacijose – šiais laikais Lietuvoje sunkiai įgyvendinamas. Jei moralinio pobūdžio patarimai ir išklausomi, tai retai kada priimami (nors priklausomai nuo padarytos žalos etiką pažeidęs asmuo gali būti baudžiamas, pradedant įspėjimu (smulkus prasizengimas, nekvalifikuotai atliktas darbas ar smulkios dovanos už suteiktas paslaugas priėmimas) ir baigiant pašalinimu iš tarnybos, ateityje draudžiant užsiimti panašia veikla (nelojalumo valstybei, netinkamo paslapčių sugojimo ir naudojimo ir kt. atvejais), etikos problemų Lietuvoje – gausu).

Principingi darbuotojai, pasirinkę tokią taktiką, gali prarasti pasitikėjimą, būti izoliuoti - jų bus šalinamasi. Tačiau po pirmo nepavykusio bandymo atkalbėti bendradarbius etiško elgesio iniciatoriui nereikėtų nuleisti rankų. Dažnai kolektyve būna ir daugiau panašiai galvojančių, bet bijančių izoliacijos ir grupės atstūmimo asmenų. Ilgainiui principingo asmens tinkamai pasirinkta taktika gali tinkamai paveikti viso kolektyvo etinį klimatą.

Be reakcijos į etikos problemas dar tikslinga aptarti ir priemones etikai viešojo sektoriaus organizacijoje diegti. Išsamiau etikos viešojo sektoriaus institucijoje diegimo bei valstybės tarnautojų etinio mokymo aspektai analizuojami kitame magistro baigiamojo darbo skyriuje.

1.6. Viešojo sektoriaus etikos problemų sprendimo tobulinimas

Kaip matyti iš analizuotos mokslinės literatūros (D. C. Menzel (2007) N. Vasiljevienė (2008), J. Palidaskaitė (2010) ir kt.), pirmutinis etiško elgesio paskatos išryškėjimas yra rašytinio etikos kodekso kūrimas, taisymas ir tobulinimas. Tyrėjų nuomone, naujai paskirti politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojai turi išeiti etinio mokymo kursus, kur būtų mokoma etiško elgesio standartų, pabrėžiama atskaitomybės, valdžių suderinimo principų, atsakomybės visuomenei svarba.

D. C. Menzel (2007) kalba apie etikos diegimą ne tik organizaciniame, bet ir tarptautiniame kontekste. Jis mini daugelį organizacijoje reikalingų priemonių (pavyzdinę lyderystę, etikos mokymą, kodeksus, priesaikas, etikos auditą, etinio klimato diegimą per žmogiškųjų išteklių vadybą, etikos patarėjus). Minėtasis autorius savo darbuose ypatingai pabrėžia priesaikos reikšmę (priesaika įgalina valstybės tarnautoją savo pareigas atlikti etiškai ir moraliai). Žmogiškųjų išteklių vadyboje atkreipiamas dėmesys į etinius dalykus samdant, vertinant, aukštinant pareigas ar atleidžiant darbuotojus. Be to, D. C. Menzel (2007) nuomone, nė viena pavienė priemonė nesukurs

organizacinio principingumo. Etikos diegimas, etiško elgesio formavimas reikalauja ne tik vadovybės, bet ir eilinių darbuotojų atsidavimo.

J. Palidauskaitė (2010) tarp etikos vadybos priemonių mini etikos agentūras, elgesio kodeksus, etikos mokymus, elgesio kontrolę (sankcijas už nusižengimus elgesio kodeksui) ir t.t.

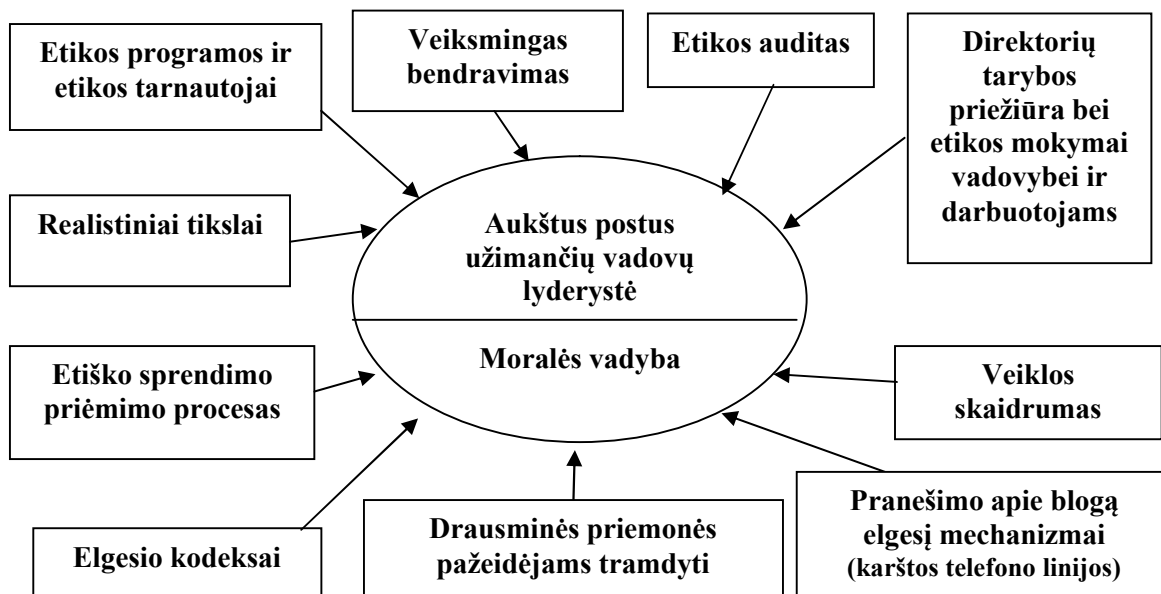
Su kontrolės mechanizmais (etikos agentūromis, elgesio kodeksais, sankcijomis už kodekso pažeidimą) mokslinėje literatūroje (J. Palidauskaitė (2010) ir kt. siejama **etikos vadybos** sąvoka. Etikos vadyba, minėtos autorės teigimu, atspindi organizacijos etines priemones ir kontrolę siekiant užkirsti kelią korupcijai ir sukčiavimams. Nors etikos vadybos klausimai labiau imti gvildinti nuo 1990 –ųjų, kai kurie tyrinėtojai šią temą lietė ir anksčiau. J. Palidauskaitės (2010) teigimu, šaltiniuose pasitaikantys **etikos institucionalizavimo, etikos infrastruktūros, etikos vadybos režimo, etikos politikos, etikos programos** terminai rodo, kad etikos vadyba domėtasi. Naujojoje mokslinėje literatūroje (N. Vasiljevienė (2006, J. Palidauskaitė (2010) ir kt.) dažniausiai vartojama etikos infrastruktūros sąvoka.

Etikos infrastruktūra minėtų autorių darbuose apibrėžiama kaip priemonių, sistemų ir sąlygų visuma, skatinanti profesionalizmą, aukštus elgesio standartus ir užkertanti kelią netinkamam elgesiui.

N. Vasiljevienė (2006) nurodo tokią etikos infrastruktūros struktūrą: etikos kodeksai, etikos komitetai, konsultantai, advokatai, tarnautojai ir direktoriai, teikiantys informaciją etikos klausimais, karštosios telefono linijos, skirtos etikos klausimams spręsti ir analizuoti, verslo etikos centrai kaip dalykinės etikos mokslinio tyrimo ir populiarinimo struktūros, jungiančios mokslininkų ir verslo praktikų pastangas nagrinėti ir diegti verslo etiką, etikos mokymas, apvaliojo stalo susitikimai ir diskusijų būreliai, etikos auditas, susijęs su etikos kodeksais, vyriausybės nutarimas, teisės aktas, vyriausybės įgaliota tarnyba skundams tirti.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) rekomendacijose (2007) pabrėžiamas etikos infrastruktūros kompleksiskumas Etikos infrastruktūra grindžiama kompleksiniu požiūriu į etiką, o įvairios sudėtinės jos dalys holistiškai papildo viena kitą. Jos sudaro visumą ir harmoningai funkcionuoja. Nepakanka sutelkti dėmesį tik į vieną kurį nors elementą.

Mokslinėje literatūroje (A. B. Carroll, A. K. Buchholtz (2006) ir kt.) nurodo grupę priemonių, galinčių padėti sukurti etišką klimatą ir kultūrą organizacijoje (1 pav.). Šios priemonės gali būti taikomos ir viešojo administravimo institucijose (žr. 1 pav.).

1 pav. Geriausia praktika organizacijos etikos klimatui ir organizacijai tobulinti

Šaltinis: A. B. Carroll, A. K. Buchholtz (2006)

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, apibendrindama įvairių šalių patirtį etikos srityje, kartu pateikia veiklos gaires etikos infrastruktūrai kurti ir diegti. Etikos infrastruktūrą sudaro aštuoni elementai: **politinė lyderystė, teisiniai pagrindai, veiksmingi atskaitomybės ir kontrolės mechanizmai, elgesio kodeksai, profesinės socializacijos mechanizmai, palankios valstybės tarnybos sąlygos, etiką koordinuojanti institucija, visuomenės įsitraukimas ir priežiūra.**

Kiekvienas iš šių aštuonių elementų atlieka vieną iš trijų **funkcijų**:

1. kontrolės,
2. gairių nustatymo,
3. vadybinę.

Apie minėtas etikos infrastruktūros sudedamųjų dalių funkcijas kalbama ir kituose šaltiniuose. Pavyzdžiui, Organisation for Economic Co – operation and Development (OECD) rekomendacijose (2007) nurodoma, kad **kontrolę** galima užtikrinti šiais trimis elementais: teisine baze, sudarančia sąlygas nepriklausomam tyrimui ir patraukimui atsakomybėn, veiksmingais atskaitomybės mechanizmais, visuomenės dalyvavimu ir kontrole. Atitinkamai vadovavimą sudaro tokie elementai: protingos valstybės tarnybos sąlygos, paremtos veiksminga žmonių išteklių politika; infrastruktūros koordinavimas – per veikiančią centrinę valdymo instituciją, pavaldžią įstaigą, žinybą ar specialią etikos instituciją.

Geriausias šių funkcijų derinys ir kiekvienos svarba, kaip teigiama Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) rekomendacijose (2007), priklausys nuo atskiros šalies kultūrinės ir politinės bei administracinės aplinkos.

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos pateikiamų etikos infrastruktūros elementų išsamesnė charakteristika bei funkcijos apibūdinamos 4 lentelėje.

4 lentelė

Etikos infrastruktūros elementų charakteristika bei funkcijos

Etikos infrastruktūros elementas	Etikos infrastruktūros elemento charakteristika bei funkcijos
Politinė lyderystė (arba politinių lyderių – prezidento, parlamento vadovo, premjero, vidaus reikalų ministro) atsidavimas etiniams principams	Atsidavimas etikai gali būti reiškiamas retorika (kalbomis, viešosiomis kalbomis), rodant asmeninį pavyzdį, skiriant išteklius etikos problemoms spręsti. Veiksmai, neapsiribojantys kalbomis, bet imantis konkrečių priemonių kilus skandalui rodo pasirengimą siekti aukštesnių elgesio standartų. Žiniasklaida, plačioji visuomenė ir gausus valstybės tarnautojų būrys atidžiai stebi ir interpretuoja tokiomis aplinkybėmis politinių lyderių siunčiamus signalus. Politikų ir aukštų pareigūnų skandalingos istorijos neigiamai veikia eilinius valstybės tarnautojus: kinta jų suvokimas, kas yra leistinas ir tinkamas elgesys.
Veiksmingi teisiniai šalies pagrindai	Teisinę bazę sudaro įstatymai ir taisyklės, nustatantys valstybės tarnautojų ir pareigūnų elgesio standartus ir įgyvendinantys juos tyrimo ir patraukimo atsakomybės sistemų pagalba. Ši teisinė bazė suteikia etikos infrastruktūrai realios galios, ji atlieka kontrolės funkciją.
Atskaitomybės ir kontrolės mechanizmai	Atskaitomybės mechanizmai gali veikti valstybės tarnybos viduje (paprastos administracinės procedūros - reikalavimas įforminti veiklą ar prašymą raštu; visapusiški procesai, tokie kaip tarnybos veiklos rezultatų auditas ir įvertinimai). Jie taip pat gali veikti žinybos ar organizacijos išorėje (konsultavimo mechanizmai - bendruomenės konsultacinės komisijos, priežiūros mechanizmai - įstatymų leidimo ar parlamento komitetai). Atskaitomybės mechanizmai vaidina svarbų vaidmenį etikos infrastruktūroje, nes užtikrina aiškią valdymo struktūrą, remiamą tyrimų ir vertinimų.
Elgesio kodeksai	Jie – svarbus etikos infrastruktūros elementas, nes nurodo siektinas valstybės tarnautojo vertybes, pateikia valstybės tarnautojo elgesio gaires ir kartu bando kontroliuoti kodekso pažeidimus. Organizacijos ir profesijos elgesio kodeksai apima asmeninės moralės principus (sąžiningumą, pareiškumą ir kt.), pabrėžia profesines vertybes (tarnavimą visuomenės interesams, nepiktnaudžiavimą valdžia ir kt.), pakartoja įstatymais reglamentuotus draudimus (vengti interesų konflikto, korupcijos ir t.t.).

<p>Profesinės socializacijos mechanizmai</p>	<p>Prie šių mechanizmų priskiriamas įvadinis ir tęstinis mokymas, etikos centrų veikla ir institucijos vadovo rodomi gero vaidmens pavyzdžiai.</p> <p>Etikos mokymų rezultatai tiesiogiai priklauso nuo institucijos aukščiausių vadovų elgesio: kai kasdieninėje praktikoje vadovas elgsis priešingai, negu buvo mokoma, darbuotojas bus linkęs vadovautis neoficialiomis ir nerašytomis organizacijos normomis. Todėl organizuoti etikos mokymus reikėtų taip, kad juos išeitų visi darbuotojai, neišskiriant ir vadovaujamas pareigas užimančių asmenų.</p>
<p>Valstybės tarnybos sąlygos</p>	<p>Jos apibrėžia aplinką, kuri daugiau ar mažiau yra palanki etiškam elgesiui. Skiriami išoriniai ir vidiniai veiksniai.</p> <p>Išoriniai veiksniai yra susiję su prisitaikymu valstybės sektoriuje. Svarbu, ar dėl šių veiksnių liko kokių nors neišspręstų darbo santykių klausimų, darbo užmokesčio problemų ar neaiškumų dėl nuolatinių pokyčių ir abejingumo reformoms.</p> <p>Vidiniai veiksniai, t. y. personalo politika, tiesiogiai veikia valstybės tarnautojų elgesį. Pirmiausia jie nulemia valstybės tarnautojų samdos, mokymų, priežiūros, ugdymo, atlygio ir drausminimo būdus ir sudaro didelę valstybės tarnybos organizavimo tvarkos dalį. Antra, tarp jų yra ir tokių moralę įtakojančių veiksnių, kaip darbo užmokestis ir darbo saugumas. Trečia, šis veiksnys yra labiau tiesioginis, personalo apsaugos politika – tiek pareiškėjų apsauga, tiek kitokie procesai valstybės tarnautojams įkvėps pasitikėjimo reaguoti į netinkamus jiems keliamus reikalavimus ir atskleisti korupcijos ar neetiško elgesio atvejus.</p>
<p>Etiką koordinuojanti institucija</p>	<p>Institucijos, kurios koordinuoja bendrą etikos struktūrą, yra parlamento komitetai, centrinės žinybos, įstaigos arba specialiai tam tikslui sukurtos institucijos, kurios įgaliojamos prižiūrėti etiką valstybės tarnyboje.</p> <p>Jos atlieka valdymo funkciją, nes koordinuoja ir remia visus kitus infrastruktūros elementus. Jos veikia arba tiesiogiai įgyvendindamos etikos iniciatyvas arba perduodamos šį uždavinį kitoms institucijoms arba žinyboms. Įgyvendinimo funkciją turinčių departamentų ir tarnybų atveju jos atlieka ir kontrolės funkciją.</p> <p>Šios institucijos paprastai atlieka vieną ar daugiau iš trijų vaidmenų: prižiūri, pataria arba skatina.</p>
<p>Aktyvi pilietinė visuomenė</p>	<p>Šiandieninė visuomenė yra geriau informuota ir geriau žino bei labiau domisi viešojo sektoriaus veikla. Be teisės susipažinti su įstatymų informacija, yra tendencija skatinti viešojo administravimo aparato atvirumą, leidžiant visuomenei palyginti iš arti pažvelgti į biurokratinius procesus, konkrečius pasitarimus ar pasitarimų protokolus.</p> <p>Visuomenės dalyvavimas ir kontrolė iš tiesų labai įtikinamai atgraso nuo korupcijos ir netinkamo elgesio valstybės tarnyboje.</p>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) rekomendacijose (2007), J. Palidauškaite (2010).

Etikos infrastruktūra, kaip nurodo J. Palidaukaitė (2010) gali būti kuriama valstybės (makro-) arba pavienės institucijos (mikro-) lygiu. **Politinis atsidavimas, teisinė bazė, visuomenės įsitraukimas ir koordinuojanti institucija** yra makrolygio elementai. Aukščiausių šalies politinių lyderių atsidavimas aukštiems etikos standartams, įstatymai, reglamentuojantys valstybės tarnautojų veiklą ir kai kurias valstybės tarnybos sąlygas, bendrasis valstybės tarnautojų profesinės etikos kodeksas, etiką koordinuojanti institucija, aktyvi pilietinė visuomenė sudaro tą bendrą kuriamų organizacijos etikos infrastruktūros elementų foną. Nacionalinė etikos infrastruktūra gali būti pagrindas kurti pavienės viešojo administravimo institucijų infrastruktūras.

Mikrolygiu kuriami **atskaitomybės mechanizmai ir elgesio kodeksai, rengiami mokymai, sudaromos palankios valstybės tarnybos sąlygos**, atsižvelgiant į nacionalinę etikos infrastruktūrą.

Apibendrinami, galime teigti, kad valstybės kuria infrastruktūrą derindamos **politinę paramą, teisinę bazę, atskaitomybės mechanizmus, elgesio kodeksus, profesinę socializaciją, darbo valstybės tarnyboje sąlygas, koordinuojančias institucijas ir visuomenės dalyvavimą bei kontrolę**. Drauge visi šie elementai yra paskatinimas valstybės tarnautojui gerai elgtis ir atgraso nuo korupcijos bei neetiško elgesio. Gerai funkcionuojanti etikos infrastruktūra gali papildyti valstybės tarnybos aplinką, tik reikia įvertinti tai, kad etikos priežiūrai ir įgyvendinimui reikia tęstinumo, garantuojančio ilgalaikius pokyčius.

Etikos infrastruktūros elementų diegimas ir vienu, ir kitu minėtais lygmenimis (magistro baigiamajame darbe aktualesnis etikos infrastruktūros mikrolygmuo, todėl šiam klausimui skiriama daugiau dėmesio) atneša daugiau teisės aktų, reglamentuojančių valstybės tarnautojų veiklą, etikos kodeksų, seminarų, mokymų ir t.t. Akivaizdu, kad tokios tendencijos pirmiausia skatina etinį valstybės tarnautojų mokymą ir lavinimą, nes būtent mokymas ir etinis lavinimas yra sistemos pagrindas, sąlyga būtina etiniams standartams visuomenėje užtikrinti.

Valstybės tarnautojų etikos mokymus skatina daugelis veiksnių – teisinė aplinka, nuolatinis žiniasklaidos dėmesys valdžios atstovų veiklai, korupcijos ir kiti skandalai, kurių veikėjais neretai tampa valstybės tarnautojai. J. Palidaukaitės (2010) teigimu, augantys visuomenės lūkesčiai ir kintanti veiklos aplinka reikalauja atkreipti dėmesį ne tik į 3E (efektyvumas, rezultatyvumas, ekonomiškumas), bet ir į 4E (3E plus etiką). Be to, etiniai mokymai valstybės tarnautojams, kaip nurodo J. Palidaukaitė, R. Didžiulienė (2002) gali suteikti trūkstančių teorinių žinių, padėti atsakyti į praktiškai kylančius etikos klausimus, išmokyti mąstyti ir elgtis pagal profesinės etikos normas, supažindinti su etikos kodeksais, priimti etiškus sprendimus ir t.t.

A. Lawton (2004), trumpai nusakydamas etikos mokymų tikslą, nurodo, kad minėtasis tikslas – tai žinios, suvokimas ir veikimas. Kursai stiprina žinias ir suvokimą, gebėjimą priimti sprendimus, padeda kurti etišką elgesį organizacijoje.

Etinis lavinimas vykdomas pasitelkus tam tikrą modelį. Amerikietė A. Hejka – Ekins (2001) išskėlė tokią lavinimo modelių koncepciją. Kiekvieną modelį (jie gali būti įvairūs – atitikimo, principingumo ir t.t.) apibūdina 5 veiksniai:

1. dėmesio centras (individas ar organizacija ir individas),
2. mokymo perspektyva (remiamasi teisės aktais ar normomis),
3. lavinimo pasekmės (ar tarnautojai po mokymų elgiasi teisingai ir etiškai),
4. mokymo turinys (pabrėžiami etiniai įstatymai, institucinės taisyklės, etiniai standartai ar etiškas sprendimų priėmimas),
5. mokymo metodai (ar mokoma taikant pedagoginius metodus, kai dėstytojas lyg ekspertas pateikia informaciją, ar dalyviai įtraukiami į mokymo proceso organizaciją).

Minėtos autorės siūlyti etikos modelių ypatumai – funkcijos, tikslai, kitos pagrindinės charakteristikos bei auditorija (klausytojai, besimokantieji), kuriai minėti modeliai gali būti taikomi, išsamiau apibūdinami 5 lentelėje.

5 lentelė

Etinio viešajame sektoriuje lavinimo modelių ypatumai

Etikos lavinimo modelis	Etikos lavinimo modelio ypatumai
Atitikimo etikos modelis	Atitikimo vadyba galima vadybą nukreipiant į tarnautojų veiklos priežiūrą ir kontrolę. Atitikimo modelyje valstybės tarnautojų lavinimo pagrindas yra teisės aktai, reglamentai ir institucijos taisyklės. Tikimasi, kad po seminaro valstybės tarnautojai išmanys etikos įstatymus, jų taikymą ir galimas pažeidimo pasekmes.
Principingumo modelis	Gali būti taikomas principingai besielgiantiems tarnautojams. Lavinimo pagal šį modelį tikslas yra ne tik supažindinti su valstybės tarnybos etosu, etikos standartais ir vertybėmis, bet ir išryškinti moralinį pagrindimą, kuris gali skatinti pavyzdingą ir etišką elgesį. Lavinimas labiau remiasi normatyvine etika. Seminarų metu mokomasi, kaip priimti etiškus sprendimus, spręsti moralines dilemas darbo vietoje, daug dėmesio skiriama etikos standartams ir moraliniam pagrindimui, siekiama ugdyti vidinę atsakomybę. Šio modelio trūkumas – per maža dėmesio probleminiams dalykams (piktnaudžiavimui, neetiškam elgesiui, korupcijai ir kt.), neatsižvelgiama į organizacinę praktiką.
Sintezės etika	Sintezės lavinimo modelio tikslas – ne tik supažindinti su formaliais standartais (teisės normomis, organizacijos taisyklėmis), bet ir ugdyti moralinį pagrindimą išmokant atpažinti etikos standartus ir vertybes (iš etikos kodekso ar profesinių standartų). Po tokių seminarų tikimasi, kad tarnautojas elgsis ne tik teisėtai, bet ir vadovaudamasis etikos standartais, gebės skirti etišką/neetišką elgesį.

Integruotas lavinimas	<p>Modelio pagrindas – idėja, kad individualus etinis lavinimas nėra pakankamas be išsamios organizacijos etikos programos. Todėl dėmesio centre – individo veikla organizaciniame kontekste.</p> <p>Modelio pagrindas – normatyvinė etika, nors aptariami ir teisės aktai, ir organizacijos taisyklės. Tikimasi, kad tarnautojų veikla bus teisėta, etiška, paremta aukštais elgesio standartais.</p>
------------------------------	--

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis A. Hejka – Ekins (2001).

Kurį valstybės tarnautojų etinio lavinimo modelį bepasirinktume, mokymų sėkmę lemia daugelis veiksnių (sąlygos, instruktorius, auditorijos motyvacija ir kt.). Sąlygų tinkamumą didžia dalimi lemia organizacijos vadovo pozicija, t. y. vadovų rūpinimasis etikos dalykais organizacijoje, jų asmeninis pavyzdys. Bet labai svarbu, kad tokiuose seminaruose dalyvautų visų lygių viešojo administravimo tarnautojai, visi konkrečios organizacijos nariai. Tada organizacija vienodai suprastų etikos principus.

Jei etinių mokymų metu gautomis žiniomis vadovaujamesi, jei vadovai pripažįsta etikos dalykus, jei etikos priemonių diegimas organizacijoje vykdomas apmąstant esamą, buvusią ir pageidaujamą praktiką, mokymai gali būti laikomi pavykusiais.

Valstybės tarnautojams vedamais seminarais siekiama didinti etinį jautrumą, suteikti žinių ir įgūdžių, daryti įtaką elgesiui. Tačiau neretai pripažįstama, kad pakeisti individo nuostatas, vertybes, elgesį ar sprendimus būna nelengva, nes etikos sistemoje daug problemų ir ne iki galo išanalizuotų klausimų. Šie reiškiniai mokslinėje literatūroje įvardijami kaip iššūkiai mokant etikos.

Apibendrinant valstybės tarnautojų etinio mokymo aspektus, galima teigti, kad naudingiausi etiniai mokymai yra tokiu atveju, kai minėtasis procesas yra tęstinis bei visuotinis (jame dalyvauja visi viešojo sektoriaus organizacijos nariai). Darbe apžvelgti seminarų valstybės tarnautojams modeliai leidžia teigti, kad mokymuose seminaro tikslai, mokymo priemonės bei etikos sistema turi būti glaudžiai susiję. Tačiau tikriausias etinio elgesio stiprinimo garantas yra ne fragmentinis, o nuolatinis ir sistemingas darbas stiprinant etinius valstybės tarnautojų įgūdžius, tobulinant jų etišką elgesį.

Teorinės magistro baigiamojo darbo dalies apibendrinimas

Etikos svarbą demokratinės valstybės viešajame administravime sąlygoja tai, kad pasitikėjimas valdžia apskritai ir atskiromis jos institucijomis priklauso nuo to, kaip piliečiai vertina valdžios veiksmus ir priimamus sprendimus. Viešojo administravimo tarnautojai, būdami tarp politinės valdžios ir piliečių, turi jausti didelę atsakomybę. Jiems privalu tinkamai atstovauti piliečių interesams ir kartu įgyvendinti numatytą politiką.

Etika yra viena iš svarbiausių valdžios pasidalijimo ir atsvaros priemonių, padedančių kovoti su savavališku valdžios naudojimu. Tai – gyvybiškai svarbus veiksnys kuriant ir palaikant pasitikėjimą valdžia bei jos institucijomis, užtikrinant kokybišką viešojo sektoriaus organizacijų veiklą.

Etiško elgesio skatinimas reiškia ne vien, jog sudaromas taisyklių, kurių reikia laikytis, sąrašas, ar nustatoma, kokio statuso būtina siekti. Tai yra procesas, kuris organizacijoje turi būti vykdomas nuosekliai bei sistemingai. Pavieniai žingsniai gali nepateisinti dėtų vilčių ir išlaidų.

Valstybės tarnautojai savo veikloje susiduria su įvairiomis etikos problemomis (jas galima vadinti ir etikos dilemomis). Tai apgavystė, korupcija, piktnaudžiavimas, interesų konfliktas, seksualinis priekabiavimas ir t.t.

Susidūrus su konkrečia etikos problema į ją gali būti reaguojama įvairiai (tinkamai ir principingai, neutraliai, netinkamai). Vienintelis geriausias ir universaliausias sprendimas arba reakcija į minėtas problemas neegzistuoja: viskas priklauso nuo situacijos, asmens, neetiško elgesio pobūdžio ir kitų veiksnių, darbuotojo principingumo, moralinio subrendimo ir sąmoningumo. Tik paminėtina, kad bandymas tinkamai ir principingai reaguoti į etikos problemas, kitus atkalbėti nuo dalyvavimo probleminėse etinio požiūriu situacijose – šiais laikais Lietuvoje sunkiai įgyvendinamas. Jei moralinio pobūdžio patarimai ir iš klausomi, tai retai kada priimami.

Nors Lietuvoje jau priimta keliolika įstatymų, kuriuose nurodoma, kaip turi elgtis valstybės tarnautojai, tačiau juos įgyvendinant dar yra daug spragų ir sunkiai pasiekama, kad jais būtų vadovaujama kasdieninėje veikloje. Spręsti etikos problemas padėtų valstybės tarnautojų etikos kodekso parengimas ir įgyvendinimas, etikos seminarų organizavimas, literatūros etikos klausimais sklaida tarp viešojo administravimo specialistų ir kitų visuomenės narių.

Etikos problemų sprendimui valstybės kuria ir etikos infrastruktūrą, kurioje derina politinę paramą, teisinę bazę, atskaitomybės mechanizmus, elgesio kodeksus, profesinę socializaciją, darbo valstybės tarnyboje sąlygas, koordinuojančias institucijas ir visuomenės dalyvavimą bei kontrolę. Drauge visi šie elementai yra paskatinimas valstybės tarnautojui gerai elgtis ir atgraso nuo korupcijos bei neetiško elgesio. Gerai funkcionuojanti etikos infrastruktūra galėtų papildyti valstybės tarnybos aplinką.

Etikos infrastruktūros elementų atneša daugiau teisės aktų, reglamentuojančių valstybės tarnautojų veiklą, pasikeitimų, naujų etikos kodeksų, etiško elgesio mokymo seminarų, kitų mokymų valstybės tarnautojams ir t.t. Be išvardytųjų veiksnių dar ir etinių klausimų didėjantis aktualumas, augantis dėmesys jiems, noras ne tik spręsti etikos problemas, bet ir jų iš viso išvengti skatina etinį valstybės tarnautojų mokymą ir lavinimą, nes būtent mokymas ir etinis lavinimas yra sistemos pagrindas, sąlyga būtina etiniams standartams visuomenėje užtikrinti.

II. ETIKOS PROBLEMŲ IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI VIEŠAJAME SEKTORIUJE: TYRIMO METODOLOGIJOS PAGRINDAI

2.1 Tyrimo metodologija

K. Kardelio (2002) teigimu, metodologiją galima apibrėžti kaip bendriausius pažinimo principus (žodis metodologija kilęs iš graikų kalbos žodžių „methodos“ ir „logos“). Nors įvairioje literatūroje ši sąvoka traktuojama nevienodai, metodologiją galima apibrėžti kaip teoriją, kuri nagrinėja mokslinio pažinimo procesą, jo principus bei mokslinio tyrimo metodus ir techniką. Paprasčiau tariant, metodologija gali būti suprantama ir kaip tyrimo metodo panaudojimo logika, t. y. nurodanti, kuo būtent pagrįstas kurio nors metodo pasirinkimas.

Tyrimo metodologija grindžiama:

1. Įvairių Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų (Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992), Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1997). Lietuvos Respublikos politikų elgesio kodeksas (2006) ir kt. nuostatomis.

2. Įvairių Lietuvos ir užsienio autorių mokslinėmis publikacijomis apie etikos sampratą, šio proceso specifiką bei reikšmingumą literatūroje lietuvių bei anglų kalbomis: straipsniuose, publikacijose mokslinėje bei periodinėje spaudoje, internetiniuose šaltiniuose, atliktų sociologinių tyrimų ataskaitose, enciklopedijose, žinyuose.

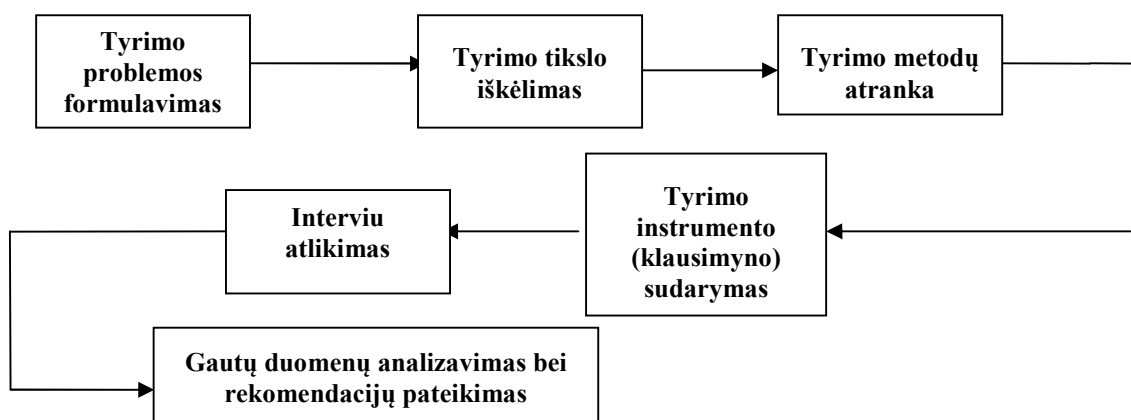
3. Mokslininkų išvalgomis apie etikos problemas, jų sprendimo galimybes bei šių procesų tobulinimą viešajame sektoriuje.

4. Tyrimui taikytas pastaraisiais metais socialinių tyrimų moksluose vis dažniau pasitelkiamas kokybinis tyrimo metodas. Siekiant gauti informacijos, padėsiančios visapusiškai išsiaiškinti bei suprasti respondentų požiūrį į etikos problemas bei jų sprendimą, suvokti ekspertų patirtį, tyrime naudotas vienas efektyviausių kokybinių duomenų rinkimo metodų- individualusis giluminis interviu.

Mokslinis tyrimas yra sudėtingas ir kompleksiškas procesas. Pagrindinis mokslinių tyrimų tikslas – gauti naujos informacijos apie tuos procesus ar reiškinius, kuriuos norime tirti (šiuo konkrečiu atveju tai – etikos problemos valstybės tarnyboje bei jų sprendimas), ir, remiantis šiais tyrimais, juos panaudoti, prognozuoti bei valdyti, arba praktiškai pritaikyti.

Remiantis metodologine literatūra, atliekant bet kokio reiškinio analizę, būtina iškelti klausimus, pagal kuriuos bus analizuojami ir interpretuojami duomenys. Kuo daugiau atsakymų gaunama, tuo išsamesnį analizuojamo reiškinio vaizdą galima sudaryti. Todėl **empirinės šio tyrimo dalies tikslas** – empiriškai ištirti etikos problemų sprendimo situaciją Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose.

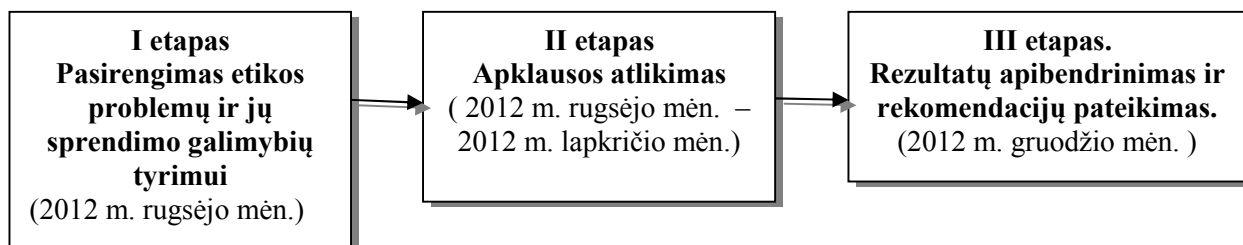
Etikos problemų ir jų sprendimo galimybių Kelmės rajono savivaldybėje duomenų analizės modelis. Tirti etikos problemas bei jų sprendimo galimybes viešojo sektoriaus institucijoje buvo suformuota tyrimo schema, pateikta paveiksle Nr. 2

2 pav. Etikos problemų ir jų sprendimo galimybių Kelmės rajono savivaldybės administracijoje tyrimo schema

Suformulavus tyrimo problemą, nustačius tikslą bei nusprendus interviu metodu apklausti respondentus, prieš pradėdant valstybės tarnautojų apklausą jos dalyviams buvo pateikta informacija apie vykdomo tyrimo metodiką bei tikslus, tyrimo metu gautos medžiagos panaudojimą. Valstybės tarnautojai buvo informuoti, jog apklausos metu gauta informacija bus panaudota baigiamajame magistro darbe.

Įgyvendinant išsikeltus empirinės valstybės tarnautojų etikos problemų tyrimo uždavinius, galima išskirti **tokius etapus**: tyrimo planavimą (pasirengimą tyrimui), empirinio tyrimo etapą (apklausos interviu metodu vykdymą), tyrimo metu gautosios medžiagos apdorojimą (rezultatų apibendrinimą ir rekomendacijų pateikimą), rezultatų praktinį pritaikymą. Valstybės tarnautojų etikos problemų tyrimo etapų laikas detalizuojamas 3 paveiksle

3 pav. Etikos problemų ir jų sprendimo galimybių Kelmės rajono savivaldybės administracijoje tyrimo etapai

Pasirengimo tyrimui etape buvo suformuluota tyrimo tema, aptarta tyrimo problema, apibūdintas tyrimo objektas, suformuluota mokslinė hipotezė, nusakyti tyrimo tikslas bei uždaviniai, aptartas tyrimo proceso organizavimas (tyrimo metodų ir procedūrų aptarimas).

Empirinių duomenų rinkimo etape (apklausos interviu metodu metu) buvo renkami duomenys apie etikos problemas ir jų sprendimo galimybes Kelmės rajono savivaldybėje. Duomenys rinkti mokslinės hipotezės patvirtinimui arba paneigimui.

Siekiant išanalizuoti valstybės tarnautojų etikos problemas ir teoriškai pagrįsti šių problemų analizės bei sprendimo reikalingumą, pirmiausia buvo atlikta Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų, Lietuvos bei užsienio šalių autorių mokslinių publikacijų, paskelbtų tyrimų rezultatų, internetinių šaltinių analizė, informacijos sisteminimas ir lyginimas.

Empiriniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas tiriamos srities specialistų – viešojo sektoriaus organizacijų vadovų bei kitų darbuotojų (vadinamųjų ekspertų, atstovaujančių tiriamai problemai) **apklausos interviu metodu kokybinis metodas.**

V. Pranulio (2007) teigimu, apklausa – tai pirminės informacijos rinkimo metodas, pasireiškiantis respondentų atsakymų į pateiktus klausimus registravimu. Minėtasis autorius teigia, jog apklausa yra labai artima žmonių bendravimui. Apklausa, A. Valackienės (2004) teigimu, - labiausiai paplitęs pirminės sociologinės informacijos rinkimo būdas. Tai metodas, garantuojantis didesnį patikimumą negu anketinis metodas ar kiti apklausos būdai, nurodo R. Tidikis, (2003).

Dar detalesnį apklausos apibrėžimą pateikia I. Luobikienė (2005), nurodydama, kad ekspertų apklausa – tai bendravimas su žmonėmis, dirbančiais toje srityje, savo srities kvalifikuotais specialistais, kurie analizuoja kurią nors problemą, remdamiesi savo patirtimi.

Šis metodas magistro baigiamajame darbe pasirinktas dėl tos priežasties, kad, tai - viena svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame tyrime, taip pat geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės aiškinimo būdas. Be to, paminėtina, kad apklausa pasižymi savo formų ir naudojimo galimybių įvairove ir padeda gauti tikslesnius ir išsamesnius duomenis. Siekiant išsiaiškinti etikos problemas viešajame sektoriuje ir jų sprendimo galimybes, sudarytas tyrimo instrumentas – apklausos interviu metodu klausimynas (protokolas), kuris buvo pateiktas Kelmės rajono savivaldybės vadovams bei darbuotojams.

Interviu metu gautiems duomenims apdoroti buvo atlikta **turinio (ang. content) analizė.** Kontent analizės metodas remiasi statistiniu įvairių teksto charakteristikų įvertinimu. Sąlyginai galima teigti, kad kontent analizė tai – „kas pasakė, ką, kam, kaip, koku tikslu ir koks rezultatas?“ (Luobikienė, 2005). Daugelio autorių (Kardelis, 2002; Tidikis, 2003; Luobikienė, 2005) nuomone, kontent analizės objektu gali būti bet kokios rūšies užrašyta informacija – rašytiniai dokumentai, vaizdiniai dokumentai, garsiniai dokumentai. Šiuo konkrečiu atveju tai yra valstybės tarnautojų užpildyti apklausos interviu metodu klausimynai (protokolai).

Kontent analizė yra vienas populiariausių sociologinių tyrimų metodų, turintis ir pranašumų ir trūkumų. Mokslininkai (Roberts, 2001; Valackienė, 2004; Luobikienė, 2005 ir kt.) svarbiausių kontent analizės privalumų išskiria galimybę naudoti tiek kiekybinę, tiek kokybinę analizę; visų duomenų, kuriuos tik galima suskaičiuoti, panaudojimas; galimybė tirti tiek dabarties, tiek ateities įvykius ar reiškinius; patogumas apdorojant gausią informaciją. Pagrindiniai tokios analizės trūkumai yra mokslškai pagrįstų tikslų skaičiavimo vienetų ir jų atrankos kriterijų nebuvimas; pasirinktiems žymėjimo vienetams įvairios prasmės suteikimas; naudojamų dokumentų trumpalaikiškumas. Vykdamas kontent analizę, reikia turėti gebėjimą „įsigilinti“ ir suvokti respondentų mintis, nuostatas, ką jie turėjo omenyje, sakydami vieną ar kitą sakinį, ir tuo pat metu pateikti viską kaip įmanoma objektyviau. Tai įgalina mus konstruoti kuo tikslesnius psicho-semantinius respondentų vertinimus, liečiančius apsisprendimo tirti procesą, nurodo Urbonaitė-Šlyžiuvienė ir kt., (2005).

Išsamesnei problemos analizei magistro baigiamojo darbo empirinėje dalyje dar buvo taikomas dokumentų analizės metodas (analizuoti dokumentai, reglamentuojantys valstybės tarnautojų elgesį viešojo sektoriaus institucijoje, kurios darbuotojai dalyvavo apklausoje interviu metodu).

Rezultatų apibendrinimo etape buvo atliekama interviu metu gautos informacijos analizė kontent metodu (išskirtos kategorijos ir subkategorijos) bei, remiantis išvadomis, gautomis išanalizavus tyrimo metu surinktą informaciją, siūlomos konkrečios rekomendacijos (nes tyrimo rezultatai leido tai daryti). Interviu metu gautos informacijos analizė pateikiama kitame magistro baigiamojo darbo skyriuje.

2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Mokslinis tyrimas yra sudėtingas ir kompleksiškas procesas. Kaip žinia, pagrindinis mokslinių tyrimų tikslas – gauti naujos informacijos apie tuos procesus ar reiškinius, kuriuos norime tirti, ir, remiantis šiais tyrimais, juos panaudoti, prognozuoti bei valdyti, arba praktiškai pritaikyti, teigia K. Kardelis (2002). B. Bitino, L. Rupšienės, V. Žydžiūnaitės (2008) teigimu, atliekant bet kokio reiškinio analizę, būtina iškelti klausimus, pagal kuriuos bus analizuojami ir interpretuojami duomenys. Kuo daugiau atsakymų gaunama, tuo išsamesnį analizuojamo reiškinio vaizdą galima sudaryti.

Valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo galimybių tyrimo duomenys buvo renkami sistemingai ir kryptingai. Iš anksto buvo suformuotas tyrimo instrumentas – interviu protokolas. Jis buvo sudarytas išskiriant tokias diagnostines kryptis:

- Etikos reikalavimai šiandieniniams valstybės tarnautojams;
- Valstybės tarnautojų etikos problemos, dažniausiai pasitaikančios viešojo sektoriaus institucijose;

- Etikos problemų sprendimo būdai, dažniausiai taikomi viešajame sektoriuje;
- Rekomendacijos efektyvesniam valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimui viešojo sektoriaus institucijose.

Detali valstybės tarnautojų etikos ir jos problemų sprendimo tyrimo instrumento charakteristika pateikiama 6 lentelėje.

6 lentelė

Tyrimo instrumento charakteristika

Tyrimo srities pavadinimas	Tyrimo srities charakteristika	Klausimų skaičius
BENDRI DUOMENYS APIE INFORMANTĄ	Institucija, kurioje dirbate	6
	Pareigos	
	Amžius	
	Išsilavinimas	
	Darbo stažas viešojo sektoriaus organizacijose (metais)	
	Ar esate dirbęs (dirbate) Etikos, Antikorupcinėje ar kt. komisijoje? Jei taip – kiek laiko komisijoje dirbate ir kokios Jūsų pareigos?	
ETIKOS REIKALAVIMAI ŠIANDIENINIAMS VALSTYBĖS TARNAUTOJAMS	Mūsų dienomis viešojo sektoriaus organizacijų darbuotojams keliama dideli reikalavimai. Kokie reikalavimai etikos srityje keliama Jūsų organizacijos valstybės tarnautojams?	6
	Kaip Jūsų organizacijoje siekiama, kad valstybės tarnautojai elgtųsi atsakingai, paisytų etikos reikalavimų?	
	Kokiomis priemonėmis Jūsų organizacijoje valstybės tarnautojai skatinami vengti galimų valstybės tarnautojų etiško elgesio pažeidimų?	
	Kokiais etiško elgesio principais vadovaujasi valstybės tarnautojai Jūsų organizacijoje? Kaip kontroliuojamas ir koreguojamas valstybės tarnautojų elgesys?	
	Kaip vertinate valstybės tarnautojų etiško elgesio teisinį reglamentavimą? Pagrįskite savo nuomonę.	
	Ar Jūsų organizacijoje valstybės tarnautojai domisi etikos klausimais? Argumentuokite savo nuomonę.	
DAŽNIAUSIOS ETIKOS PROBLEMOS VIEŠOJO SEKTORIAUS ORGANIZACIJOSE	Organizacijose būna atvejų, kai etikos problemos sprendžiamos tik formaliai. Ar dažnai taip būna Jūsų organizacijoje. Pagrįskite savo nuomonę.	10
	Ar organizacijoje buvo korupcijos, interesų konflikto, apgavystės, diskriminacijos atvejų? Jei taip – kaip dažnai jie pasitaiko? Pateikite pavyzdžių.	
	Ar buvo nusiskundimų Jūsų organizacijos valstybės tarnautojais? Jei taip – dėl ko buvo skundžiamasi?	
	Kokias etikos problemas laikote didžiausiomis viešojo sektoriaus organizacijoje? Pagrįskite savo nuomonę.	
	Kas Jūsų organizacijoje atsakingas už darbuotojų etišką elgesį, už informacijos etikos klausimais sklaidą?	
	Kaip dažnai dokumentai (etikos kodeksai, taisyklės ar kt.), reglamentuojantys valstybės tarnautojų elgesį, atnaujinami Jūsų organizacijoje?	
	Ar etišką elgesį reglamentuojančių dokumentų Jūsų organizacijoje pakanka? Pagrįskite savo nuomonę.	
	Ar etikos mokymuose gauta informacija – naudinga Jūsų organizacijai? Pagrįskite savo nuomonę.	
	Ar Jūsų organizacijos vadovai valstybės tarnautojų etikai, jos problemų sprendimui skiria pakankamai dėmesio? Pagrįskite savo nuomonę.	
	Ar Jūsų organizacijoje bendradarbiaujama sprendžiant etikos problemas? Jei taip – kaip minėtasis bendradarbiavimas vyksta?	

ETIKOS PROBLEMŲ SPRENDIMO BŪDAI VIEŠOJO SEKTORIAUS ORGANIZACIJOSE	Kokie dokumentai, reglamentuojantys valstybės tarnautojų elgesį, buvo sukurti Jūsų organizacijoje?	8
	Kaip reaguojama į etikos problemas Jūsų organizacijoje? Ar būna Jūsų organizacijoje valstybės tarnautojų drausminimo atvejų? Kaip drausminami valstybės tarnautojai?	
	Kokia prevencinė etikos problemų veikla vykdoma Jūsų organizacijoje?	
	Apibūdinkite Jūsų organizacijoje veikiančias etikos grupes ir jų veiklą (Etikos komisija, Antikorupcinė komisija ar kt.)?	
	Nurodykite, kas dažniausiai imasi iniciatyvos, sprendžiant etikos problemas Jūsų organizacijoje?	
	Ar etikos problemų sprendimo klausimais bendradarbiaujate su kitomis organizacijomis. Jei taip – nurodykite jas.	
	Kaip organizacijos nariai informuojami etiško elgesio etikos problemų, jų sprendimo ir kt. etikos klausimais? Ar tokio pobūdžio informacijos organizacijoje pakanka? Pagrįskite savo nuomonę.	
	Ar etikos, etiško elgesio, etikos problemų bei jų sprendimo klausimais pasisakoma Jūsų įstaigos internetinėje svetainėje? Ar tokio pobūdžio informacijos interneto svetainėje pakanka? Pagrįskite savo nuomonę.	
VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ REKOMENDACIJOS S ETIKOS PROBLEMŲ VIEŠAJAME SEKTORIUJE SPRENDIMO TOBULINIMUI	Kaip siūlytumėte didinti valstybės tarnautojų atsakomybę?	5
	Ar reikia didinti informacijos apie valstybės tarnautojus viešinimą? Jei taip - kokiais klausimais informacijos turėtų būti daugiau?	
	Apibūdinate Jūsų organizacijoje veikiančias etikos grupes ir jų veiklą (Etikos komisija, Antikorupcinė komisija ar kt.)? Kaip šių komisijų veikla Jūsų organizacijoje gali būti tobulinama?	
	Ar reikėtų didinti, ar mažinti etišką valstybės tarnautojų elgesį reglamentuojančių dokumentų bazę. Pagrįskite savo nuomonę.	
	Ką dar norėtumėte keisti rengiant naujas etikos problemų sprendimo, etiško elgesio programas valstybės tarnautojams? Kodėl?	

Nurodytosios tyrimo kryptys leido gauti išsamios bei įvairiapusės informacijos apie valstybės tarnautojų etiką, etikos problemas, jų sprendimo aktualijas bei perspektyvas ir, išanalizavus gautus duomenis, susidaryti išsamų analizuojamo reiškinių – valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo Kelmės rajone - vaizdą.

2.3. Tyrimo imties charakteristika

Magistro baigiamajame darbe buvo pasirinktas kokybinis tyrimas, nes „kokybinis tyrimas yra suvokimo procesas, tai daugiau „gylio“, o ne „pločio“ informacija, atskleidžianti ne „kiek daug“, „kaip dažnai“, „kaip labai“ ar panašiai, bet susijusi su interpretacija, aiškinimu, bandanti ieškoti atsakymų į klausimus „kodėl?“, „kaip?“, „kas?“, suteikiant prasmę bei atskleidžiant respondentų motyvaciją, vertybes, požiūrius, suvokimus, patirtis.

Tyrimo dalyvavusieji interviu respondentai buvo apklausiami asmeniškai, kaskart taikant atvirų klausimų interviu struktūrą. Visi struktūrizuotos apklausos interviu metodu klausimai yra atviri, t.y. galimos atsakymų kategorijos iš anksto nėra numatytos, respondentas turi visas galimybes reikšti savo nuomonę analizuojamos temos aspektais. Sudarytas interviu klausimynas tik užtikrino ekspertinio interviu vyksmą ir tikslingą apklausos valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo tema kryptį.

Žemiau pateikiami apklausoje dalyvavusių respondentų demografinės charakteristikos – amžius, išsilavinimas, darbo valstybės tarnyboje ar viešojo sektoriaus institucijoje stažas ir t.t. (žr. 7 lentelę). Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, jog apklausoje dalyvavę respondentai turi didelę darbo valstybės tarnautojų etikos, etikos problemų sprendimo srityje patirtį ir yra pakankamai kompetentingi atsakyti į jiems pateiktus klausimus apie etikos problemas bei jų sprendimo ypatumus, aktualijas bei perspektyvas valstybės tarnybos Kelmės rajone kontekste.

7 lentelė

Trumpa ekspertų – interviu respondentų charakteristika

Institucija, kurioje dirbate	Pareigos	Amžius	Išsilavinimas	Darbo stažas viešajame sektoriuje (metais)	Ar esate dirbęs (dirbate) Etikos, Antikorupcijos ar pan. komisijoje? Kokioje komisijoje dirbate?	Kiek laiko komisijoje dirbate? Kokios Jūsų pareigos?
Kelmės rajono savivaldybės administracija	Mero pavaduotojas	54	aukštasis	15 m.	-	-
Kelmės rajono savivaldybės administracija	Administracijos direktoriaus pavaduotojas	47	Aukštasis	3 m.	Korupcijos prevencijos komisijoje	2 metai Korupcijos prevencijos komisijos narys
Kelmės rajono savivaldybės taryba	Kelmės rajono savivaldybės tarybos narys	59	Aukštasis	22m.	Etikos komisijoje	7 metai Etikos komisijos pirmininkas
Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija	Parlamentaro K. Daukšio padėjėjas	48	Aukštasis	8 m.	Antikorupcinėje komisijoje	Korupcijos prevencijos komisijos narys
Kelmės rajono savivaldybės taryba	Kelmės rajono savivaldybės tarybos narys	52	Aukštasis	20m.	Etikos komisijoje	3 metai Etikos komisijos narys
Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija	Parlamentaro padėjėjas	38	Aukštasis	6 m.	Etikos komisijoje	Etikos komisijos narys

Iš lentelėje pateiktų duomenų taip pat matyti, kad ekspertais magistro baigiamajame darbe vadinami savo veiklą vykdančios viešajame sektoriuje, dirbantys Etikos komisijoje, Kovos su korupcija komisijoje bei kitose komisijose, kurių veikla susijusi su valstybės tarnautojų etiško elgesio formavimo klausimais, etikos problemų sprendimu, etikos reikalavimais valstybės tarnautojams ir pan. Taip pat ekspertais magistro baigiamajame darbe vadinami ir savivaldybės administracijos vadovybės, priimančios sprendimus personalo etikos, etiško elgesio klausimais ir atsakančios už personalo etišką elgesį, atstovai. Šiam ekspertiniam interviu respondentai dar atrinkti ir pagal tokius kriterijus: dirbti vadovaujamą darbą arba vykdyti veiklą valstybės tarnautojų etikos srityje (pavyzdžiui, dalyvauti prevencinės komisijos veikloje ar pan.) respondentas turi ne mažiau

nei 2 metus. Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis apie interviu respondentus, galima teigti, jog apklausoje dalyvavę respondentai turi didelę darbo patirtį etikos srityje ir yra pakankamai kompetentingi pateikti atsakymus, objektyviai nusakančius etikos problemų ir jų sprendimo situaciją Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose. Išsamesniam etikos situacijos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje vaizdai susidaryti, prevencinių komisijų narių nuostatomis išsiaiškinti apklausos dalyvių dar buvo prašoma kaip galima dažniau argumentuoti savo teiginius, pateikti praktinių pavyzdžių.

III. ETIKOS PROBLEMŲ IDENTIFIKAVIMO IR SPRENDIMO BŪDŲ KELMĖS RAJONO VIEŠOJO SEKTORIAUS INSTITUCIJOSE TYRIMO REZULTATAI

3.1. Trumpa Kelmės rajono savivaldybės charakteristika ir struktūra

Kelmės rajono savivaldybė yra įsikūrusi Vakarų Lietuvoje, Šiaulių apskrityje. Rajono plotas – 1705 kv. km, yra apie 37 000 gyventojų. Centras – Kelmė (apie 10 200 gyventojų). Savivaldybės teritorijoje yra 11 seniūnijų: Kelmės, Kelmės apylinkių, Kražių, Kukečių, Liolių, Pakražančio, Šaukėnų, Tytuvėnų, Tytuvėnų apylinkių, Užvenčio, Vaiguvos. Iš šių seniūnijų sudarytos 46 seniūnaitijos.

Rajono tarybą sudaro 25 nariai, Kolegiją – 9 nariai, sudarytos 23 komisijos ir tarybos, veikia 6 komitetai, Kontrolės ir audito tarnyba. Savivaldybės administracija susideda iš 19 skyrių (žr.4 pav.) , yra 7 skyriams nepriklausantys specialistai, 11 seniūnijų.

4 pav. Kelmės rajono savivaldybės administracijos skyriai

Kelmės rajono savivaldybės administracijoje veikia tokios komisijos: Administracinė komisija, Savivaldybės visuomeninė administracinių ginčų komisija, Bendruomenės sveikatos taryba, Bendruomenės vaiko teisių apsaugos taryba, Specialiojo daugiabučių namų savininkų bendrijų rėmimo fondo taryba, **Etikos komisija**, Garbės piliečio vardo ir ženklų „Už nuopelnus Kelmės rajonui“ kandidatų atrankos komisija, Jaunimo reikalų taryba, **Korupcijos prevencijos komisija**, Kultūros ir meno taryba, Narkotikų kontrolės komisija, Strateginio planavimo komisija, Turto privatizavimo komisija, Laisvės kovoms įamžinti komisija ir t.t. Išsamesnę informaciją apie Kelmės

rajono savivaldybės administracijos veiklą, strateginius tikslus, darbuotojus ir kt. galima rasti savivaldybės administracijos internetinėje svetainėje (www.kelme.lt).

Valstybės tarnautojų etikos problemos ir jų sprendimo galimybės – sritys, kuriose didžiausią darbo dalį atlieka Etikos komisijos vadovas ir nariai. Išsamesniam analizuojamos problemos vaizdui sudaryti dar apklausti ir Korupcijos prevencijos komisijos nariai bei savivaldybės administracijos vadovai. Respondentų požiūriai ir patirtis identifikuojant bei sprendžiant valstybės tarnautojų etikos problemas apibendrinama kitame magistro baigiamojo darbo skyriuje.

3.2 Etikos problemų sprendimo aspektai Kelmės rajono savivaldybėje

Šiuolaikinėse institucijose etikos instrumentų pagalba įmanoma formuoti sistemą, kurioje individas pats niekieno nereguliuojamas yra motyvuotas puikiai atlikti savo priedermes, siekia tapti atsakingu, patikimu darbuotoju, sąžiningu bendradarbiu, įsipareigojimus vykdančiu piliečiu. Viena vertus, taip suderinami natūralūs individų saviraiškos, savirealizacijos siekiai, kita vertus – viešojo sektoriaus organizacijų strategijai tikslai. Kartu taip plėtojama viešojo sektoriaus organizacijos socialinė atsakomybė savo darbuotojams, partneriams, interesantams bei vietinei bendruomenei.

Taigi, tikslingas etikos standartų diegimas reiškia organizacijos strategijos realizavimą - konkrečių veiksmų, procedūrų vykdymą, realistiškų elgesio kodekso nuostatų bei taisyklių kūrimą, koordinavimą, taikymą, vertinimą bei koregavimą. Tokiais būdais kuriama veiklos terpė, skatinanti darbuotojus dorai (atsakingai, sąžiningai, kokybiškai, efektyviai, patikimai) atlikti savo funkcijas. Tokia etika organizacijoje gali nukreipti visus veiklos procesus darbo rezultato linkme.

Analizuojant valstybės tarnautojų etikos ypatumus Kelmės rajone ir buvo siekiama išsiaiškinti, kaip šio rajono savivaldybės administracijoje etika padeda valstybės tarnautojams siekti užsibrėžtų tikslų, tobulėti. Žinoma, reikia įvertinti ir tai, kad būtų vykdomi etikos problemų sprendimo procesai, reikalaujama tam tikro darbuotojų kompetentingumo. Kompetentingas personalas gali būti išugdomas organizacijoje, bet dažniausiai priimant valstybės tarnautojus į pareigas, jau iš karto ieškoma pakankamų įgūdžių ir žinių turinčių darbuotojų. Be reikalavimų turėti tam tikrų žinių ir įgūdžių, pretendentams į valstybės tarnybą bei valstybės tarnautojams keliami reikalavimai ir etikos srityje. Juk viešojo administravimo tarnautojų vieta visuomenėje – išskirtinė. Jie yra tarpinė grandis tarp piliečių ir politinės valdžios. Valstybės tarnautojai yra tik valdžios patikėtiniai, bet ne jos savininkai. Jie turi tam tikrą galią ir veikimo laisvę, tačiau negali peržengti nustatytos kompetencijos ribų bei privalo paisyti jiems keliamų reikalavimų.

Tyrimo dalyvių pateikta informacija apie reikalavimus Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams, keliamus etikos srityje, sisteminama 8 lentelėje.

Etikos reikalavimai, keliami Kelmės rajono viešojo sektoriaus valstybės tarnautojams

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
<p align="center">Etikos reikalavimai pretendentams į valstybės tarnybą</p>	<p align="center">Atitiktis nepriekaištingos reputacijos reikalavimų deklaracijos normoms</p>	<p><pretendentas negali būti įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo, nusikaltimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio nusikaltimo, nusikaltimo, kuriuo padaryta turtinė žala valstybei>...< pretendentas negali turėti neišnykusio ar nepanaikinto teistumo>...< pretenduojantis į valstybės tarnybą žmogus negali būti atleistas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo>...<pretendentas į valstybės tarnautojus negali būti uždraustos organizacijos nariu bei dalyvauti tokių organizacijų veikloje>.</p>
<p align="center">Etikos reikalavimai valstybės tarnautojams</p>	<p align="center">Atitiktis Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių reikalavimams</p>	<p align="center">Etiško elgesio su interesantais nuostatos</p> <p><valstybės tarnautojas privalo gerbti žmogų, padėti jam>...<valstybės tarnautojas turi elgtis taip, kad visuomenė pasitikėtų viešuoju administravimu ir valstybės tarnautojais>...<svarbiausia, vykdyti savo pareigas rūpestingai ir atsakingai, atsižvelgdamas į visuomenės interesus>...<vienodai tarnauti visiems žmonėms>...< būti teisingas nagrinėdamas prašymus, skundus, pareiškimus, nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis>.</p> <p align="center">Etiško elgesio darbe nuostatos</p> <p><Valstybės tarnautojas privalo laikytis valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų vidaus tvarkos taisyklių reikalavimų>...< valstybės tarnautojas turi elgtis taip, kad visuomenė pasitikėtų viešuoju administravimu ir valstybės tarnautojais>...<privalo tinkamai atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas ir laiku vykdyti pavedamas užduotis>... < privalo vykdyti savo pareigas, vadovaudamasis valstybės valdžios institucijų suformuotais tikslais>...<Valstybės tarnautojas privalo elgtis politiškai neutraliai, nežlugdyti valstybės valdžios institucijų sprendimų ar veiksmų>... <svarbiausia, vykdyti savo pareigas rūpestingai ir atsakingai, atsižvelgdamas į visuomenės interesus>.</p>

Remiantis tyrimo metu gauta informacija, viešojo administravimo etikos svarba Kelmės rajone akivaizdi tiek eiliniams darbuotojams, tiek politikams, tiek valstybės tarnautojams.

Paminėtina, kad pretendentams į valstybės tarnybą bei valstybės tarnautojams keliami aukštesni etiško elgesio reikalavimai negu kitiems piliečiams. Išanalizavus informaciją apie etikos reikalavimus Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, dar galima teigti, kad pagrindiniai etikos

reikalavimai **pretendentams į valstybės tarnybą** išdėstyti **Nepriekaištingos reputacijos reikalavimų atitikties deklaracijoje**.

Respondentų teigimu, minėtasis dokumentas pakankamai aiškiai bei išsamiai nurodo, kokie asmenys negali pretenduoti į valstybės tarnybą – valstybės tarnautojais būti negali *įstatymų nustatyta tvarka pripažinti kaltais dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo, nusikaltimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio nusikaltimo, nusikaltimo, kuriuo padaryta turtinė žala valstybei, turintys neišnykusį ar nepanaikintą teistumą*.

Dar vienas reikalavimų etiškam pretendentų į valstybės tarnybą elgesio aspektas – į valstybės tarnybą pretenduoti taip pat negali asmuo, *jeigu nuo baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo treji metai*.

Etikos reikalavimų **valstybės tarnautojams** yra dar daugiau. Ši sritis reglamentuojama ir teisės aktu. Pagrindiniai reikalavimai, etikos srityje keliami valstybės tarnautojų elgesiui, išdėstyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintose Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse (taisyklės pateikiamos magistro baigiamojo darbo priede Nr. 3). Respondentai, teikdami atsakymus į klausimą apie reikalavimus valstybės tarnautojams, keliamus etikos srityje, daugiausia ir rėmėsi būtent minėtų taisyklių nuostatomis (žr. 8 lentelę). Etikos komisijos pirmininkas dar pabrėžė, kad *„ir kiekvienas tarybos narys turi būti susipažinęs su ne taip seniai patvirtintu Etikos kodeksu. Etikos komisijos posėdžių metu, kitų susirinkimų metu primename, kad ypatingai svarbu, jog niekad nebūtų interesų konflikto. Siekiame, kad etikos principų valstybės tarnautojai, politikai laikytųsi ir viešajame gyvenime, ir politinėje veikloje, ir profesinėje veikloje“*.

Teisės aktai, reglamentuojantys valstybės tarnautojų etiką, draudžiantys valstybės tarnautojų interesų konfliktą, reiškiantys iššūkį korupcijai, apgaulei ir kitiems etikos pažeidimams, **yra priemonės**, kurių pagalba viešojo sektoriaus institucijose kuriama veiklos terpė, skatinanti darbuotojus dorai (atsakingai, sąžiningai, kokybiškai, efektyviai, patikimai) atlikti savo funkcijas. Tačiau, remiantis mokslinės literatūros, analizuotos teorinėje darbo dalyje duomenimis, įgyvendinant minėtus aktus dar yra daug spragų ir sunkiai pasiekiami, kad jais būtų vadovaujamosi kasdieninėje viešojo sektoriaus darbuotojų veikloje. Todėl apklausos metu stengtasi išsiaiškinti, **kaip Kelmės rajono savivaldybės administracijoje siekiama, kad valstybės tarnautojai elgtųsi atsakingai, paisytų etikos reikalavimų**. Kokių priemonių institucijoje imamas?

Respondentų atsakymuose nurodoma, kad *pagrindinės institucijos, dirbančios valstybės tarnautojų etiško elgesio skatinimo srityse be viešojo sektoriaus organizacijų vadovų yra įvairios komisijos bei komitetai, atsakingi už etikos propagavimą valstybės tarnyboje*. Kelmės rajono savivaldybės administracijoje etišką valstybės tarnautojų elgesį skatina bei prižiūri dvi komisijos – tai Kelmės rajono tarybos 2011 metų rugpjūčio 30 d. sprendimu sudaryta Korupcijos prevencijos

komisija (komisiją sudaro pirmininkė bei 6 nariai) ir Etikos komisija (ją sudaro pirmininkas bei 6 nariai). *Korupcijos prevencijos komisiją interviu metu respondentai dažnai vadina ir Antikorupcine komisija.*

Magistro darbui surinktuose Kelmės rajono savivaldybės administracijos dokumentuose – konkrečiai, rajono savivaldybės tarybos 2011 m. birželio 29 d. sprendime Nr. T-203, nurodyta, kad Etikos komisija sudaroma Kelmės rajono savivaldybės tarybos sprendimu iš 7 narių – 2 Kelmės rajono savivaldybės tarybos daugumos atstovų, 2 rajono savivaldybės tarybos opozicijos atstovų, 3 gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovų (Etikos komisijos sudėtis detalai nurodyta magistro baigiamojo darbo 4 priede). Minėta komisija savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodeksu, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu, Tarybos veiklos reglamentu, savo veiklos nuostatais ir kitais teisės aktais. Institucija laikosi *pagarbos žmogui ir valstybei, teisingumo, sąžiningumo, skaidrumo ir viešumo, padorumo, nesavanaudiškumo, nešališkumo ir atsakomybės principų esant skirtingoms politinėms pažiūroms ir įsitikinimams.* Komisija laikosi nuostatos, kad *valstybės tarnautojo statusas įpareigoja kiekvieną valstybės tarnautoją žmonių interesus laikyti aukštesniais negu asmeniniai siekiai.* Komisijos nuostatai tvirtinami ir keičiami Tarybos sprendimu.

Iš apklausoje dalyvavusių respondentų pateiktų atsakymų, Kelmės rajono savivaldybės internetiniame puslapyje (www.kelme.lt) pateikiamos informacijos, daroma išvada, kad šioje rajono savivaldybės administracijoje didžiausias dėmesys valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo srityje skiriamas kovos su korupcija, antikorupcinės veiklos stiprinimo klausimams (korupcija – irgi viena iš etikos problemų) spręsti. Pavyzdžiui, minėtoje interneto svetainėje publikuojamame Savivaldybės 2011-2013 metų plane išdėstyta, kokių priemonių turėtų būti imtasi kovai su korupcija stiprinti bei korupcijai mažinti. Priemonių (plano, literatūros, mokymų ar kt.), leisiančių užtikrinti etišką valstybės tarnautojų elgesį, spręsti kitas valstybės tarnautojų etikos problemas (pvz. interesų konfliktus), stiprinti prevencinę veiklą likusių etikos problemų srityje ir kt. savivaldybės svetainėje nėra paskelbta. Detaliau analizuojant informaciją apie Kelmės rajono savivaldybės administracijoje veikiančią anksčiau charakterizuotą Etikos komisiją, jos veiklą ir kt. klausimus, nustatyta, kad be minėtos komisijos narių sąrašo bei komisijos pirmininko kontaktinių duomenų savivaldybės administracijos internetinėje svetainėje publikuojama tik savivaldybės administracijos direktoriaus pateikta informacija apie šiurkščius tarnybinius valstybės tarnautojų nusižengimus viešųjų pirkimų bei darbo drausmės srityse.

Korupcijos prevencijos komisijos rengtų dokumentų bei informacijos Kelmės savivaldybės administracijos svetainėje publikuojama žymiai daugiau, nei Etikos komisijos parengtų aktų, sprendimų ir t.t.

Išsamiau analizuojant valstybės tarnautojų etikos praktinius aspektus, dar paminėtina, kad kalbėdami apie lankytus mokymus etikos srityje, kursus, seminarus valstybės tarnautojų etikos klausimais apklausos respondentai bei savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai paminėjo tik įvadinių *mokymų valstybės tarnautojams metu vedamą etikos seminarą*. Darytina išvada, kad valstybės valdymo tobulinimo programos mokymuose, kurių metu taip pat būna analizuojami valstybės tarnautojų etikos aspektai (tarnybinis protokolas, bendravimo įgūdžiai, etiketas ir t.t.), Kelmės rajono savivaldybės administracijos darbuotojai nedalyvavo. Taip pat apklausos metu išsiaiškinta, kad jokių kitų mokymų valstybės tarnautojų etikos klausimais Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose nebuvo.

Taigi, Kelmės rajono savivaldybės administracijoje dirbančių valstybės tarnautojų etinio švietimo poreikis taip pat nėra pilnai patenkinamas – apklausos respondentų teigimu, literatūros etikos klausimais Kelmės rajone trūksta. Respondentų nuomone, *galima teigti, kad literatūros, gvildenančios viešojo administravimo etiką, Lietuvoje apskritai nėra daug – neskaitant J. Palidauskaitės publikacijų bei keleto kitų mokslininkų straipsnių bei brošiūrų, solidesnių darbų viešojo administravimo etikos klausimais trūksta*. Etikos komisijos pirmininkas dar pabrėžė, kad *„tik žiniasklaidos atstovai tiek Kelmės rajone, tiek kitose Lietuvos vietose savo straipsniuose nuolat kelia valstybės tarnautojų bei politikų netinkamo elgesio aspektus. Todėl iš valstybės tarnautojų pasigirsta vis daugiau kritikos žurnalistų atžvilgiu dėl profesionalumo stokos, politinio užsiangažavimo, neobjektyvumo ir t.t.*

Aukščiau nurodytų priežasčių savivaldybės administracijos darbuotojai nenoriai kviečiasi žiniasklaidos atstovus į savo darbo vietą rajono savivaldybės administracijoje. Ir nors teoriškai galimybė nustačius savivaldybės valstybės tarnautojų nusikaltimo valstybės tarnybai požymius (ar gavus pranešimą) informuoti Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos Šiaulių valdybą, rajono gyventojus, informaciją skelbiant savivaldybės interneto svetainėje bei spaudoje yra, ja naudotis, respondentų teigimu, šiais metais neteko.

Apibendrinami respondentų pateiktą informaciją apie etišką valstybės tarnautojų elgesį skatinančias priemones Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, galime teigti, kad bent šiuo metu dėmesys valstybės tarnautojų etiško elgesio skatinimui nėra pakankamas, nors Kelmės rajono savivaldybės administracijoje sudaryta Etikos komisija, jos veikloje dar yra ir nemaža formalumo. Skatinant etišką savivaldybės administracijos politikų, valstybės tarnautojų bei kitų darbuotojų elgesį, Kelmės rajono viešajame sektoriuje veikiančiose institucijose daugiausia dėmesio skiriama kovai su korupcija. Kitos etikos problemos tarsi paliekamos nuošalyje – apie jas beveik nekalbama, išskyrus informaciją, rašytą prieš porą metų. Be to, Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams trūksta literatūros etikos klausimais, tarnautojai beveik nedalyvauja mokymuose, skirtuose etikos įgūdžiams stiprinti, nepakankamai diskutuojama apie etikos bei

profesinės etikos problemas ne tik pačioje savivaldybės administracijoje, bet ir su kitomis viešojo sektoriaus institucijomis (respondentų teigimu, bendradarbiaujama tik su Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija (VTEK) bei Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT)), nesidalinama gerąja patirtimi etikos srityje su kitų miestų bei rajonų savivaldybių administracijomis ir t.t. (išsamesnė valstybės tarnautojų etikos problemų klausimo analizė pateikiama kitame magistro baigiamojo darbo skyriuje).

Išanalizavus Kelmės rajono savivaldybės administracijos darbuotojų etiško elgesio skatinimui naudojamas priemonės, tyrimo metu buvo aiškinamasi, **kokiais etiško elgesio principais vadovaujasi šioje Kelmės rajono institucijoje dirbantys valstybės tarnautojai, kokias nuostatas etikos srityje jie susiformavę, koks jų požiūris į etiką bei etišką elgesį.**

Valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo galimybių tyrimo dalyvių pateikta informacija apie etiško elgesio principus, kuriais vadovaujasi Kelmės rajono savivaldybės administracijoje dirbantys valstybės tarnautojai, sisteminama 9 lentelėje.

9 lentelė

Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų etiško elgesio principai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pagarba žmogui ir valstybei	Pagarba žmogui, jo teisėms ir laisvėms.	<Valstybės tarnautojas privalo elgtis politiškai neutraliai, nežlugdyti valstybės valdžios institucijų sprendimų ar veiksmų>...<gerbti žmogų, jo teises ir laisves, valstybę, jos institucijas ir įstaigas, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų, kitų teisės aktų, teismų sprendimų reikalavimų, valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų vidaus tvarkos taisyklių>.
	Įstatymų laikymasis	<valstybės tarnautojai turi laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų, valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų vidaus tvarkos taisyklių reikalavimų>... <reikia elgtis taip, kad visuomenė pasitikėtų viešuoju administravimu ir valstybės tarnautojais>...<tinkamai atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas ir laiku vykdyti pavedamas užduotis, laikydamasis įstatymų, kitų teisės aktų reikalavimų ir valstybės tarnautojų etikos principų>.
Padorumas	Nepriekaištingas elgesys	<valstybės tarnautojas turi būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą>...< valstybės tarnautojas turi būti mandagus, malonus, paslaugus ir tvarkingas>.....< būti tolerantiškas, pagarbiai elgtis su kitais valstybės tarnautojais, kitais žmonėmis>.....< tarnautojai mokomi pripažinti savo klaidas ir jas taisyti arba siūlyti taisyti>.

Padorumas	Atsakomybė	< valstybės tarnautojas privalo asmeniškai atsakyti už savo sprendimus>.....<valstybės tarnautojai savo vadovo reikalavimu atsiskaito už savo veiklą>.....< darbuotojai turi asmeniškai atsakyti už jo naudojamos informacijos, dokumentų tinkamą naudojimą ir konfidencialumą>.
Viešumas	Informacijos teikimas	<valstybės tarnautojai privalo teisės aktų nustatyta tvarka teikti reikiamą informaciją kitiems valstybės tarnautojams ir visuomenei>.....<teisės aktų nustatyta tvarka teikti oficialią informaciją, kuri nėra ribojama ar konfidenciali>.

Remiantis apklausos respondentų pateikta informacija apie etiško elgesio principus, kurių laikomasi Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, matyti, kad pagrindiniai šių valstybės tarnautojų etiško elgesio principai yra šie:

- Pagarba žmogui ir valstybei.
- Padorumas.
- Viešumas.

Kalbėdami apie pagarbą žmogui ir valstybei apklausos respondentai nurodė, kad jų organizacijoje darbuotojai – valstybės tarnautojai pirmiausia privalo „gerbti žmogų, jo teises ir laisves, valstybę, jos institucijas ir įstaigas, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų, kitų teisės aktų, teismų sprendimų reikalavimų, valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų vidaus tvarkos taisyklių. Visi šie reikalavimai yra išdėstyti Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse, su kuriomis Kelmės rajono savivaldybės administracijos darbuotojai – valstybės tarnautojai supažindinami pasirašytinai.

Taip pat didelis dėmesys organizacijoje skiriamas valstybės tarnautojų padorumui. Respondentų teigimu, *šio principo besilaikantys valstybės tarnautojai privalo būti nepaperkami, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą.* Taip pat organizacijos valstybės tarnautojas turi būti mandagus, malonus, paslaugus ir tvarkingas, privalo elgtis korektiškai - būti tolerantiškas, pagarbiai elgtis su kitais valstybės tarnautojais, kitais žmonėmis. Kelmės rajono savivaldybės administracijoje didelis dėmesys skiriamas konfliktų valdymui – organizacijos valstybės tarnautojai šiais metais vykdytuose mokymuose buvo mokomi pripažinti savo klaidas ir jas taisyti arba siūlyti taisyti. Taip Kelmės rajono savivaldybės administracijoje dirbantys valstybės tarnautojai skatinami priimti atsakomybę už savo veiksmus. Be to, savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai turi asmeniškai atsakyti už jo naudojamos informacijos, dokumentų tinkamą naudojimą ir konfidencialumą.

Dar vienas principas, kurio laikosi Kelmės rajono savivaldybės administracijoje dirbantys valstybės tarnautojai – viešumas. Apklauskos dalyvių teigimu, *viešumo principas įgyvendinamas valstybės tarnautojams teikiant teisės aktuose nustatytą informaciją. Valstybės tarnautojai privalo teisės aktų nustatyta tvarka teikti reikiamą informaciją kitiems valstybės tarnautojams ir visuomenei. Teikiama informacija ribojama tik tada, kai būtina apsaugoti visuomenės interesus arba kai šitai reglamentuoja teisės aktai. Kitais atvejais valstybės tarnautojas savo sprendimu informacijos riboti ar kaip kitaip nuslėpti negali.*

Identifikavus etiško elgesio principus, kurių laikomasi politikai, valstybės tarnautojai, dirbantys Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, kitose viešojo sektoriaus institucijoje, apklauskos respondentų buvo prašoma nurodyti, **kaip jie vertina valstybės tarnautojų etikos teisinį reglamentavimą bei pagrįsti savo nuomonę.**

Respondentų apklauskos metu pateikta informacija apie valstybės tarnautojų etikos reglamentavimą, jo stipriąsias bei silpnąsias puses sisteminama 10 lentelėje.

10 lentelė

Valstybės tarnautojų etikos reglamentavimo vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Valstybės tarnautojų etikos reglamentavimo silpnosios pusės	Dokumentai, reglamentuojantys etišką valstybės tarnautojų elgesį, priimami labai lėtai	<viskas, kas susiję su moralinių ir etinių dalykų reglamentavimu, kelią skinasi itin sunkiai>...<naujos idėjos dažnai lieka nesuprastos>...
	Dokumentai abstraktūs, jų turiniui trūksta konkretumo	< Šiandien įstatymų bei kitų teisės aktų - begalybė, susisteminti visus nepaprastai sudėtinga>....<dokumentai dažnai tik pateikia sąvokas „padorumas, nepriekaištinga reputacija ir t.t.“, tačiau trūksta konkrečių apibrėžimų, kas laikoma padorumu ir kur yra jo ribos. Tas pats ir su kitomis etiško elgesio sąvokomis>
	Diskusijų etikos reglamentavimo klausimais trūkumas	<Reikia gerokai platesnės diskusijos su valstybės tarnautojais nei dabar vykdomos formalios anketinės apklauskos>...<reikia tartis ne tik aukščiausio lygio organizacijoms>....<reikia platesnės diskusijos su valstybės tarnautojais – Etikos komisijų nariais>....<reikia informacijos visiems valstybės tarnautojams>.

Respondentų nuomone, *laiko etikos reglamentavimui skirtiems dokumentams priimti intervalai – per ilgi, teisės aktų bazė – didžiulė ir nuolat kintanti. Todėl sunku susisteminti visus įstatymus, Vyriausybės nutarimus bei kitus dokumentus ir kurti tokį valstybės tarnautojų kodeksą ar kitą elgesį reglamentuojantį dokumentą, kuris neprieštarautų jokiai teisės aktui. Valstybės tarnautojų etikos*

teisinis reglamentavimas turėtų būti vykdomas greičiau. Taip pat rekomenduojama *diskutuoti su valstybės tarnautojais.*

Tokie pokyčiai, apklausos dalyvių teigimu, leistų Valstybės tarnautojų etikos kodekse ar kitame dokumente konkrečiau apibrėžti etišką elgesį, nustatyti priimtinas ir realiai įgyvendinamas jo normas. Be to, platesnė informacijos sklaida sukeltų mažiau neigiamų emocijų bei prieštaravimų tarp tų pačių valstybės tarnautojų.

Apibendrinant valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo galimybių tyrimo metu respondentų pateiktą informaciją apie etikos reikalavimus valstybės tarnautojams, etiško elgesio principus, valstybės tarnautojų etikos teisinį reglamentavimą ir t.t., jau galima daryti išvadas, kad pateikdami išsamius atsakymus į klausimus Kelmės rajono savivaldybės administracijos vadovybės atstovai, Etikos ir Korupcijos prevencijos komisijų vadovai bei nariai įrodė, kad jie domisi valstybės tarnautojų etikos klausimais, analizuoja juos, pagal savo kompetenciją, teikia siūlymus, kad etikos problemų būtų kuo mažiau ir jų sprendimas būtų kuo aiškesnis ir logiškesnis. Išsamesniam etikos situacijos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje vaizdui susidaryti, prevencinių komisijų narių nuostatomis išsiaiškinti apklausos dalyvių dar buvo prašoma kaip galima dažniau argumentuoti savo teiginius, pateikti praktinių pavyzdžių.

Apklausos dalyvių paprašius pateikti pavyzdžių, **ką jiems teko skaityti valstybės tarnautojų etikos ir etiško elgesio klausimais, kokiuose renginiuose etikos klausimais dalyvauti**, dar labiau sustiprėjo įspūdis, kad Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai etikos klausimais domisi nuolat – skaito straipsnius spaudoje, mokslines publikacijas, medžiagą, publikuojamą internetinėse kitų valstybės viešojo sektoriaus institucijų svetainėse. Respondentai taip pat nurodė, kad *labai norėtų dalyvauti mokymuose valstybės tarnautojų etikos klausimais.* Tokia jų pozicija tik patvirtina teiginį, kad valstybės tarnautojai, dirbantys Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, etikos, etiško valstybės tarnautojų elgesio klausimais domisi.

Susisteminius respondentų pateiktą informaciją apie etikos reikalavimus valstybės tarnautojams, keliamus Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, etiško valstybės tarnautojų elgesio stiprinimo šioje institucijoje praktinius aspektus galima teigti, kad valstybės tarnautojų elgesio etikai šioje organizacijoje keliami gana aukšti reikalavimai, tik *ne visada praktinė situacija atitinka teoriją.*

Analizuojant valstybės tarnautojų etikos praktinius aspektus Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, akivaizdu, kad Lietuvos Respublikos įstatymai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai bei kiti teisės aktai, reglamentuojantys valstybės tarnautojų etiką, ir Etikos bei Korupcijos prevencijos komisijos yra pagrindinės priemonės, kurių pagalba Kelmės rajono savivaldybės administracijoje kuriama veiklos terpė, skatinanti darbuotojus dorai bei tinkamai atlikti savo funkcijas.

Paminėtina, kad Kelmės rajono savivaldybės administracijoje įgyvendinant minėtus aktus, apklausos dalyvių nuomone, dar yra ir nemaža spragų (teisės aktai nepakankamai konkretūs, teisinės bazės apimtis per didelė – neįmanoma visų jų susisteminti, labai ilgai užtrunka įvairių dokumentų valstybės tarnautojų etikos klausimais derinimas ir t.t.), todėl, apklausos dalyvių nuomone, *nebus lengva pasiekti, kad visais elgesį reglamentuojančiais teisės aktais būtų vadovaujama kasdieninėje Kelmės rajono viešojo sektoriaus organizacijų darbuotojų veikloje.*

Išsamesnei Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo tyrimo analizei tikslinga identifikuoti bei aptarti didžiausias Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų etikos problemas. Minėtasis klausimas išsamiau analizuojamas kitame magistro baigiamojo darbo skyriuje.

3.3 Etikos problemų raiška Kelmės rajono savivaldybėje

Pastaruoju metu Lietuvoje kylančios etikos problemos bei etikos skandalai yra gana skirtingi – vieni trunka gana ilgai, kiti trumpai, vieni sietini su konkrečiomis pavardėmis (atskiri ministrai ar pareigūnai), o kituose (nuosavybės teisių į žemę grąžinimas, netinkamas paramos skirstymas ir t.t.) buvo pažeistas pats procesas. Nevienodas būna ir į etikos skandalus įsivėlusiu asmenų skaičius – vienuose figūruoja tik pagrindinis kaltinamasis, kitais atvejais būna ir bendrininkų bei padėjėjų.

Mokslinėje literatūroje, internete bei kitoje informacijoje aiški nuostata, kad *po kiekvieno skandalo kyla natūrali visuomenės pasipiktinimo banga, nors, atrodo, kad ne visada skandalingi darbai, kuriais paminami moralės principai, tarnybinė etika, įstatymai bei kiti teisės aktai, sulaukia rimto teisėsaugininkų dėmesio.*

Remdamasi tokia informacija, daroma prielaida, kad *Kelmės rajono savivaldybės administracijoje būna atvejų, kad etikos problemas dažnai sprendžiamos tik formaliai, stengiamasi pernelyg neviešinti tokios informacijos, siekiant nesukelti visuomenės pasipiktinimo bei žurnalistų dėmesio.*

Siekiant patvirtinti arba paneigti nurodytą prielaidą, apklausos metu iš respondentus atsakymų į klausimus, papildomos informacijos pagalba siekta išsiaiškinti, **ar dažni Kelmės rajone tokie atvejai, kai etikos problemų sprendimas – tik formalumas. Ar tokia etikos problemų sprendimo situacija Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose dažnai pasitaiko? O gal tokių etikos problemų sprendimų aspektų Kelmės rajono savivaldybės administracijos veikloje nėra visiškai?**

Respondentų pateikta informacija apie etikos problemų sprendimo charakterį (ar dažnai valstybės tarnautojų etikos problemos sprendžiamos tik formaliai) sisteminama 11 lentelėje.

Valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo Kelmės rajone vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Etikos problemos Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose formaliai sprendžiamos dažnai	Etikos komisijos veikla daugiau formali nei reali	<Dalyvaujant Etikos komisijos veikloje labai daug laiko užima dokumentų bei teisės aktų analizė>.....<Darbui su žmonėmis laiko nebelieka>.....<Etikos komisijos nariai dar yra ir kitų komisijų ir komitetų nariai ir turi labai daug darbo>...<trūksta laiko išsamiai dokumentų analizei, diskusijoms, bendravimui etikos klausimais su kitomis institucijomis>.
	Dokumentų skaitymas bei patvirtinimas, kad susipažinai bei laikysiesi jo reikalavimų – dažnai tik formalumas	<Kadangi kasdien tenka didžiulis informacijos srautas, būna atvejų, kad valstybės tarnautojai tik formaliai pasirašo, kad susipažino su taisyklėmis ar teisės aktu>.....<dažnai trūksta laiko nuolat atnaujinamos informacijos studijai>
	Etikos mokymuose gauta medžiaga – tik formalumas, ji retai taikoma praktiškai	<Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose trūksta tikrų realių etikos mokymų, kurių baigimas duotų naudos>.....< Kelmės rajono viešojo sektoriaus organizacijų darbuotojams trūksta gerų efektyvių etikos mokymų>
	Bendravimas etikos klausimais su kitomis institucijomis dažnai būna tik formalus	<rašomi formalūs raštai, ataskaitos, bet jie ne visada atspindi realią situaciją>

Etikos komisijos pirmininko nuomone, *etikos problemos sprendžiamos tikrai neformaliai, bet buvo atvejų, kad per metus nebuvo nė vieno etikos pažeidimų svarstymo. Nėra pažeidimų, nėra ir svarstymo.*“

Apibendrinant ir kitų apklausoje dalyvavusių respondentų pateiktą informaciją apie valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo charakterį, matyti, kad pasitaiko atvejų, kai Kelmės rajono savivaldybės administracijoje etikos problemos sprendžiamos formaliai. Respondentų teigimu, *formalų etikos problemų sprendimo pobūdį įtakoja tokie veiksniai:*

- **Žmonių stygius.** Kelmės rajono savivaldybės administracijoje veikia iš viso 23 komisijos ir komitetai. Tiek Etikos komisijos, Korupcijos prevencijos komisijos pirmininkai, tiek ir kiti minėtų komisijų nariai neapsiriboja veikla tik šiose komisijose. Jie dalyvauja ir Administracinės komisijos, ir Savivaldybės administracinių ginčų komisijos, ir Garbės piliečio vardo ir ženklo „Už nuopelnus Kelmės rajonui“ kandidatų atrankos komisijos ir dar kitų komisijų bei komitetų veikloje (išsamesnė informacija apie savivaldybės administracijoje veikiančių komisijų bei komitetų sudėtį

pateikiama rajono savivaldybės administracijos svetainėje www.kelme.lt). Todėl įvairių komisijų narių laikas, skirtas Etikos komisijos, Antikorupcinės komisijos veiklai – labai ribotas ir tenka kai kurias etikos problemas spręsti tik formaliai.

- **Dokumentų gausa bei apimtis.** Savivaldybės administracijos vadovai, valstybės tarnautojai nuolat gauna labai daug informacijos. Dėl laiko stokos ir didelio darbo krūvio savivaldybės administracijos darbuotojų tarpe būna atvejų, kad politikas, valstybės tarnautojas tik pasirašo, kad susipažino su potvarkiu, taisyklėmis ar kitu dokumentu, o iš tikrųjų neturi laiko jo skaityti bei gilintis. Todėl galima teigti, kad etikos problemos kartais būna sprendžiamos tik formaliai.

- **Mokymų formalus turinys. Praktinių etikos mokymų trūkumas.** Apklauso dalyvių teigimu, labai trūksta etikos mokymų, kurių metu gautą informaciją būtų galima praktiškai taikyti sprendžiant etikos problemas institucijoje. Dažniausiai mokymų metu apsiribojama tik teoriniais etikos aspektais, o tai nepadaeda spręsti etikos problemų iš esmės. Respondentų nuomonė dėl etikos mokymų bei pageidavimai išsamiau aptariami tolesniuose magistro baigiamojo darbo skyriuose.

- Dėl savo darbuotojų ir kitų institucijų valstybės tarnautojų užimtumo, dėl laiko bei žmogiškųjų išteklių stokos bendradarbiavimas etikos srityje su kitomis institucijomis bei organizacijomis (išskyrus VTEK ir STT) (tame tarpe – ir sprendžiant etikos problemas) būna formalus charakterio. Dokumentai kartais teikiami dėl tos priežasties, kad „juos reikia pateikti“, niekas, išskyrus paties dokumento rengėjus, nesigilina į dokumento turinį, jame nurodomą informaciją, nes tam neturi laiko.

Apklauso respondentų pateikiama informacija patvirtino prielaidą, kad *Kelmės rajono savivaldybės administracijoje etikos problemos kartais būna sprendžiamos tik formaliai*. Tačiau apklauso dalyvių išvardytos formalus sprendimų priėmimo priežastys leidžia daryti ir tokią prielaidą, kad *padidinus žmogiškuosius išteklius organizacijoje, paskyrus konkretnes užduotis darbuotojams, pareikalavus asmeninės valstybės tarnautojų atsakomybės situacija galbūt pasikeistų*. Todėl siūlytina Kelmės rajono savivaldybės administracijoje etikos problemų bei jų sprendimo galimybių tyrimus vykdyti bent kas antri metai ir tobulinti esamą situaciją.

Aptariant etikos problemų sprendimo Kelmės rajono savivaldybės administracijoje praktinius aspektus, apklauso respondentų buvo paprašyta nurodyti, **ar jų darbovietėje pasitaikė korupcijos, interesų konflikto, diskriminacijos atvejų ir paprašyta, kad apklauso dalyviai (jei tokių atvejų buvo) pateiktų pavyzdžių, iliustruojančių minėtas situacijas**.

Respondentų pateikta informacija apie etikos problemas, pasitaikiusias Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose, jų sprendimą ir t.t. sisteminama 12 lentelėje.

Valstybės tarnautojų etikos problemos Kelmės rajone

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Kartais pasitaikančios etikos problemos	Teisės aktų pažeidimas, veikimas ne pagal jų reikalavimus	<buvo atvejais, kai seniūnijos seniūnui, už tarnybinį nusižengimą (nebuvo tarnyboje (darbe) be pateisinamos priežasties ir neinformavo apie savo išvykimą administracijos direktoriaus, be to, neatvyko į darbą be svarbių prižasčių visą darbo dieną) skirtas papeikimas>.
	Interesų konfliktas	< buvo atvejais kai seniūnas padarė tarnybinį nusižengimą – supainiojo viešus bei privačius interesus>... <seniūnas neinformavo administracijos direktoriaus apie būsimus sandorius su UAB „Šimšė“, netinkamai nusišalino vykdydamas paslaugų pirkimo procedūras>...<seniūnas seniūnijos, kuriai vadovauja, vardu sudarė sandorius su UAB, kurios savininkas yra jo artimas giminaitis>.
Retai pasitaikančios etikos problemos	Piktnaudžiavimas užimama padėtimi, apgavystė	< Kartais pastebimi valstybės tarnautojų veiksmai ar žodžiai, kuriais sąmoningai norima nuslėpti, iškreipti ar tik iš dalies atskleisti tiesą, suklaidinti kitus, siekiant savanaudiškų tikslų ar padėti susijusiam asmeniui>....
	Dovanos, kyšiai, korupcija	<pasitaiko korupcijos, kyšių ėmimo atvejų, bet man su tuo konkrečiai susidurti neteko>....<būna tokių atvejų>...<pasitaiko, kad dovanomis atsidėkojama>
Rečiausiai galbūt pasitaikančios etikos problemos	Seksualinis priekabiavimas	<tai turbūt rečiausiai pasitaikanti etikos problema tarp valstybės tarnautojų, bet ji tikrai yra>
	Išikvojimas	<teko girdėti, bet faktų nežinau ir nieko konkretaus nepasakysiu>

Paprašius pateikti etikos problemų, buvusių jų darbovietėje, pavyzdžių apklausos respondentai nurodė, kad tokių atvejų būta:

- Kelmės rajono savivaldybės administracijos Tytuvėnų apylinkių seniūnijos seniūnui, už tarnybinį nusižengimą – Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 11 straipsnio reikalavimų pažeidimą (neinformavo administracijos direktoriaus apie būsimus sandorius su UAB „Šimšė“, netinkamai nusišalino vykdydamas paslaugų pirkimo procedūras), Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostatų pažeidimą (seniūnijos, kurioje eina seniūno pareigas, vardu sudarė sandorius su UAB „Šimšė“, kurios savininkas yra jo artimas giminaitis), netinkamai vykdytą pareigybės aprašyme nustatytą funkciją (prekių, paslaugų ir darbų pirkimo organizavimas) buvo skirta tarnybinė nuobauda – papeikimas.

- Kelmės rajono savivaldybės administracijos Kelmės apylinkių seniūnijos seniūnui, už tarnybinį nusižengimą (nebuvo tarnyboje (darbe) be pateisinamos priežasties ir neinformavo apie

savo išvykimą administracijos direktoriaus, be to, neatvyko į darbą be svarbių priežasčių visą darbo dieną) skirtas papeikimas

Apibendrinami Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų pateiktą informaciją apie etikos problemas jų darbovietėje, galime daryti išvadas, kad viena iš pagrindinių etikos problemų – teisės aktų pažeidimas, veikimas ne pagal jų nuostatas. Valstybės tarnautojai dažnai padaro daugiau, nei nurodyta jų pareigybių aprašymuose arba atvirksčiai, ne visada atliekama tai, kas teisės aktais iš valstybės tarnautojų reikalaujama. Pateikti pavyzdžiai labai aiškiai iliustruoja tokią situaciją.

Apie kitas valstybės tarnautojų etikos problemas savo organizacijoje apklausos dalyviai kalbėjo labai fragmentiškai ir nurodė, kad jų darbovietėje žymesnių nusižengimų etikai, valstybės tarnautojų etiško elgesio reikalavimams nepasitaikė. Tik vienas apklausos dalyvis teigė, kad „savivaldybėje buvo vienas konkretus atvejis, šių metų pavasarį savivaldybės administracijoje lankėsi STT pareigūnai dėl vieno projekto miesto centrinėje dalyje įgyvendinimo. STT išsivežė dokumentus, ten figūruoja kelių savivaldybės administracijos darbuotojų pavardės, bet jiems nėra pareikšti kaltinimai, kol kas vyksta tyrimas. Tai vienintelis toks atvejis mūsų savivaldybėje. Dar kelių savivaldybės tarybos narių elgesio svarstymai yra buvę Etikos komisijos posėdžiuose. Tačiau viskas apsiribojo tik svarstymu, nebuvo konstatuota, kad darbuotojai tikrai etiką pažeidė“.

Vienas iš valstybės tarnautojų elgesio vertinimo etiškumo aspektu kriterijų gali būti ir visuomenės nuomonė apie viešajame sektoriuje dirbančius valstybės tarnautojus. Todėl kitas klausimas, pateiktas apklausos dalyviams, buvo apie **nusiskundimus valstybės tarnautojų elgesiu, jo etika**. Taip pat respondentų buvo prašoma nurodyti, kuo buvo skundžiamasi (jei tokių skundų buvo).

Ir Etikos, ir Korupcijos prevencijos komisijų vadovai, ir nariai, ir kiti apklausos dalyviai savo atsakymuose į minėtą klausimą nurodė, kad jiems *neteko susidurti su visuomenės nusiskundimais dėl valstybės tarnautojų elgesio ar elgesio etikos*. Apklausos dalyviai paminėjo, kad 2012 metais jokių raštiškų skundų dėl valstybės tarnautojų etikos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje gauta nebuvo.

Be to, Antikorupcinės komisijos pirmininkas, kalbėdamas apie galimybes skųstis valstybės tarnautojų etikos problemų klausimais, dar nurodė, kad *Kelmės rajono savivaldybės administracijos internetiniame puslapyje yra sudaryta galimybė pranešti apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veiklas, su kuriomis rajono gyventojams galimai teko susidurti Kelmės savivaldybėje (pvz., kyšininkavimas, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, dokumentų suklastojimas, sukčiavimas ir pan.)*. Interneto svetainėje nurodyta, kaip tokia informacija turėtų būti pateikiama (informacija priimama valstybine (lietuvių) kalba, tvarkinga ir įskaitoma, pasirašyta jį rašiusio asmens (pageidautina). Turėtų būti trumpai ir aiškiai išdėstytos įvykio aplinkybės, laikas, vieta, nurodyti

žinomi su aprašoma situacija susiję asmenys, jų pareigos, darbo vieta ar kiti duomenys. Gali būti nurodomi žinomi liudytojai, įrodymai, išdėstoma nuomonė. Pageidautina, kad būtų nurodyti telefonų numeriai, kuriais galima susisiekti su informaciją teikiančiu asmeniu. Jei kreipiamasi raštu, apie nagrinėjimo rezultatus asmeniui atsakoma raštu).

Vienas respondentų pabrėžė, kad „tokių nusiskundimų yra kiekvienoje savivaldybėje, visur yra nepatenkintų žmonių, todėl labai svarbu išsiaiškinti, kiek skundas pagrįstas. Savivaldybės administracija kalta dėl visko – pradedant tuo, kad rajono gyventojas laiko šunį palaidą iki to, kad vietinio ūkis kažko nepadaro eksploatuodamas daugiabučius namus. Todėl labai svarbu įvertinti skundo pagrįstumą ir objektyvumą.

Išsiaiškinus situaciją dėl visuomenės nusiskundimų Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojais ir reakcijos į tokius nusiskundimus, toliau siekiama analizuoti valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo galimybių aspektus.

Valstybės tarnautojų etikos problemos, kaip aptarta, ne tik Kelmės rajono, bet ir visos Lietuvos viešojo sektoriaus institucijose – sudėtingos ir įvairialypės. Lietuvoje net Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimai dėl vieno ar kito asmens poelgių bei etikos gali būti vertinami skirtingai (pavyzdžiui, V. Uspaskicho situacija, rinkėjų balsus pirkusieji kandidatai į Seimą Pinskai, buvusio Ūkio ministro D. Kreivio skandalai, A. Zuoko „abonentinės istorijos“ ir t.t.). Tokiuose skandaluose etikos problemų daugybė – piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, informacija, viršyti įgaliojimai, supainioti viešieji ir privatieji interesai, nusižengta įvairiems teisės aktams, proteguoti tam tikri asmenys, netinkamai elgtasi tarnybos metu, imti ar duoti kyšiai ir t.t. Todėl įvertinant, kad Kelmės rajono viešojo sektoriaus darbuotojai domisi etikos klausimais, žino ir vertina etikos problemų bei jų sprendimo aktualijas šiandieninėje Lietuvoje kitas klausimas, pateiktas apklausos dalyviams buvo apie, Kelmės rajono savivaldybės administracijos darbuotojų nuomone, **didžiausias viešojo sektoriaus institucijų darbuotojų etikos problemas.**

Respondentų pateikta informacija apie, jų nuomone, didžiausias etikos problemas Lietuvos viešojo sektoriaus institucijose, sisteminama 13 lentelėje.

13 lentelė

Didžiausios valstybės tarnautojų etikos problemos Lietuvoje (respondentų nuomonė)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Didžiausios valstybės tarnautojų etikos problemos Lietuvoje	Biurokratizmas	<vietoj reikalų sprendimo iš esmės laikomasi visai nereikalingų ar išgalvotų formalumų, atsisakoma spręsti pareigūno kompetencijai priskiriamus klausimus>.....<kai dėl neaiškių priežasčių vilkinama priimti sprendimus>....<delsiama su atsakymais asmenims, sprendimai nepriimami labai ilgai>...<asmuo neinformuojamas apie jo teises>...<būna, kad pateikiama netiksli informacija, duodama klaidinančių patarimų>

Didžiausios valstybės tarnautojų etikos problemos Lietuvoje	Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi	pareigūnams suteikti įgaliojimai naudojami savanaudiškais tikslais, siekiant naudoti sau>...<pareigūnai savivaliauja priimdami sau naudingus sprendimus>...<piktnaudžiaujama tarnybiniais įgaliojimais, siekiant naudoti sau ar savo aplinkos žmonėms>.
	Interesų konfliktas	<interesų konfliktą sukelia sudaryti sandoriai tarp asmenų, kurie yra artimi giminaičiai>.....<interesų konfliktas buvo sukeltas kai vieno miesto meras įdarbino savo žmoną, tokių atvejų, ypatingai valstybės tarnyboje, yra labai daug>.....<Lietuvoje valstybės tarnyboje siekiama suderinti viešus ir privačius interesus, kai kitose šalyse viešieji ir privatieji interesai aiškiai atskiriami>...<Lietuvoje yra ir dovanojimo atvejų, ir paslaugų, ir kitų intereso konflikto atvejų. Tai labai didelė valstybės tarnautojų etikos problema>.
	Kyšininkavimas ir korupcija	<nors atliekama daug kovojant su korupcija, korupcijos Lietuvoje nemažėja>...<korumpuoti pareigūnai>...<jei neduosis kyšio, problemos gali likti neišspręstos>...<STT veiklos metodai nesustabdo visų korupcijos atvejų>.
	Protekcionizmas	<per protekcijas daug postų valstybės tarnyboje užima ne patys geriausi ar labiausiai to verti asmenys, o tie, kurie yra proteguojami>.....<labai aiškūs protekcionizmo atvejai - prieš rinkimus ir po jų vykstantys pokyčiai tarp politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojų>.....<kartais net reikalavimai konkursui į valstybės tarnybą formuluojami konkrečiam asmeniui>.....<dažname konkurse į valstybės tarnybą laimėtojas žinomas iš anksto>.....<visada atsirasi asmenų, kurie sieks prasimušti būtent pasinaudodami ryšiais, pažintimis, įtakos turinčiais žmonėmis>.
	Nepotizmas	<dažnai sakoma: „Lietuva – švogerių kraštas“>...<giminės ir artimieji proteguojami>...<nepotizmas – didelė problema>.

Remiantis respondentų pateikta informacija, galima daryti išvadą, kad Kelmės rajono savivaldybės administracijos darbuotojų pateikta informacija beveik identiška ir Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus ataskaitose publikuojamų apklausų rezultatams. Savo ataskaitose (2010, 2011m.) Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius dažniausiai rekomenduoja atkreipti pareigūnų dėmesį į tokias valstybės **tarnautojų etikos problemas: aplaidumą darbe, įstatymų ir kitų teisės aktų nesilaikymą, tarnybinės etikos pažeidimą, piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus** ir siūlo, kad būtų pašalinti įstatymų pažeidimai, jų priežastys bei sąlygos.

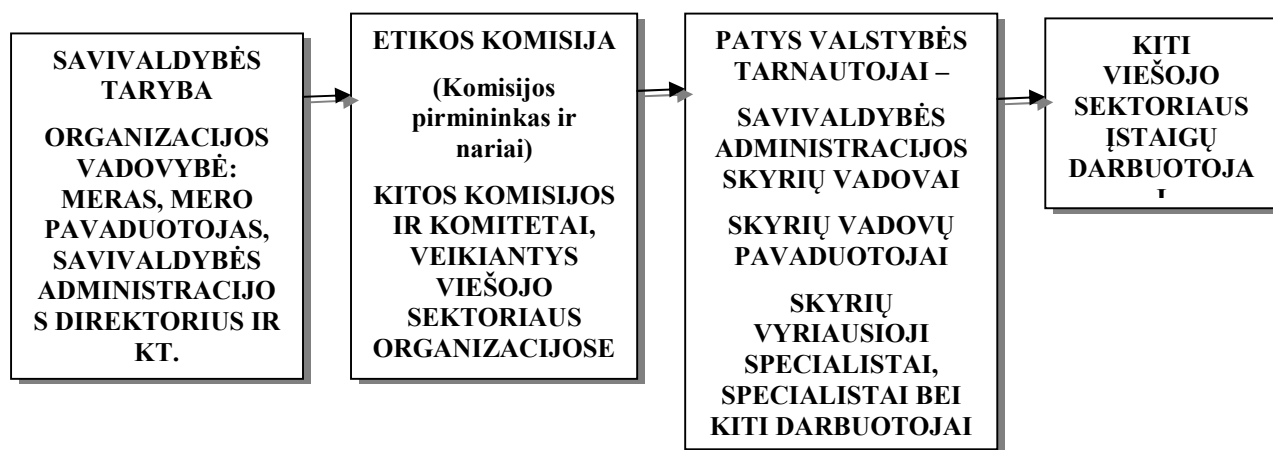
Kelmės rajono savivaldybės administracijos darbuotojai didžiausiomis valstybės tarnautojų etikos problemomis Lietuvoje laiko *biurokratizmą, piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, interesų konfliktą, kyšininkavimą ir korupciją*. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus nepaminėtos, bet

Kelmės rajono savivaldybės administracijos darbuotojų įvardytos etikos problemos yra nepotizmas ir protekcionizmas.

Išanalizavus respondentų pateiktą informaciją, akivaizdu, kad Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai domisi Lietuvos valstybės tarnautojų situacija ir etikos aspektu, renka informaciją, diskutuoja, analizuoja.

Tyrimo metu buvo siekiama kuo išsamiau išsiaiškinti ir aptarti etikos problemų bei jų sprendimo praktinę situaciją, todėl reikėjo išsiaiškinti, **kas Kelmės rajono savivaldybės administracijoje atsakingas už informacijos etikos klausimais sklaidą, kas informuoja darbuotojus vienu ar kitu etikos klausimu.**

Respondentų pateikta informacija apie asmenis, institucijoje atsakingus už informacijos etikos klausimais sklaidą sisteminama 5 paveiksle.

5 pav. Už etikos sritį atsakingi asmenys bei institucijos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje

Remiantis respondentų pateikta informacija, galima daryti išvadas, kad *Kelmės rajono savivaldybės administracijoje už valstybės tarnautojų etišką elgesį, už informacijos etikos klausimais sklaidą atsakomybę yra dalijamasi.* Respondentų teigimu, pagrindinius sprendimus valstybės tarnautojų etikos klausimais priėmė rajono savivaldybės taryba, kurios sprendimais buvo sudarytos Etikos, Korupcijos prevencijos (Antikorupcinė) bei kitos komisijos, dirbančios su valstybės tarnautojais, analizuojančios įvairius jų veiklos aspektus bei priimančios reikalingus sprendimus.

Kita grandis, atsakinga už etišką valstybės tarnautojų elgesį, ir yra minėtos Etikos, Korupcijos prevencijos ir kt. Komisijos. Nurodytųjų tarybų pirmininkai bei nariai, bendradarbiaudami su viešojo sektoriaus institucijų darbuotojais, minimaliai dalyvaudami mokymuose, rinkdami informaciją kuria etikos infrastruktūrą Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose. Dar Etikos komisijos nariai atlieka šias funkcijas:

- prižiūri, kaip Tarybos nariai laikosi Vietos savivaldos įstatymo, Valstybės politikų elgesio kodekso, Tarybos veiklos reglamento, kitų teisės aktų, reglamentuojančių Tarybos narių veiklą ir elgesį, reikalavimų;

- nagrinėja Tarybos narių nedalyvavimo Tarybos, jos komitetų ir komisijų posėdžiuose priežastis;

- nagrinėja gautą informaciją dėl Tarybos nario veiklos ar jo viešųjų ir privačių interesų nesuderinamumo;

- nagrinėja valstybės institucijų, Kelmės miesto savivaldybės bendruomenių ar bendruomeninių organizacijų atstovų siūlymus ir pastabas dėl Tarybos narių veiklos skaidrumo;

Remiantis respondentų pateikta informacija, už etišką elgesį, etikos normų ir taisyklių laikymąsi Kelmės rajono savivaldybės administracijoje atsako ne tik Etikos komisijos ar kitų komisijų nariai, bet ir *kiekvienas institucijos valstybės tarnautojas*.

Išsiaiškinus, kas Kelmės rajono savivaldybės administracijoje atsakingas už etišką elgesį, už etikos klausimų sprendimą, apklausos dalyviams buvo pateiktas klausimas apie **dokumentų, reglamentuojančių valstybės tarnautojų etiką, atnaujinimą Kelmės rajono savivaldybės administracijoje. Taip pat apklausos dalyvių buvo prašoma nurodyti, ar valstybės tarnautojų etiką reglamentuojančių dokumentų organizacijoje pakanka.**

Apklausos dalyviai nurodė, kad pagrindiniai reikalavimai, etikos srityje keliami valstybės tarnautojų elgesiui, išdėstyti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintose Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse. Minėtos etikos taisyklės bei įstatymai ir reglamentuoja valstybės tarnautojų etiką, etišką elgesį Kelmės rajono savivaldybės administracijoje. Apklausos dalyvių nuomone, *išvardytieji dokumentai atnaujinami pakankamai dažnai, todėl poreikio dar dažniau juos atnaujinti Kelmės rajono savivaldybės administracijoje nėra.*

Tačiau skirtingai nei teisės aktų bazė, apklausos dalyviai norėtų, kad etikos srityje mokymų valstybės tarnautojams būtų organizuojama daugiau. Ypatingai pageidaujama, kad mokymuose pateikiamą medžiagą būtų galima taikyti praktiškai, kad mokymai valstybės tarnautojams būtų vykdomi periodiškai, kad informacija būtų nauja ir aktuali ir t. t.

Taigi, iš apklausos dalyvių pateiktos informacijos akivaizdu, kad etikos mokymai Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams turėtų pasižymėti tokiais bruožais:

- turėtų būti dėstoma ne tik teorija, bet ir atliekamos praktinės užduotys, pavyzdžiui, sprendžiamos įvairios situacijos, aiškinamasi, kaip tikslinga elgtis vienu ar kitu atveju, diskutuojama etikos praktinių pusių įgyvendinimo klausimais. Pagrindinis šio mokymų aspekto tikslas – mokymai turėtų būti tokie, kad būtų skatinama etikos problemas institucijose spręsti ne formaliai, bet iš esmės.

- Etikos mokymai turėtų būti skirti visam viešojo sektoriaus organizacijos kolektyvui. Apklauso dalyvių teigimu, gal net tikslinga (jei yra galimybės) etikos mokymus organizuoti viešojo sektoriaus institucijos, kurios darbuotojai mokomi, patalpose.

- Etikos mokymai turėtų būti vykdomi periodiškai. Apklauso dalyvių teigimu, vienkartinė paskaita rezultatų neduoda. Tik nuolatinis darbas, kryptinga veikla gali padėti spręsti viešojo administravimo etikos problemas ne formaliai, o iš tikrųjų.

Apibendrinant respondentų pateiktą informaciją, jų nurodytus reikalavimus valstybės tarnautojų etikos mokymams, galima teigti, kad šiuo metu vykdomų etikos mokymų metu gauta informacija apklauso dalyviams atrodo pernelyg teorinio pobūdžio. Gaunami informacijai trūksta aktualumo, pritaikomumo, konkretumo, todėl Kelmės rajono savivaldybės administracijos tarnautojai nėra ja patenkinti ir norėtų tokią situaciją keisti.

Išanalizavus apklauso respondentų pateiktus duomenis apie didžiausias etikos problemas, galime daryti išvadą, kad Kelmės rajone dirbančių valstybės tarnautojų nuomone, viena iš pagrindinių etikos problemų – teisės aktų pažeidimas, veikimas ne pagal jų nuostatas. Valstybės tarnautojai dažnai padaro daugiau, nei nurodyta jų pareigybių aprašymuose arba atvirkščiai, ne visada atliekama tai, kas teisės aktais iš valstybės tarnautojų reikalaujama. Apie kitas valstybės tarnautojų etikos problemas savo organizacijoje apklauso dalyviai kalbėjo labai fragmentiškai ir nurodė, kad jų darbovietėje žymesnių nusižengimų etikai, valstybės tarnautojų etiško elgesio reikalavimams nepasitaikė. 2012 metais organizacijoje neteko susidurti ir su visuomenės nusiskundimais dėl valstybės tarnautojų elgesio ar elgesio etikos.

Iš visos respondentų apklauso metu pateiktos informacijos galima spręsti, kad dėmesio etikos problemoms, jų sprendimui bei kitiems aspektams Kelmės rajono savivaldybės administracijoje ne visada skiriama pakankamai. Respondentų teigimu, dideli darbo krūviai, žmogiškųjų išteklių stoka ir kiti (jau anksčiau magistro baigiamajame darbe aptarti veiksniai) leidžia manyti, kad valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimui Kelmės rajono savivaldybės administracijoje būtinas didesnis dėmesys. Išsamesnei minėto klausimo studijai tyrimo metu buvo analizuojami ir etikos problemų sprendimo būdai viešojo sektoriaus institucijose.

3.4. Etikos problemų sprendimo Kelmės rajono savivaldybėje praktiniai aspektai

Pagal galimas pasekmes valstybės tarnautojui, organizacijai ir principus, kuriais vadovaujantis priimamas vienas ar kitas sprendimas, kaip reaguoti į etikos problemą reakcijas galima suskirstyti į tris pogrupius: tinkamos ir principingos, neutralios, netinkamos bei etiškai nepriimtinos. Žinoma, reakcija į etikos problemą žymia dalimi priklauso ir nuo pačios etikos problemos specifikos, pavyzdžiui, vienaip gali būti reaguojama į melą, kitaip - į korupciją. Be to, įvertinus tai, kad etikos problemos kyla profesiniame gyvenime ir veikia tiek atskirus valstybės tarnautojus, tiek visą

viešojo sektoriaus organizaciją, paminėtina, kad organizaciniu požiūriu (organizacijos moralinis klimatas, nuostatos, vystymasis ir kt.) vienokios reakcijos į etikos problemas gali būti labiau pageidaujamos nei kitokios.

Siekiant išanalizuoti etikos problemų sprendimo praktinius aspektus Kelmės rajone, apklausos dalyviams pirmiausia ir buvo pateiktas klausimas **apie reakciją į etikos problemas Kelmės rajono savivaldybės administracijoje ir paprašyta nurodyti, ar organizacijoje buvo valstybės tarnautojų drausminimo atvejų**. Taip pat respondentų paprašyta nurodyti, kaip drausminami valstybės tarnautojai.

Apklausos dalyvių pateikta informacija apie valstybės tarnautojų reakcijas į etikos problemas Kelmės rajono savivaldybės administracijoje pateikiama 14 lentelėje.

14 lentelė

Reakcija į etikos problemas Kelmės rajono savivaldybės administracijoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tinkamos ir principingos reakcijos į valstybės tarnautojų etikos problemas Kelmės rajone	Negerovių kėlimas į viešumą	<apie etikos problemas kalbama organizacijoje, apie nusižengimus etikai, etiškam elgesiui rašoma internetinėje svetainėje>
	Pranešimas vadovams (tiesioginiam vadovui arba aukštesnei vadovybei)	<valstybės tarnautojai informuoja vadovus, vadovybę, jei būna tokių situacijų><vadovai sužino apie etikos problemas iš darbuotojų>
	Bendradarbiavimas tiriant problemą	<organizacijos valstybės tarnautojai, tirdami etikos problemas, bendradarbiauja, kai to reikia>
Netinkamos reakcijos į valstybės tarnautojų etikos problemas Kelmės rajone	Atsisakymas pripažinti problemą ar net jos paneigimas	<kartais problemos atrodo kaip smulkmenos, į kurias savivaldybės administracijoje neatsižvelgiama>....<kartais niekas nedrįsta užsiminti apie problemas (pavyzdžiui, ne visai skaidrų žmonių priėmimą į tarnybą, visi reaguoja taip, tarsi taip ir turėtų būti, tarsi nieko neatsitiko>....<kartais paprasčiau elgtis taip, tarsi problemos nėra>.

Analizuojant respondentų pateiktą informaciją, akivaizdu, kad Kelmės rajono savivaldybės administracijoje į etikos problemas reaguojama įvairiai. Etikos komisijos nariai nurodo, kad *„dažniausiai etikos problemas sulaukia nepalankios valstybės tarnautojų reakcijos, todėl problemas stengiamasi spręsti. Valstybės tarnautojų etikos problemas aptariamos organizacijos skyrių vadovų bei visų valstybės tarnautojų susirinkimuose ir reikalingi sprendimai priimami nedelsiant*.

Viena iš priemonių kovojant su etikos problemomis Kelmės rajono savivaldybės administracijoje yra *negerovių kėlimas į viešumą*. Apie valstybės tarnautojų nusižengimus etikai, etiškam elgesiui informuojami ir Kelmės rajono gyventojai – tokia informacija publikuojama

internetinėje savivaldybės administracijos svetainės rubrikoje „Teisės aktų pažeidimai“ (www.kelme.lt).

Apklausoje dalyviai nurodė, kad *valstybės tarnautojai, sukėlę interesų konfliktą, supainioję viešus bei privačius interesus ar kitaip nusižengę etiškam elgesiui, yra drausminami*. Už tarnybinius nusižengimus Kelmės rajono viešojo sektoriaus valstybės tarnautojui, vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymu bei kitais teisės aktais, gali būti skiriama viena iš šių tarnybinių nuobaudų:

- pastaba,
- papeikimas,
- griežtas papeikimas,
- atleidimas iš pareigų.

Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose dirbantiems valstybės tarnautojams yra tekę pareikšti pastabą, papeikimą. Vienas respondentų teigė, kad *„stengiamės etikos problemas spręsti neformaliai, bet nedarome to ir drastiškomis priemonėmis – nuobaudomis, pastabomis, tarnybiniais patikrinimais. Bet reikia paminėti tai, kad esant faktams, visada reaguojama į situaciją ir reikalingi sprendimai priimami“*.

Kitų aukščiau išvardytųjų nuobaudų per paskutinius metus Kelmės rajono viešajame sektoriuje nebuvo taikoma.

Dar viena reakcija į etikos problemas Kelmės rajono savivaldybės administracijoje yra *pranešimas vadovams apie valstybės tarnautojų etikos pažeidimus*. Apklausoje dalyviai nurodė, kad *savivaldybės administracijoje pasitaiko atveju, kad vienokios ar kitokios problemos sprendžiamos informavus vadovybę ir sulaukus vadovų reakcijos*. Taip pat apklausos metu buvo gauta informacijos, kad Kelmės rajono savivaldybės administracijoje *etikos problemas yra sprendžiamos bendradarbiaujant kolektyvo nariams*.

Tačiau ne visada Kelmės rajono savivaldybės administracijoje į etikos problemas reaguojama tinkamai. Kai kurie apklausoje dalyviai nurodė, kad *būna atveju, kai apsimetama, jog problemos nėra, kai elgiamasi taip, lyg viskas taip ir turėtų būti*. Tokią reakciją jau galima priskirti prie nepageidaujamų reakcijų ir valstybės tarnautojų vadovybė turėtų išanalizuoti tokias situacijas ir imtis priemonių, kad neišaiškintų etikos problemų būtų kuo mažiau.

Etikos problemų sprendimo situacijos tobulinimui padėtų stipri ir konkreti etikos problemų prevencinė veikla. Todėl situacijos analizei reikalinga išsiaiškinti ir etikos problemų prevencijos praktinius aspektus Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose. Todėl respondentų buvo paprašyta nurodyti, **kokia prevencinė veikla etikos srityje vykdoma jų darbovietėje**.

Respondentų pateikta informacija apie valstybės tarnautojų etikos problemų prevenciją, etikos problemų sprendimą jų darbovietėse sisteminama 15 lentelėje.

Prevencinė veikla valstybės tarnautojų etikos srityje, vykdoma Kelmės rajone

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Etikos problemų preventinė veikla	Etikos mokymai organizacijos vadovams bei valstybės tarnautojams	<valstybės tarnautojams etikos, antikorupcijos ir kiti mokymai vykdomi>.....<įvadinį mokymų metu kalbama apie valstybės tarnautojų etiką>...<gal bus didesnis dėmesys skirtas etikos mokymams>...<mokymų galėtų būti daugiau>.
	Sudaryta Etikos komisija	<savivaldybės administracijoje veikia Etikos komisija>.....<Etikos komisija sudaroma Kelmės miesto savivaldybės tarybos sprendimu iš Tarybos narių ir Kelmės miesto savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų> ...<komisija laikosi pagarbos žmogui ir valstybei, teisingumo, sąžiningumo, skaidrumo ir viešumo, padorumo, nesavanaudiškumo, nešališkumo ir atsakomybės principų>
	Visuomenės informavimas valstybės tarnautojų etikos klausimais	<apie valstybės tarnautojų nusizengimus etikos normoms informuojami Kelmės rajono gyventojai>.....<patys rajono gyventojai iš spaudos, interneto ir kitų šaltinių sužino apie savivaldybės administracijos darbuotojus>....<gyventojai informuojami>....<stengiamasi viešinti informaciją apie valstybės tarnautojų etiką>.

Išanalizavus apklausos respondentų pateiktą informaciją, akivaizdu, kad Kelmės rajono viešojo sektoriaus institucijose etikos problemų prevencija vykdoma pasitelkiant įvairias priemones:

- Etikos mokymai viešojo sektoriaus organizacijų vadovybei bei valstybės tarnautojams (minimaliai).
- Literatūros etikos klausimais sklaida (minimaliai).
- Etikos komisija yra institucija, besistengianti užtikrinti valstybės tarnautojų etišką elgesį, spręsti etikos problemas, stiprinti etiško valstybės tarnautojų elgesio nuostatas institucijose. Posėdis yra pagrindinė Etikos komisijos darbo forma, būtent posėdžių metu ir vykdoma preventinė veikla. Etikos komisija, jos veiklos normos, darbo specifika detaliau apibūdinama tolesniame darbe.
- Viešumo didinimas – rajono savivaldybės gyventojų informavimas valstybės tarnautojų etikos problemų, etikos problemų sprendimo klausimais.

Akivaizdu, kad valstybės tarnautojų etikos problemų prevencija Kelmės rajono savivaldybės administracijoje vykdoma. **Valstybės tarnautojų etikos problemų prevencijos, vykdomos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, stipriosios ir silpnosios pusės, įvardytos tyrimo respondentų, nurodomos 16 lentelėje.**

Valstybės tarnautojų prevencinės etikos problemų veiklos, vykdomos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, stiprybės ir silpnybės

Valstybės tarnautojų prevencinės etikos problemų veiklos, vykdomos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, stiprybės	Valstybės tarnautojų prevencinės etikos problemų veiklos, vykdomos Kelmės rajono savivaldybės administracijoje, silpnybės
Etikos mokymai Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams vykdomi	Etikos mokymai dažniausiai būna tik teoriniame lygmenyje. Mokymai (etikos) vykdomi fragmentiškai, nėra nuoseklumo ir tęstinumo, todėl realios naudos iš kursų bei seminarų - nedaug. Mokymuose dalyvauja ne visi valstybės tarnautojai. Mokymų turinys ne visada aktualus ir naudingas. Etikos mokymų metu trūksta praktinės įvairių situacijų analizės bei praktinio etikos problemų sprendimo pavyzdžių.
Institucijoje veikia Etikos komisija	Etikos komisijos nariai labai užsiėmę. Komisijos teikiama informacija interneto svetainėje neatnaujinama nuo 2010 metų. Etikos komisijos nuostatų, veiklos reglamento, darbotvarkės, sprendimų bei kitos informacijos Kelmės rajono savivaldybės administracijos elektroninėje svetainėje nėra. Trūksta informacijos apie Etikos komisijos narių veiklą.
Viešumo didinimas, visuomenės informavimas valstybės tarnautojų etikos klausimais	Institucijoje praktiškai nėra literatūros etikos tema sklaidos. Organizacijoje beveik nėra literatūros valstybės tarnautojų etikos klausimais.
	Praktiškai nėra bendradarbiavimo su kitomis viešojo sektoriaus organizacijomis valstybės tarnautojų etikos srityje.
	Vadovujamasi tik įstatymais ir Vyriausybės nutarimais. To ne visada pakanka. Organizacijoje trūksta teisės aktų (tvarkų, taisyklių, nuostatų ar kt.), reglamentuojančių valstybės tarnautojų etikos, etiško elgesio aspektus konkrečioje įstaigoje.

Nurodžius valstybės tarnautojų prevencinės veiklos, vykdomos valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo srityje, stiprybes bei silpnybes, akivaizdu, kad *prevencinę veiklą stengiamasi vykdyti, kiek galimybės tai leidžia, tačiau dėl įvairių veiksnių (jie nurodyti 16 lentelėje), valstybės tarnautojų etikos problemų prevencinė veikla Kelmės rajono savivaldybės administracijoje – tobulintina.*

Pagrindinė institucija valstybės tarnautojų etikos srityje Kelmės rajono savivaldybės administracijoje yra Etikos komisija. Išsamiai valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo studijai, tikslinga išsamiau aptarti minėtosios komisijos veiklą. Todėl dar vienas klausimas respondentams ir buvo **apie organizacijoje veikiančias etikos grupes bei jų veiklą.**

Apklauso dalyvių teigimu, Kelmės miesto savivaldybės administracijoje valstybės tarnautojų etikos klausimus kuruoja **Etikos komisija**, sudaryta Kelmės rajono savivaldybės tarybos 2011 m. birželio 29 d. sprendimu Nr.T-203, bei **Korupcijos prevencijos komisija** sudaryta Kelmės rajono savivaldybės tarybos 2009 m. lapkričio 26 d sprendimu Nr. T-451. Išsamesnė informacija apie šių komisijų sudėtį pateikiama magistro baigiamojo darbo prieduose Nr. 4 ir Nr. 5.

Etikos ir Korupcijos prevencijos komisijų pagrindinės veiklos charakteristikos (uždaviniai, funkcijos, darbo organizavimo aspektai ir t.t.) pateikiamos 17 lentelėje.

17 lentelė

Valstybės tarnautojų etikos srityje veikiančios institucijos ir pagrindinės jų veiklos charakteristikos

Komisijos veiklos aspektai	Etikos komisija	Korupcijos prevencijos komisija
Komisijos uždaviniai		1. Pagal kompetenciją įgyvendinti Kelmės rajono savivaldybės valstybės politiką korupcijos prevencijos srityje. 2. Užtikrinti tinkamą savivaldybės korupcijos prevencijos programos priežiūrą ir programos priemonių įgyvendinimo administravimą 3. Prižiūrėti, kad savivaldybės institucijos, įstaigos vykdytų korupcijos prevenciją reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus.
Komisijos funkcijos	1. Prižiūri, kaip laikomasi Vietos savivaldos įstatymo, Valstybės politikų elgesio kodekso, Tarybos veiklos reglamento, kitų teisės aktų, reglamentuojančių Tarybos narių, valstybės tarnautojų veiklą ir elgesį, reikalavimų; 2. Nagrinėja Tarybos narių nedalyvavimo Tarybos, jos komitetų ir komisijų posėdžiuose priežastis; 3. Nagrinėja gautą informaciją dėl valstybės tarnautojų veiklos ar jo viešųjų ir privačių interesų nesuderinamumo; 4. Nagrinėja valstybės institucijų, Kelmės rajono savivaldybės bendruomenių ar bendruomeninių organizacijų atstovų siūlymus ir pastabas dėl Tarybos narių, valstybės tarnautojų veiklos skaidrumo;	1. Renka posėdžiams reikalingą medžiagą. 2. Nagrinėja korupcijos ir su ja susijusius reiškinius bei atvejus, priima sprendimus nagrinėjama klausimais, kontroliuoja, kaip savivaldybės institucijos, įstaigos, įmonės juos vykdo; 3. Teikia pasiūlymus savivaldybės institucijoms dėl teisės aktų priėmimo ir tobulinimo; 4. Priima pranešimus apie korupciją ir svarsto su jais susijusią medžiagą; 5. Rengia korupcijos prevencijos programas ir kontroliuoja jų įgyvendinimą; 6. Informuoja savivaldybės gyventojus apie korupcijos padėtį savivaldybėje, korupcijos veiklą.
Komisijos darbo organizavimas	1. Komisiją sudaro 7 nariai. 2. Komisijos darbą organizuoja ir posėdžiams vadovauja Komisijos pirmininkas. 3. Komisijos sprendimai įforminami posėdžio protokolu. 4. Posėdžius pagal poreikį šaukia ir jiems vadovauja Komisijos pirmininkas.	1. Komisiją sudaro 7 nariai. 2. Komisijos darbą organizuoja ir posėdžiams vadovauja Komisijos pirmininkas. 3. Komisijos sprendimai įforminami posėdžio protokolu. 4. Posėdžius pagal poreikį šaukia ir jiems vadovauja Komisijos pirmininkas. 5. Klausimas pradedamas nagrinėti Savivaldybės tarybos pavedimu, taip pat gali būti pradėtas nagrinėti Savivaldybės tarybos nario arba šios Komisijos nario iniciatyva, pagal asmenų skundus, pareigūnų pateiktą ar kitais būdais gautą informaciją apie galimus korupcijos atvejus ar esant prielaidoms, kad korupcija gali pasireikšti.

<p>Komisijos darbo organizavimas</p>		<p>6 Komisijos posėdis yra teisėtas, jeigu jame dalyvauja daugiau kaip pusė jos narių.</p> <p>7. Komisijos sprendimai priimami balsavimu paprasta posėdyje dalyvaujančių Komisijos narių balsų dauguma. Jeigu balsai pasiskirsto po lygiai, lemiamas yra Komisijos pirmininko balsas. Balsavimo rezultatai įrašomi į protokolą.</p> <p>8. Komisija gali priimti šiuos sprendimus: perduoti medžiagą teisėsaugos institucijoms, siūlyti skirti tarnybines nuobaudas netinkamai savo pareigas einantiems Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams ir darbuotojams, Savivaldybės įstaigų bei įmonių darbuotojams; atkreipti Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, Savivaldybės įstaigų bei įmonių darbuotojų dėmesį į įstatymų nesilaikymą, tarnybinės etikos bei kitus pažeidimus ir reikalauti juos pašalinti; atsisakyti nagrinėti skundą ar klausimą arba nutraukti jo nagrinėjimą.</p>
<p>Komisijos narių atsakomybė</p>	<p>Už Komisijos dokumentų registravimą, komisijos posėdžių protokolų įforminimą, sprendimų išsiuntimą suinteresuotiems asmenims atsako Komisijos sekretorius.</p> <p>Už sprendimų objektyvumą ir teisingumą, konfidencialios informacijos apie asmenis paskleidimą atsako Komisijos pirmininkas, Komisijos nariai Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.</p>	<p>Už Komisijos dokumentų registravimą, komisijos posėdžių protokolų įforminimą, sprendimų išsiuntimą suinteresuotiems asmenims atsako Komisijos sekretorius.</p> <p>Už sprendimų objektyvumą ir teisingumą, konfidencialios informacijos apie asmenis paskleidimą atsako Komisijos pirmininkas, Komisijos nariai Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.</p>

Analizuojant komisijų darbo situaciją, apklausos nariai nurodė, kad „*komisijos dirba savo darbą tada, kai yra nusiskundimų. Gavus skundus ar pranešimus, reaguojama nedelsiant.*“ Paminėtina, kad per 2012 metus nusiskundimų valstybės tarnautojais Kelmės rajono savivaldybės administracijoje nebuvo.

Prevencinę veiklą Kelmės rajono savivaldybės administracijoje vykdančių komisijų darbas yra pakankamai reglamentuotas ir atliekamas taip, kaip to reikalaujama teisės aktuose – reaguojama, kai to reikalauja aplinkybės.

Tačiau išsamesnei valstybės tarnautojų etikos klausimo analizei, tikslinga identifikuoti, kas dažniausiai yra atsakingas už etikos srityje priimamus sprendimus, kas dažniausiai imasi iniciatyvos, sprendžiant etikos problemas. Apklausos dalyvių buvo paprašyta nurodyti, **kas jų darbovietėse dažniausiai imasi iniciatyvos sprendžiant etikos problemas.**

Savo atsakymuose respondentai išskyrė Etikos komisijos pirmininko „*kaip pirmosios ir svarbiausios instancijos, į kurią kreipiamasi pirmiausia ir dažniausia*“. Taip pat apklausos metu respondentų atsakymuose dažnai buvo nurodoma, kad „*už valstybės tarnautojų etiką, etikos aspektus atsako vadovai*“.

Etikos komisijos pirmininkas, pateikdamas informaciją apie valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo iniciatorius Kelmės rajono savivaldybėje, teigė, kad „*pats tikriausias*

iniciatorius yra rajono gyventojai, jie stebi situaciją, skaito laikraščius, jie susiduria ir su valstybės tarnautojais. Juk būtent gyventojų pranešimą gavusi Etikos komisija sprendžia įvairias valstybės tarnautojų etikos problemas“. Todėl šio apklausos dalyvio nuomone, pats didžiausias valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo iniciatorius Kelmės rajone yra rajono gyventojai, visuomenė.

Be apklausos dalyvių išvardytųjų valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo iniciatorių Kelmės rajone, didelę įtaką valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo srityje gali turėti ir tos viešojo sektoriaus institucijos, su kuriomis organizacija, spręsdama etikos klausimus, bendradarbiauja, kurių gerąją patirtį perima. Todėl valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo galimybių tyrimo dalyvių buvo klausiama, **ar etikos problemų sprendimo klausimais bendradarbiaujama su kitomis institucijomis bei prašoma nurodyti, kokios tai institucijos.**

Apklausoje dalyvavęs Etikos komisijos pirmininkas teigė, kad etikos srityje, sprendžiant valstybės tarnautojų etikos problemas „*pagrindinis bendradarbiavimas vyksta su VTEK (Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija) Pirmininko nuomone, pagal įstatymą, mes esam įpareigoti pranešti apie visus priimtus sprendimus, informuoti apie būsimus posėdžius, nusiusti kopijas priimtų sprendimų. Jie kontroliuoja, ar mes priimam teisingus sprendimus, kartais reikia juos taisyti. Pagal įstatymus teikia metodinę bazę. Gali daryti mokymus, bet iki šiol etikos mokymų, kurie duotų realią naudą, kaip minėjau, dar nebuvo.*

Korupcijos prevencijos komisijos pirmininkas papildomai nurodė, kad *korupcijos prevencijos klausimais bendradarbiaujama su Specialiųjų tyrimų komisijos Šiaulių skyriumi bei Vilniaus skyriumi.* Abiejų komisijų nariai bei kiti apklausos dalyviai nurodė, kad valstybės tarnautojų etikos problemų ir jų sprendimo galimybių klausimais bendradarbiaujama su *Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija, Specialiųjų tyrimų tarnyba.*

Nurodytasis bendradarbiavimas su VTEK, STT yra reikalingas, tačiau kad valstybės tarnautojų etikos problemos būtų sprendžiamos kuo racionaliau bei efektyviau, Kelmės rajono savivaldybės administracijai dar vertėtų vadovautis tokiomis rekomendacijomis:

- valstybės tarnautojų etikos bei etikos problemų sprendimo srityje bendrauti ir su kitomis Lietuvos miestų bei rajonų savivaldybėmis,
- dalintis gerąja praktika valstybės tarnautojų etikos srityje, dalintis literatūra valstybės tarnautojų etikos klausimais, remiantis kitų patirtimi ieškoti būdų, kaip valstybės tarnybos etikos problemas spręsti iš esmės, o ne fragmentiškai ar formaliai.
- Siūloma savivaldybių administracijų valstybės tarnautojams (dar geriau – visiems darbuotojams) organizuoti etikos mokymus, kuriuos vestų išsamiau su valstybės tarnautojų etikos klausimais susipažinę, daugiau informacijos turintys asmenys (pavyzdžiui, Etikos ar Korupcijos prevencijos komisijų vadovai, vadovų pavaduotojai, komisijų ilgamečiai nariai bei kiti savivaldybių administracijų darbuotojai, besidomintys etikos klausimais).

- Siūloma savivaldybių administracijose bei kitose viešojo sektoriaus institucijose organizuoti interesantų apklausas valstybės tarnautojų etikos klausimais, surinktus atsakymus sisteminti, analizuoti, vertinti ir vėliau priimti sprendimus valstybės tarnautojų etikos stiprinimui.

- Galima savivaldybių administracijose organizuoti „Mandagiausio valstybės tarnautojo“ ar pan. Rinkimus, įsteigti nominaciją, susietą su valstybės tarnautojo etika ir t.t.

Vienas iš efektyviausių bendravimo bei bendradarbiavimo etikos klausimais būdų yra savalaikis informacijos išplatimas, informacijos analizė. Todėl valstybės tarnautojų etikos problemų tyrimo metu buvo domėtasi, kaip Kelmės rajono savivaldybės administracijos darbuotojai informuojami etiško elgesio, valstybės tarnautojų etikos, etikos problemų ir jų sprendimo klausimais. Taip pat respondentų buvo prašoma nurodyti, ar tokio pobūdžio informacijos jų darbovietėje pakanka.

Etikos komisijos pirmininko teigimu, *„visi sprendimai apie etikos kodekso nuostatus buvo priimti taryboje, Etikos komisijos nariai turėjo galimybę balsuoti kartu ir minėtą dokumentą priimti. Viskas yra skelbiama, tiek nuostatai, tiek informacija apie šaukiamus Etikos komisijos posėdžius, etiką reglamentuojančių teisės aktų pasikeitimai skelbiami, išaiškinimai VTEK - viskas skelbiama savivaldybės tinklalapyje. Kai kurių informaciją išsiuntinėjam asmeniškai į el. paštus. Kelmės rajono savivaldybės tarybos nariams ir visuomenės nariams. Taigi, galima teigti, kad informacija etikos klausimais platinama, visiems norintiems prieinama ir jos užtenka“.*

Kitų apklausos dalyvių nuomone, Kelmės rajono savivaldybės administracijoje pakankamai daug informacijos sklaidos šaltinių – Korupcijos prevencijos komisijos nariai pabrėžė, kad *„Korupcijos prevencijos komisijos posėdžiuose, kurie yra vieši, dažnai dalyvauja ne tik visuomenės atstovai, bet ir žurnalistai. Žurnalistai gautą informaciją platina labai greitai. Dar vienas respondentas pabrėžė savivaldybės interneto svetainės vaidmenį, teigdamas, kad informacijos neišnešiojam kiekvienam. Yra savivaldybės administracijos svetainė, kurioje skelbiamas Etikos bei Korupcijos prevencijos komisijų posėdžių tvarkaraščiai, posėdžių protokolai, sprendimai bei kita medžiaga, kas domisi gali visada pasižiūrėti“.*

Kelmės rajono savivaldybės administracijos interneto svetainės vaidmenį teikiant informaciją etikos, korupcijos prevencijos bei kitais klausimais viešojo sektoriaus organizacijų darbuotojams bei rajono gyventojams akcentavo visi apklausos dalyviai. Todėl galima teigti, kad savivaldybės administracijos internetinė svetainė – darbuotojams bei kitiems rajono gyventojams prieinamas ir populiarus informacijos etikos klausimais šaltinis. Todėl tikslinga išsiaiškinti, ar, apklausos dalyvių nuomone, rajono savivaldybės administracijos interneto svetainėje publikuojama informacija aktuali bei nuolat atnaujinama, ar vartotojams informacijos etikos klausimais pakanka.

Apklausos dalyvių pateikta informacija apie informacijos etikos klausimais teikimą, aktualumą, pakankamumą Kelmės rajono savivaldybės administracijos internetinėje svetainėje sisteminama 18 lentelėje.

Etikos klausimų savivaldybės administracijos internetinėje svetainėje situacija

Savivaldybės internetinėje svetainėje publikuojamos informacijos valstybės tarnautojų etikos klausimais kriterijai	Respondentų nuomonė	Rekomendacijos informacijos teikimo tobulinimui
Informacijos pakankamumas	<i>Informacijos pakanka. Viskas yra skelbiama - tiek nuostatai, tiek informacija apie šaukiamus komisijų posėdžius, pasikeitimai skelbiami, išaiškinimai VTEK visi skelbiami savivaldybės tinklalapyje.</i>	Informacija valstybės tarnautojų etikos klausimais savivaldybės administracijos svetainėje galėtų būti išsamesnė. Analizuojant svetainėje pateiktą informaciją, pavyko rasti tik Etikos komisijos narių vardus ir pavardes bei komisijos pirmininko kontaktinius duomenis. Siūlytina savivaldybės administracijos internetinėje svetainėje sukurti rubriką „Valstybės tarnautojų etika“ ir joje pateikti straipsnius, nuorodas bei kitą informaciją etikos klausimais, apžvelgti ir komentuoti teisės aktus bei kitus dokumentus valstybės tarnautojų etikos klausimais.
Informacijos išsamumas, detalumas	<i>Informacijos pakanka. Viskas yra skelbiama.</i>	Kuo išsamesnė informacija, tuo lengviau ji suprantama ir įsisavinama. Savivaldybės internetinėje svetainėje publikuojama informacija turėtų būti išsamesnė etikos klausimais. Kelmės rajono savivaldybės administracijos puslapyje net Etikos komisijos nuostatų nėra.
Informacijos naujumas		Paskutinė Etikos komisijos pateikta informacija – 2010 metų. Apklausoje metu respondentai teigė, kad pernai etikos pažeidimo atvejų nebuvo. Jei pažeidimų nebuvo, galima net apie tai parašyti pranešimą, pasidžiaugti.
Informacijos aktualumas		Savivaldybės administracijos elektroninėje svetainėje labai trūksta aktualios informacijos valstybės tarnautojų etikos klausimais. Trūksta teisės aktų komentarų, trūksta kitos literatūros etikos klausimais.

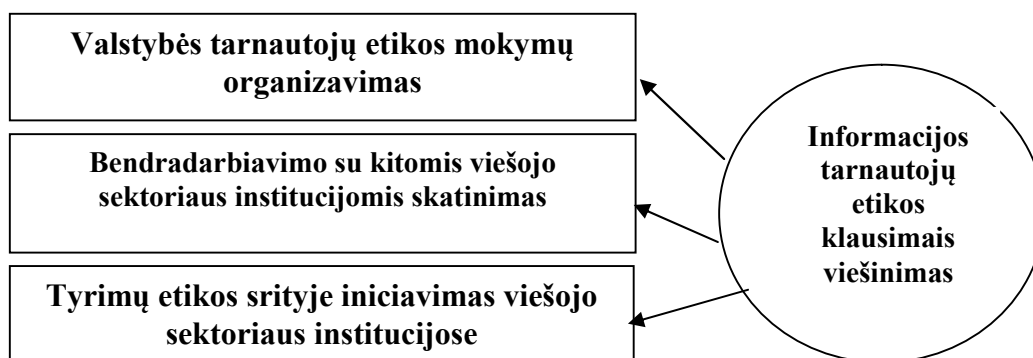
Išanalizavus apklausos respondentų pateiktą informaciją apie valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo praktinius aspektus Kelmės rajone, galima teigti, kad valstybės tarnautojų etikos problemos čia dažniausiai sulaukia neigiamos reakcijos. Aukštas darbuotojų valstybės tarnautojų sąmoningumo lygis, vadovų pagalba, institucijose veikiančios etikos problemų prevenciją įgyvendinančios institucijos, galimybės gauti informaciją etikos klausimais sudaro prielaidas valstybės tarnautojams formuoti sistemą, kurioje organizacijos darbuotojas pats niekieno

nereguliuojamas yra motyvuotas puikiai atlikti savo priedermes, siekia tapti atsakingu, patikimu darbuotoju, sąžiningu bendradarbiu, įsipareigojimus vykdančiu piliečiu.

Tačiau pastebima, kad Kelmės rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo įgyvendinimas turi ir silpnųjų pusių (trūksta mokymų valstybės tarnautojams, trūksta informacijos, beveik nėra bendradarbiavimo etikos srityje su kitomis institucijomis ir t.t.). Dėl šių bei kitų magistro baigiamojo darbo skyriuje įvardytų priežasčių valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimas Kelmės rajone yra tobulintinas. Pačių apklausos dalyvių pageidavimai bei rekomendacijos valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo tobulinimui pristatomos kitame magistro baigiamojo darbo skyriuje.

3.5 Etikos problemų sprendimo tobulinimo galimybės

Atlikus apklausą apie valstybės tarnautojų etikos problemas bei jų sprendimą Kelmės rajono savivaldybėje susistemintus respondentų pateiktą informaciją apie valstybės tarnautojų etikos problemas bei jų sprendimo galimybes paaiškėjo, kad siekiant efektyviau spręsti etikos problemas, reikalingi konkretūs sprendimai tokiais valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo tobulinimo klausimais (žr. 6 pav.).

6 pav. Valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo tobulinimo kryptys

Apklausos dalyvių teigimu, didžiausias dėmesys tobulinant valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimą, turėtų būti skiriamas etikos mokymų sričiai. Apklausoje dalyvavę respondentai nurodė, kad:

- Būtina ypatingą dėmesį skirti valstybės tarnautojų etikos mokymams.
- Valstybės tarnautojų etikos mokymų metu turėtų būti dėstoma ne tik etikos teorija ar valstybės tarnautojų etikos teoriniai aspektai, bet turėtų būti atliekamos ir praktinės užduotys, pavyzdžiui, sprendžiamos įvairios probleminės valstybės tarnautojų etikos situacijos, aiškinamasi, kaip tikslinga elgtis vienu ar kitu etikos problemos ar konflikto atveju ir t.t..

- Taip pat valstybės tarnautojų etikos kursų, seminarų ar kt. mokymų metu turėtų būti išsamiau diskutuojama etikos praktinių pusių įgyvendinimo klausimais, aiškinamasi, kokiomis priemonėmis lengviau pasiekti etikos praktikoje, o ne tik teoriniame lygmenyje.

Apibendrinus apklausos dalyvių rekomendacijas, skirtas valstybės tarnautojų etikos mokymų klausimams spręsti, akivaizdu, kad Kelmės rajono savivaldybės administracijos darbuotojams aktualiausias etikos mokymų aspektas – žinių pritaikomumas praktikoje.

Respondentų teigimu, etikos mokymai būtini ir *„tie mokymai turėtų būti tokie, kad būtų skatinama valstybės tarnautojų etikos problemas institucijose spręsti ne formaliai, bet iš esmės. Etikos mokymai turėtų būti skirti visam viešojo sektoriaus organizacijos kolektyvui“*.

Apklausos dalyvių teigimu, *gal net būtų tikslinga (jei organizacijoje yra materialinės galimybės) etikos mokymus organizuoti viešojo sektoriaus institucijos, kurios darbuotojai mokomi, patalpose*. Taip būtų galima mokyti nenusižengiant ekonomiškumo principams.

Be to, apklausos respondentų teigimu, minėtieji valstybės tarnautojų etikos mokymai turėtų būti vykdomi periodiškai. Apklausos dalyvių teigimu, vienkartinė paskaita ar pasikalbėjimas rezultatu neduoda. Tik nuolatinis sistemingas darbas, kryptinga visos organizacijos narių veikla gali padėti spręsti viešojo administravimo etikos problemas ne formaliai, o iš tikrųjų.

Kita valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo sritis, kurioje daug neišnaudotų galimybių, - tai **bendradarbiavimo etikos klausimais su kitų miestų savivaldybių administracijomis bei kitomis viešojo sektoriaus institucijomis skatinimas**. Apibendrinant apklausos respondentų nuomonę, Kelmės rajono savivaldybės administracijos bendradarbiavimas su kitų miestų ir rajonų savivaldybių administracijomis bei kitomis institucijomis viešojo administravimo etikos srityje leistų:

- Užmegzti glaudesnius ryšius etikos srityje su kitomis organizacijomis.
- Dalintis savivaldybių administracijose bei kitose viešojo sektoriaus institucijose esančia gerąja praktika valstybės tarnautojų etikos srityje (gali būti klausimynai, tyrimai, straipsniai, metodiniai nurodymai ir t.t.).
- Dalintis savivaldybių administracijose bei kitose viešojo sektoriaus institucijose esančia mokslinė, publicistine ar kt. literatūra valstybės tarnybos, valstybės tarnautojų etikos, profesinės etikos, etikos problemų sprendimo galimybių klausimais ir taip gausinti savo resursus valstybės tarnautojų etikos srityje.
- Dalyvauti įvairiose valstybės tarnautojų diskusijose etikos klausimais ir visiems bendrai ieškoti būdų, kaip valstybės tarnybos etikos problemas spręsti iš esmės, o ne fragmentiškai ir formaliai.

Trečioji rekomendacijų grupė – tai apklausos **dalyvių rekomendacijos, susijusios su valstybės tarnautojų etikos, etikos problemų bei jų sprendimo tobulinimo klausimais siejami tyrimai** (gali būti anketinės apklausos ar kt.).

Nors apklausos dalyviai ir nurodė, kad *Kelmės rajono savivaldybės administracijoje greit bus vykdomi „Mandagiausio tarnautojo“ rinkimai*, tačiau tai bus tik pirmasis bandymas. Norint, kad atliekami tyrimai būtų atspindintys realią situaciją bei naudingi, reikia valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo galimybių tyrimus vykdyti bent kas antri metai ir, atlikus išsamią analizę, savivaldybės administracijoje pagal galimybes ir kompetenciją tobulinti esamą valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimo situaciją. Baigiamojo darbo autorės nuomone, naudinga būtų išsiaiškinti, ar rajono savivaldybės gyventojams, savivaldybės administracijos darbuotojams, valstybės tarnautojams, politikams ir kt. asmenims pakanka informacijos etikos klausimais, kuri publikuojama savivaldybės interneto svetainėje. Atlikus apklausą, įvertinus jos rezultatus, galima priimti sprendimus rajono savivaldybės internetinės svetainės tobulinimui – ar kurti atskirą etikos rubriką, ar priimti kitokius sprendimus.

Kitas siūlymas – tyrimų metu analizuojami klausimai galėtų bei turėtų būti derinami ne tik Etikos ar Korupcijos prevencijos komisijose. Savo siūlymus, rekomendacijas, nuomonę pateikti galimybę turėtų turėti visi viešojo sektoriaus organizacijos valstybės tarnautojai.

Apibendrinant visus empirinės tyrimo dalies duomenis, galima daryti išvadą, kad atlikus valstybės tarnautojų etikos problemų ir jų sprendimo galimybių tyrimą paaiškėjo, jog suformuluota **hipotezė** iš dalies pasitvirtino – kai kuriems valstybės tarnautojų etikos aspektams reikia skirti didesnę dėmesį.

IŠVADOS

Išvados, išplaukiančios iš teorinio konteksto:

1. Etika yra viena iš svarbiausių valdžios pasidalijimo ir atsvaros priemonių, padedančių kovoti su savavališku valdžios naudojimu. Tai – gyvybiškai svarbus veiksnys kuriant ir palaikant pasitikėjimą valdžia bei jos institucijomis, užtikrinant kokybišką viešojo sektoriaus organizacijų veiklą.

2. Susidūrus su konkrečia etikos problema į ją gali būti reaguojama įvairiai (tinkamai ir principingai, neutraliai, netinkamai). Vienintelio geriausio sprendimo nėra: viskas priklauso nuo situacijos, asmens, neetiško elgesio pobūdžio ir kitų veiksnių.

3. Etiško elgesio skatinimas reiškia ne vien, jog sudaromas taisyklių, kurių reikia laikytis, sąrašas, ar nustatoma, kokio statuso būtina siekti. Tai yra procesas, kuris organizacijoje turi būti vykdomas nuosekliai bei sistemingai. Pavieniai žingsniai gali nepateisinti dėtų vilčių ir išlaidų. Nors Lietuvoje jau priimta keliolika įstatymų, kuriuose nurodoma, kaip turi elgtis valstybės tarnautojai, tačiau juos įgyvendinant dar yra daug spragų ir sunkiai pasiekama, kad jais būtų vadovaujama kasdieninėje veikloje. Spręsti etikos problemas padėtų valstybės tarnautojų etikos kodekso parengimas ir įgyvendinimas, etikos seminarų organizavimas, literatūros etikos klausimais sklaida tarp viešojo administravimo specialistų ir kitų visuomenės narių.

Išvados, išplaukiančios iš empirinio tyrimo:

4. Respondentų nuomonės raiškoje, pagrindinės etikos problemos – **interesų konfliktas bei teisės aktų pažeidimas, veikimas ne pagal jų nuostatas**. Valstybės tarnautojai savivaldybės administracijoje dažnai padaro daugiau, nei nurodyta jų pareigybių aprašymuose arba atvirkščiai, ne visada atliekama tai, kas teisės aktais iš valstybės tarnautojų reikalaujama. Žymesnių nusižengimų etikai, valstybės tarnautojų etiško elgesio reikalavimams savivaldybės administracijoje nepasitaikė. 2012 metais visuomenės nusiskundimų dėl valstybės tarnautojų elgesio ar etikos nebuvo.

5. Viešojo sektoriaus institucijose dirbantiems keliami reikalavimai nuolatos kontroliuoti savo elgesį etikos aspektu. Tačiau dėmesys valstybės tarnautojų etikai vis tik nėra pakankamas – valstybės tarnautojai vadovaujasi tik Lietuvos Respublikos įstatymais, nusakančiais bendruosius etiško valstybės tarnautojų elgesio principus, Kelmės rajono savivaldybės administracijoje nėra priimta organizacijos valstybės tarnautojų etikos kodekso, darbuotojams trūksta seminarų bei diskusijų valstybės tarnautojų etikos klausimais, nėra etinės literatūros sklaidos tarp viešojo sektoriaus organizacijų, neišnaudojamas bendradarbiavimas su kitomis institucijomis (neperimama bei kitiems neperduodama geroji patirtis valstybės tarnautojų etikos, etikos problemų, etikos

problemų sprendimo bei kitose srityse). Institucijoje trūksta informacijos valstybės tarnautojų etikos klausimais.

6. Atlikus valstybės tarnautojų etikos problemų ir jų sprendimo galimybių tyrimą paaiškėjo, kad darbo pradžioje suformuluota magistro darbo **hipotezė** pasitvirtino. Valstybės tarnautojų etikos problemų sprendimas yra tobulintinas, dėmesio šiai sričiai bei kitiems valstybės tarnautojų etikos aspektams skiriama nepakankamai dėl didelio darbo krūvio, žmogiškųjų išteklių stokos, informacijos ir jos sklaidos stokos, etikos mokymų stokos ir kt. priežasčių.

REKOMENDACIJOS

1. **Savivaldybių administracijos vadovams** siūlytina esant galimybėms organizuoti valstybės tarnautojų mokymus etikos klausimais. Tokių mokymų poreikis labai didelis. Valstybės tarnautojams reikia organizuoti mokymus, kuriuos vestų išsamiau su etikos klausimais susipažinę, daugiau informacijos turintys Etikos ar Korupcijos prevencijos komisijų vadovai, nariai bei kiti darbuotojai.

2. **Savivaldybės administracijos vadovams bei darbuotojams** siūlytina analizuoti klausimą dėl interesantų apklausos valstybės tarnautojų etikos klausimais organizavimo savivaldybėse.

3. **Etikos komisijos nariams** siūlytina imtis iniciatyvos, kad Kelmės rajono savivaldybės administracijoje bei kitose viešojo sektoriaus institucijose valstybės tarnautojų etikos problemų bei jų sprendimo galimybių tyrimai būtų vykdomi bent kas antri metai ir, atlikus išsamią analizę, pagal galimybes ir kompetenciją tobulinama esama situacija.

4. **Savivaldybių administracijos vadovams ir valstybės tarnautojams** rekomenduojama valstybės tarnautojų etikos srityje bendrauti ir bendradarbiauti su kitomis Lietuvos miestų bei rajonų savivaldybėmis, dalintis gerąja praktika, literatūra etikos klausimais, bendrai ieškoti būdų, kaip valstybės tarnybos etikos problemas spręsti iš esmės, o ne fragmentiškai.

Igyvendinus šias rekomendacijas, būtų lengviau sisteminti, analizuoti, vertinti valstybės tarnautojų etikos problemų situaciją bei paprasčiau vėliau priimti reikiamus ir naudingus sprendimus valstybės tarnautojų etikos stiprinimui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Antstolių profesinės etikos kodeksas (2003). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-14]. Prieiga per internetą: http://www.vtek.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=350
2. Blankenburg, E. (2002). From political clientelism to outright corruption – the rise of the scandal industry. Political corruption in transition. A sceptic's handbook. Budapest. CEU.Press. p. 149 – 165
3. Carroll, A. B., Buchholtz (2006). Business and society: ethics and stakeholder management. Cincinnati, OH: South -Western
4. Chapman, R. (2003). Ethics in Public Service. Ottawa. Carleton University Press.
5. Denhardt, R., B., Grubbs, J. (2003). Public administration. An action orientation. Australia. Canada. ThompsonWadsworth Publishing Company.
6. Dumbliauskas, V. Tarnautojų elgesio kodeksas (2012). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga per internetą: <http://politika.atn.lt/straipsnis/102559/tarnautoju-elgesio-kodeksas>
7. Dwivedi, O. (2007). „A comparative analysis of ethics, public policy and the public service” in Ethics government and public policy. A reference guide. New York. Greenwood Press. P. 307 – 319
8. Eigen, P. (2006). Korupcijos tinklas. Kaip pasaulinio masto judėjimas kovoja su korupcija. Vilnius. Dialogo kultūros institutas.
9. Etikos valdymas: OECD rekomendacijos. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga per internetą:
http://www.google.lt/#hl=lt&cp=15&gs_id=1b&xhr=t&q=Etikos+valdymas&pf=p&client=psyab&source=hp&pbx=1&oq=Etikos+valdymas&aq=f&aqi=&aql=&gs_sm=&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.,cf.osb&fp=dbb174863d5e296e&biw=1280&bih=834
10. Gilytė, R. (2012). Tarnautojų etikos kodeksą siūloma dar tobulinti. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvos-naujienos/tarnautoju-etikos-kodeksa-siuloma-dar-tobulinti-687817/>
11. Hejka – Ekins, A. (2001). Ethics in in-service training. Handbook of administrative ethics. New York.: Marcell Dekker
12. Huberts, L. W. (2007). Pathology of the state. Diagnosing in terms of corruption or integrity. Public administration in transition. A fifty year trajectory worldwide. London and Portland. Vallentine Mitchell. p 202 – 207.
13. Kardelis, K.(2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex
14. Lawton, A. (2004). Developing and Implementing Codes of Ethics. Viešoji politika ir administravimas, 2004, Nr. 7, p94-101.

15. Lietuvos banko tarnautojų etikos kodeksas (2005). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga per internetą: http://www.vtek.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=350
16. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
17. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1997). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349804
18. Lietuvos Respublikos politikų elgesio kodeksas (2006). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=376953
19. Lietuvos Respublikos savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas (2004). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-14]. http://www.vtek.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=350
20. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas (2000). [interaktyvus] [žiūrėta 2012-02-11]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=100816
21. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (1999). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416572
22. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas (1997). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-13]. Prieiga per internetą: http://skelbimas.lt/istatymai/viesuju_ir_privaciuju_interesu_istatymas.htm
23. Luobikienė, I. (2000). Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika. Kaunas: KTU.
24. Luobikienė, I. (2000). Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika. Kaunas: KTU.
25. Menzel, D. (2007). Ethics management for public administrators. Building organizations of integrity. Armonk, New Yprk, London: M. E. Sharpe
26. Oakley, J., Cocking, D. (2001). Virtue ethics and professional roles. Cambridge. Cambridge University Press.
27. OECD (2007). Cutting red tape: national strategies. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-17]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/dataoecd/12/9/38016320.pdf>
28. Palidauskaitė, J. (2010). Etika valstybės tarnyboje. Kaunas. Technologija.
29. Palidauskaitė, J. (2007). Etiniai iššūkiai „naujamajai viešajai vadybai“. Naujoji viešoji vadyba. Kaunas. Technologija.
30. Palidauskaitė, J. (2010). Lietuvos viešojo sektoriaus etikos kodeksai ir jų tobulinimo galimybės. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-14]. Prieiga per internetą: https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:AhOHi_rliF4J:www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id%3D241386+Lietuvos+vie%C5%A1ojo+sektoriaus+etikos+kodeksai+ir+j%C

5%B3+tobulinimo+galimyb%C4%97s.&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEESgpw0iLZh63k7zknC
LJvnpwX8eyyLe00Q01HoPs88i7H6TLjW4M_p-tS9XKAUnIzU2r-
BKzO_ePvaX6tsXEtPsBeVO272T22spFHwvaiFVAB_uteOkb8d0KzuSbAAUhpJx4MwK&sig=A
HIEtbS7bfXifRVgkNYI9cmQQngH-CjbSg

31. Palidaukaitė (2009). Neetiško valstybės tarnautojų elgesio motyvų paieškos. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-17]. Prieiga per internetą:

[http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_2\(14\).pdf#page=135](http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_2(14).pdf#page=135)

32. Palidaukaitė, J. (2008). Viešojo administravimo etika. Kaunas. Technologija.

33. Palidaukaitė, J. (2005). Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-17]. Prieiga per internetą:

<http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z13/1648-2603-2006-nr13-25.pdf>

34. Palidaukaitė, J., Didžiulienė, R. Viešojo administravimo etikos aspektai Lietuvoje. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-12]. Prieiga per internetą:

<<http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z1/1648-2603-2006-nr1-61.pdf>>

35. Palidaukaitė, J. Valstybės tarnautojų veiklos teisinis reglamentavimas: etinis aspektas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-13]. Prieiga per internetą:

http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/?l=82552

36. Palidaukaitė, J. Interesų konflikto reguliavimo praktika Lietuvoje: balansuojant ant privačiojo ir viešojo intereso ribos. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-13]. Prieiga per internetą:

<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/57/3-39.pdf>

37. Paulavičiūtė, A. (2004). Verslo etikos būklė Lietuvoje. Vilnius.

38. Pruskus, V. (2003). Verslo etika: laiko iššūkiai ir atsako galimybės. Vilnius.

39. Pukienė, R., Stokaitė, I. Profesinė valstybės tarnautojų etika: teorinis aspektas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-12]. Prieiga per internetą:

<http://www.ebiblioteka.lt/resursai/Konferencijos/KTU_PI/KNYGA2005%20PDF/straipsniai/Socialis/Pukiene,%20Stokaite.pdf>

40. Stone, D. (2004). Viešosios politikos paradoksai. Sprendimų priėmimo menas politikoje. Vilnius. Eugrimas.

41. Šlapkauskas, V. (2002). Pasitikėjimas – teisės socialinio veiksmingumo veiksnys. Jurisprudencija. T. 24 (16). P. 184 – 195.

42. Teisėjų etikos kodeksas (2006). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-13]. Prieiga per internetą: http://www.vtek.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=350

43. Tidikis, R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

44. Valackienė, A. (2004). Sociologinis tyrimas. Kaunas. Technologija.

45. Valstybės kontrolės pareigūnų tarnybinės etikos kodeksas (2002). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-14]. Prieiga per internetą: http://www.vtek.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=350
46. Valstybės tarnautojų etika (2002). Vilnius. Margi raštai.
47. Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-13]. Prieiga per internetą: http://skelbimas.lt/istatymai/valstybes_tarnautoju_veiklos_etikos_taisykles.htm
48. Vasiljevienė, N. (2001). Dalykinė etika. Kaunas. Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas.
49. Vasiljevienė, N. (2003). Verslo etika ir elgesio kodeksai. Vilnius.
50. Vasiljevienė, N. (2006). Organizacijų etika: institucinės etikos vadybos sistemos. Vilnius. Vilniaus universitetas
51. Vyšniauskas, G. (2004). Globalinės etikos beiėškant. Vilnius.

PRIEDAI

VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ ETIKOS PROBLEMŲ IR JŲ SPRENDIMO GALIMYBIŲ TYRIMO METU VYKDOMOS APKLAUSOS PROTOKOLAS

Viešojo sektoriaus organizacijų tarnautojai, būdami tarp politinės valdžios ir piliečių, turi jausti didelę atsakomybę. Jiems privalu tinkamai atstovauti piliečių interesams ir kartu įgyvendinti numatytą politiką.

Teoretikų teigimu, šiuo metu dėmesys viešojo administravimo ir politikos etikai Lietuvoje dar nėra pakankamas - etikos, profesinės etikos svarba dažniausiai akcentuojama bei analizuojama tik teoriniame lygmenyje.

Etikos problemų viešojo sektoriaus institucijose identifikavimas, jų operatyvus ir efektyvus sprendimas gali ne tik užkirsti kelią netinkamam valstybės tarnautojų elgesiui, bet ir sudaryti jiems sąlygas siekti geresnių darbo rezultatų, sukurti tinkamesnę organizacijų vidinę aplinką, pelnyti didesnę visuomenės pasitikėjimą, taip pat padidinti valstybės tarnautojų pasitenkinimą savo darbu ir pagerinti valdžios ir piliečių ryšius.

Apklauso tikslas – empiriškai ištirti etikos problemų sprendimo situaciją Kelmės rajono viešojo sektoriaus organizacijose. Taigi, tyrimu siekiama atsakyti į šiuos klausimus:

1. Kokie etiško elgesio reikalavimai keliami šiandieniniam valstybės tarnautojui?
2. Kokių etikos problemų dažniausiai pasitaiko šiandieninėse viešojo sektoriaus organizacijose?
3. Kokie etikos problemų sprendimo būdai dažniausiai taikomi šiandieniniame viešajame sektoriuje?
4. Kokių etikos problemų sprendimo galimybių viešojo sektoriaus organizacijos neišnaudoja? Kokias rekomendacijas efektyvesniam etikos problemų sprendimui viešojo sektoriaus organizacijose dar galima pateikti?

Atlikus tyrimą, bus publikuojami tik apibendrinti jo metu gauti duomenys apie etikos problemas ir jų sprendimo galimybes viešojo sektoriaus organizacijose .

BENDRI DUOMENYS APIE INFORMANTĄ

Institucija, kurioje dirbate

Pareigos.....

Amžius.....

Išsilavinimas.....

Darbo stažas viešojo sektoriaus organizacijose (metais).....

Ar esate dirbęs (dirbate) Etikos, Antikorupcinėje ar kt. komisijoje? Jei taip – kiek laiko komisijoje dirbate ir kokios Jūsų pareigos?.....

I. TYRIMO SRITIS – ETIKOS REIKALAVIMAI ŠIANDIENINIAMS VALSTYBĖS TARNAUTOJAMS

Klausimas: Mūsų dienomis viešojo sektoriaus organizacijų darbuotojams keliami dideli reikalavimai. Kokie reikalavimai etikos srityje keliami Jūsų organizacijos valstybės tarnautojams?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kaip Jūsų organizacijoje siekiama, kad valstybės tarnautojai elgtųsi atsakingai, paisytų etikos reikalavimų?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kokiomis priemonėmis Jūsų organizacijoje valstybės tarnautojai skatinami vengti galimų valstybės tarnautojų etiško elgesio pažeidimų?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kokiais etiško elgesio principais vadovaujasi valstybės tarnautojai Jūsų organizacijoje? Kaip kontroliuojamas ir koreguojamas valstybės tarnautojų elgesys?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kaip vertinate valstybės tarnautojų etiško elgesio teisinį reglamentavimą? Pagrįskite savo nuomonę.

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar Jūsų organizacijoje valstybės tarnautojai domisi etikos klausimais? Argumentuokite savo nuomonę.

Atsakymas:

Komentaras

II. TYRIMO SRITIS- DAŽNIAUSIOS ETIKOS PROBLEMOS VIEŠOJO SEKTORIAUS ORGANIZACIJOSE

Klausimas: Organizacijose būna atveju, kai etikos problemos sprendžiamos tik formaliai. Ar dažnai taip būna Jūsų organizacijoje. Pagrįskite savo nuomonę.

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar organizacijoje buvo korupcijos, interesų konflikto, apgavystės, diskriminacijos atveju? Jei taip – kaip dažnai jie pasitaiko? Pateikite pavyzdžių.

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar buvo nusiskundimų Jūsų organizacijos valstybės tarnautojais? Jei taip – dėl ko buvo skundžiamasi?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kokias etikos problemas laikote didžiausiomis viešojo sektoriaus organizacijoje? Pagrįskite savo nuomonę.

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kas Jūsų organizacijoje atsakingas už darbuotojų etišką elgesį, už informacijos etikos klausimais sklaidą?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kaip dažnai dokumentai (etikos kodeksai, taisyklės ar kt.), reglamentuojantys valstybės tarnautojų elgesį, atnaujinami Jūsų organizacijoje?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar etišką elgesį reglamentuojančių dokumentų Jūsų organizacijoje pakanka? Pagrįskite savo nuomonę.

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar etikos mokymuose gauta informacija – naudinga Jūsų organizacijai? Pagrįskite savo nuomonę.

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar Jūsų organizacijos vadovai valstybės tarnautojų etikai, jos problemų sprendimui skiria pakankamai dėmesio? Pagrįskite savo nuomonę.

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar Jūsų organizacijoje bendradarbiaujama sprendžiant etikos problemas? Jei taip – kaip minėtasis bendradarbiavimas vyksta?

Atsakymas:

Komentaras

III. TYRIMO SRITIS – ETIKOS PROBLEMŲ SPRENDIMO BŪDAI VIEŠOJO SEKTORIAUS ORGANIZACIJOSE

Klausimas: Kokie dokumentai, reglamentuojantys valstybės tarnautojų elgesį, buvo sukurti Jūsų organizacijoje?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kaip reaguojama į etikos problemas Jūsų organizacijoje? Ar būna Jūsų organizacijoje valstybės tarnautojų drausminimo atvejų? Kaip drausminami valstybės tarnautojai?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kokia prevencinė etikos problemų veikla vykdoma Jūsų organizacijoje?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Apibūdinkite Jūsų organizacijoje veikiančias etikos grupes ir jų veiklą (Etikos komisija, Antikorupcinė komisija ar kt.)?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Nurodykite, kas dažniausiai imasi iniciatyvos, sprendžiant etikos problemas Jūsų organizacijoje?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar etikos problemų sprendimo klausimais bendradarbiaujate su kitomis organizacijomis. Jei taip – nurodykite jas.

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Kaip organizacijos nariai informuojami etiško elgesio etikos problemų, jų sprendimo ir kt. etikos klausimais? Ar tokio pobūdžio informacijos organizacijoje pakanka? Pagrįskite savo nuomonę.

Atsakymas:

Komentaras

**Klausimas: Ar etikos, etiško elgesio, etikos problemų bei jų sprendimo klausimais pasisakoma Jūsų įstaigos internetinėje svetainėje?
Ar tokio pobūdžio informacijos interneto svetainėje pakanka? Pagrįskite savo nuomonę.**

Atsakymas:

Komentaras

IV. TYRIMO SRITIS – VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ REKOMENDACIJOS ETIKOS PROBLEMŲ VIEŠAJAME SEKTORIUJE SPRENDIMO TOBULINIMUI

Klausimas: Kaip siūlytumėte didinti valstybės tarnautojų atsakomybę?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar reikia didinti informacijos apie valstybės tarnautojus viešinimą? Jei taip - kokiais klausimais informacijos turėtų būti daugiau?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Apibūdinate Jūsų organizacijoje veikiančias etikos grupes ir jų veiklą (Etikos komisija, Antikorupcinė komisija ar kt.)? Kaip šių komisijų veikla Jūsų organizacijoje gali būti tobulinama?

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ar reikėtų didinti, ar mažinti etišką valstybės tarnautojų elgesį reglamentuojančių dokumentų bazę. Pagrįskite savo nuomonę.

Atsakymas:

Komentaras

Klausimas: Ką dar norėtumėte keisti rengiant naujas etikos problemų sprendimo, etiško elgesio programas valstybės tarnautojams ? Kodėl?

Atsakymas:

Komentaras

Nepriekaištingos reputacijos reikalavimų atitikties deklaracija

1. Vardas ir pavardė _____

2. Valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga, kuriai pateikiama deklaracija

3. Pareigybė, į kurią pretenduojama _____

4. Ar esate įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo, nusikaltimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio nusikaltimo, nusikaltimo, kuriuo padaryta turtinė žala valstybei, ir turite neišnykusį ar nepanaikintą teistumą arba nuo baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo treji metai? Jeigu taip – kada, pagal kokį Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnį? _____

5. Ar buvote atleistas iš valstybės tarnautojo pareigų už Valstybės tarnybos įstatymo 29 straipsnio 6 dalies 1–4 ir 7, 8, 9 punktuose nurodytus šiurkščius pažeidimus ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo treji metai? Jeigu taip – kada ir už kokį tarnybinį nusižengimą?

6. Ar buvote atleistas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo treji metai?

7. Ar buvote atleistas iš darbo, pareigų ar praradęs teisę verstis atitinkama veikla už neatitiktį įstatymuose keliamiems nepriekaištingos reputacijos reikalavimams ir teisės aktuose nustatytų etikos normų pažeidimą ir nuo atleidimo iš darbo, pareigų ar teisės verstis atitinkama veikla praradimo dienos nepraėjo treji metai? _____

8. Ar esate uždraustos organizacijos narys? _____

Parašas _____

Data _____

VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ VEIKLOS ETIKOS TAISYKLĖS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šių taisyklių tikslas – apibrėžti veiklos ir elgesio principus, kurių turi laikytis valstybės tarnautojas, įgyvendindamas savo teises, vykdydamas teisės aktuose nustatytas pareigas bei funkcijas, ir didinti visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnautojais.

II. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ VEIKLOS ETIKOS PRINCIPAI

2. Pagarbos žmogui ir valstybei principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

2.1. gerbti žmogų, jo teises ir laisves, valstybę, jos institucijas ir įstaigas, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų, kitų teisės aktų, teismų sprendimų reikalavimų, valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų vidaus tvarkos taisyklių;

2.2. elgtis taip, kad visuomenė pasitikėtų viešuoju administravimu ir valstybės tarnautojais;

2.3. tinkamai atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas ir laiku vykdyti pavedamas užduotis, laikydamasis įstatymų, kitų teisės aktų reikalavimų ir valstybės tarnautojų etikos principų;

2.4. vykdyti savo pareigas, vadovaudamasis valstybės valdžios institucijų suformuotais tikslais ir kryptimis. Valstybės tarnautojas privalo elgtis politiškai neutraliai, nežlugdyti valstybės valdžios institucijų sprendimų ar veiksmų;

2.5. vykdyti savo pareigas rūpestingai ir atsakingai, atsižvelgdamas į visuomenės interesus.

3. Teisingumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

3.1. vienodai tarnauti visiems žmonėms, nepaisydamas tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, religinių įsitikinimų ir politinių pažiūrų;

3.2. būti teisingas nagrinėdamas prašymus, skundus, pareiškimus, nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis;

3.3. naudoti savo tarnybos valandas efektyviai ir tik tarnybos tikslams.

4. Nesavanaudiškumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

4.1. tarnauti visuomenės interesams;

4.2. nesinaudoti valstybės ar savivaldybės nuosavybe ne tarnybinei veiklai, taip pat nesinaudoti ir neleisti naudotis tarnybine ar su tarnyba susijusia informacija kitaip, negu nustato įstatymai ar kiti teisės aktai;

4.3. neturėti asmeninių interesų ir nesiekti naudoti sau, savo šeimai, artimiesiems ar draugams, vykdydamas savo tarnybines pareigas;

4.4. vadovautis savo veikloje visuomenės viešaisiais interesais, įstatymų nustatyta tvarka ir priemonėmis vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto;

4.5. nesinaudoti savo tarnybine padėtimi ir nereikalauti kitų valstybės tarnautojų pagalbos siekdamas naudos sau, savo šeimai, artimiesiems ar draugams.

5. Padorumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

5.1. elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą;

5.2. būti lojalus ir paslaugus visuomenei, kuriai tarnauja, taip pat savo vadovybei, kolegoms ir pavaldiniams;

5.3. naudotis jam suteiktomis galiomis apginti visuomenės interesus nuo pažeidimų.

6. Nešališkumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

6.1. būti objektyvus ir neturėti asmeninio išankstinio nusistatymo, priimdamas sprendimus;

6.2. elgtis nešališkai, skirdamas tinkamą dėmesį žmonių teisėms, vykdydamas savo pareigas;

6.3. elgtis teisėtai ir savo įgaliojimus naudoti nešališkai priimdamas sprendimus;

6.4. nesinaudoti kitų žmonių klaidomis ar nežinojimu;

6.5. išklausti ir pateikti tokią informaciją, kuri padėtų asmeniui priimti tinkamiausią sprendimą.

7. Atsakomybės principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

7.1. asmeniškai atsakyti už savo sprendimus;

7.2. įstaigos vadovo reikalavimu atsiskaityti už savo veiklą;

7.3. atsakyti už jo naudojamą informaciją, dokumentų tinkamą naudojimą ir konfidencialumą.

8. Viešumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

8.1. užtikrinti priimamų sprendimų ir veiksmų viešumą, pateikti savo sprendimų priėmimo motyvus;

8.2. teisės aktų nustatyta tvarka teikti reikiamą informaciją kitiems valstybės tarnautojams ir visuomenei. Informacija ribojama tik tada, kai būtina apsaugoti visuomenės interesus arba kai šitai reglamentuoja teisės aktai;

8.3. teisės aktų nustatyta tvarka teikti oficialią informaciją, kuri nėra ribojama ar konfidenciali.

9. Pavyzdingumo principas. Vadovaudamasis šiuo principu, valstybės tarnautojas privalo:

9.1. būti nepriekaištingos reputacijos, gebėti deramai atlikti savo pareigas, nuolat tobulintis;

9.2. būti mandagus, malonus, paslaugus ir tvarkingas;

9.3. savo pareigas atlikti laiku, efektyviai, atidžiai ir profesionaliai;

9.4. būti tolerantiškas, pagarbiai elgtis su kitais valstybės tarnautojais, kitais žmonėmis;

9.5. visose situacijose veikti profesionaliai ir humaniškai, teikti tą informaciją, pagalbą ar paslaugą, kuri yra būtina, bet kartu gebėti teisingai ir taktiškai atmesti neteisėtus prašymus;

9.6. suteikti žmonėms informaciją apie jų teises, pareigas, galimybes ir galimus padarinius, nedarydamas įtakos žmogaus apsisprendimui ir jo interesams;

9.7. konfliktinėmis aplinkybėmis elgtis objektyviai ir nešališkai, išklausti abiejų pusių argumentus ir ieškoti objektyviausio sprendimo;

9.8. pripažinti savo klaidas ir jas taisyti arba siūlyti taisyti.

III. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

10. Valstybės tarnautojas privalo vadovautis šiomis taisyklėmis.

11. Valstybės tarnautojas, gavęs raštą, kad yra pažeidęs šias taisykles, turi informuoti apie tai tiesioginį vadovą, kuris patikrina gautą informaciją ir priima sprendimą dėl tarnybinio patikrinimo inicijavimo.

12. Jeigu valstybės tarnautojas nesilaiko valstybės tarnautojų etikos veiklos principų, bet kuris asmuo turi teisę pateikti skundą valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos, kurioje tarnauja skundžiamas valstybės tarnautojas, vadovui (toliau vadinama – vadovas). Vadovas turi apsvarstyti skundą ir nuspręsti, ar reikia pradėti tarnybinį patikrinimą. Skundas, inicijuotas prieš vadovą, pateikiamas svarstyti asmeniui, priėmusiam vadovą į pareigas, kuris turi nuspręsti, ar reikia pradėti tarnybinį patikrinimą.

**KELMĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS
TARYBA**

SPRENDIMAS

**DĖL KELMĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS TARYBOS ETIKOS KOMISIJOS
SUDARYMO IR JOS NUOSTATŲ, PATVIRTINTŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS
TARYBOS 2009 M. RUGPJŪČIO 27 D. SPRENDIMU NR. T-331, 15 PUNKTO
PAKEITIMO**

2011 m. birželio 29 d. Nr.T-203
Kelmė

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (Žin., 1994, Nr. 55-1094; 2008, Nr. 113-429) 15 straipsnio 1, 3 ir 5 dalimis, Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo (Žin., 2006, Nr. 102-3938) 6 straipsnio 1 dalies 2 punktu, atsižvelgdama į opozicijos 2011-06-20 siūlymą, Kelmės rajono savivaldybės taryba n u s p r e n d ž i a :

1.Sudaryti Kelmės rajono savivaldybės tarybos Etikos komisiją iš 7 narių rajono tarybos įgaliojimų laikui tokios sudėties:

Pirmininkas Antanas Levickas, rajono savivaldybės tarybos narys,
mažumos (opozicijos) atstovas

Nariai: Kristina Balsienė, rajono savivaldybės tarybos narė,
Saulius Barauskis, rajono savivaldybės tarybos narys,

Sigita Grigolienė, Kelmės apylinkių seniūnijos Šaltenių seniūnaitijos
seniūnaitė,

Genutė Janušauskienė, Šaukėnų seniūnijos Lykšilio seniūnaitijos seniūnaitė,

Irena Sabaliauskienė, Tytuvėnų apylinkių seniūnijos Mockaičių seniūnaitijos seniūnaitė,
Arūnas Teišerskis, rajono savivaldybės tarybos narys.

2. Pakeisti Kelmės rajono savivaldybės tarybos Etikos komisijos nuostatų, patvirtintų rajono savivaldybės tarybos 2009 m. rugpjūčio 27 d. sprendimu Nr. T-331, 15 punkto pirmojo sakinio redakciją ir ją išdėstyti taip: „15. Komisija sudaroma iš 7 narių: 2 rajono savivaldybės tarybos daugumos atstovai, 2 rajono savivaldybės tarybos opozicijos atstovai, 3 gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovai“.

3.Pripažinti netekusiu galios Kelmės rajono savivaldybės tarybos 2009 m. rugpjūčio 27 d. sprendimo Nr. T-331 „Dėl Kelmės rajono savivaldybės tarybos Etikos komisijos sudarymo ir nuostatų patvirtinimo“ 1 punktą.

Savivaldybės meras

Kostas Arvasevičius

KELMĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS

TARYBA

SPRENDIMAS

DĖL KORUPCIJOS PREVENCIJOS KOMISIJOS SUDARYMO IR JOS DARBO

REGLAMENTO PATVIRTINIMO

2009 m. lapkričio 26 d. Nr.T-451

Kelmė

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (Žin., 1994, Nr. 55-1049; 2000, Nr. 91-2832; 2003, Nr. 73-3357; 2004, Nr. 134-4839; 2005, Nr. 57-1941; 2006, Nr. 82-3251)

15 straipsnio 4 dalimi, 16 straipsnio 2 dalies 6 punktu, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos

įstatymo (Žin., 2002, Nr. 57-2297; 2003, Nr. 38-1728) 16 straipsniu, Lietuvos Respublikos Seimo

2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 10-355; 2003, Nr. 70-3175; 2006, Nr. 8-283;

2007, Nr. 125-5095) bei atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos Šiaulių

valdybos 2009-10-12 raštą Nr. 4-10-757 „Dėl korupcijos rizikos analizės atlikimo“, rajono savivaldybės taryba n u s p r e n d ž i a:

1. Sudaryti Kelmės rajono savivaldybės korupcijos prevencijos komisiją šios sudėties:

1.1. Saulius Barauskis, rajono savivaldybės tarybos narys;

1.2. Kęstutis Bilius, rajono savivaldybės tarybos Švietimo, kultūros ir viešosios tvarkos komiteto pirmininkės pavaduotojas;

1.3. Romas Docius, rajono savivaldybės tarybos Kaimo reikalų ir verslo komiteto pirmininkas;

1.4. Stasys Lekšas, rajono savivaldybės tarybos Kontrolės komiteto pirmininkas;

1.5. Dalia Miklovienė, savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotoja;

1.6. Rimantas Motuzas, rajono savivaldybės tarybos Biudžeto ir investicijų komiteto pirmininkas;

1.7. Egidijus Ūksas, rajono savivaldybės tarybos narys.

2. Kelmės rajono savivaldybės korupcijos prevencijos komisijos pirmininku paskirti Stasį Lekšą, rajono savivaldybės tarybos Kontrolės komiteto pirmininką.

3. Patvirtinti Kelmės rajono savivaldybės korupcijos prevencijos komisijos darbo reglamentą (pridedama).

Savivaldybės meras

Kostas Arvasevičius

KELMĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS KORUPCIJOS PREVENCIJOS KOMISIJOS

DARBO REGLAMENTAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Kelmės rajono savivaldybės korupcijos prevencijos komisijos darbo reglamentas nustato Kelmės rajono savivaldybės korupcijos prevencijos komisijos (toliau – Komisija) uždavinius, įgaliojimus, darbo tvarką ir kitus su Komisijos veikla susijusius klausimus.
2. Komisijos darbo reglamentas parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo antikorupcijos komisijos įstatymu, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 607 patvirtintomis Padalinių ir asmenų, valstybės ar savivaldybių įstaigose vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, veiklos ir bendradarbiavimo taisyklėmis.
3. Komisija sudaroma Kelmės rajono savivaldybės tarybos kadencijos laikotarpiui.
4. Komisija savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais teisės aktais, Kelmės rajono savivaldybės tarybos sprendimais, taip pat šiuo darbo reglamentu.

II. KOMISIJOS UŽDAVINIAI

5. Komisijos uždaviniai yra šie:
 - 5.1. pagal kompetenciją įgyvendinti Kelmės rajono savivaldybėje (toliau – savivaldybė) valstybės politiką korupcijos prevencijos srityje;
 - 5.2. užtikrinti tinkamą savivaldybės korupcijos prevencijos programos priežiūrą ir programos priemonių įgyvendinimo administravimą;
 - 5.3. užtikrinti, kad savivaldybės institucijos, įstaigos vykdytų korupcijos prevenciją reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus.

III. KOMISIJOS FUNKCIJOS

6. Komisija, įgyvendindama savo uždavinius, vykdo šias funkcijas:
 - 6.1. renka Komisijos posėdžiams reikalingą medžiagą;
 - 6.2. nagrinėja korupcijos ir su ja susijusius reiškinius bei atvejus, priima sprendimus nagrinėjamaiais klausimais, kontroliuoja, kaip savivaldybės institucijos, įstaigos juos vykdo;
 - 6.3. teikia pasiūlymus savivaldybės institucijoms dėl teisės aktų priėmimo ir tobulinimo, korupcijos, ekonominių ir finansinių nusikaltimų bei kitų teisės pažeidimų prevencijos;
 - 6.4. svarsto gautą informaciją apie korupcijos prielaidas ar atvejus;
 - 6.5. rengia korupcijos prevencijos programą ir programos įgyvendinimo priemonių planą ir teikia savivaldybės tarybai tvirtinti;
 - 6.6. informuoja savivaldybės gyventojus apie korupcijos prevencijos padėtį savivaldybėje, Komisijos veiklą.
7. Komisija atlieka kitas funkcijas, susijusias su Komisijos uždaviniais, neprieštaraujančias Lietuvos Respublikos teisės aktams.

IV. KOMISIJOS TEISĖS

8. Komisija turi teisę:

- 8.1. gauti iš savivaldybės administracijos struktūrinių ir struktūrinių teritorinių padalinių, savivaldybės įstaigų Komisijos darbui reikalingus dokumentus;
- 8.2. kviešti į Komisijos posėdžius savivaldybės tarybos narius, savivaldybės administracijos valstybės tarnautojus ir darbuotojus, savivaldybės įstaigų vadovus ir darbuotojus nagrinėti sudėtingus klausimus;
- 8.3. suderinusi su savivaldybės administracijos direktoriumi, savivaldybės įstaigų vadovais, pasitelkti valstybės tarnautojus ar kitus darbuotojus, specialistus;
- 8.4. kreiptis į viešosios informacijos platintojus dėl keitimosi informacija antikorupcijos klausimais.

V. KOMISIJOS NARIŲ PAREIGOS

9. Komisijos nariai privalo:

- 9.1. kol Komisija priims sprendimus dėl nagrinėjamo klausimo, neskelbti informacijos apie tyrimo eigą, jeigu tai gali pažeisti asmens teises, pakenkti tyrimui;
 - 9.2. saugoti gautą informaciją, jeigu ji sudaro valstybės, tarnybos, komercinę ar kitą įstatymų saugomą paslaptį.
10. Komisijos narių pareigos galioja ir pasitelktiems valstybės tarnautojams bei kitiems darbuotojams.

VI. KOMISIJOS DARBO ORGANIZAVIMAS

11. Komisiją sudaro 7 nariai. Komisijos sudėtį, pirmininką ir darbo reglamentą tvirtina rajono savivaldybės taryba.

12. Komisijos darbą organizuoja ir jam vadovauja Komisijos pirmininkas.

13. Komisijos sprendimai įforminami posėdžio protokolu. Komisijos posėdžiams sekretoriauja rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu paskirtas administracijos darbuotojas. Posėdžio protokolai registruojami bendra raštvedybos tvarka.

14. Posėdžius pagal poreikį šaukia ir jiems vadovauja Komisijos pirmininkas.

15. Klausimas pradedamas nagrinėti Komisijoje Kelmės rajono savivaldybės tarybos pavedimu pagal sudarytą Komisijos darbo planą, taip pat gali būti pradėtas nagrinėti savivaldybės

tarybos nario ar Komisijos nario iniciatyva pagal asmenų skundus, pareigūnų pateiktą ar kitą gautą

informaciją apie korupcijos prielaidas ar atvejus.

16. Komisijos posėdis laikomas teisėtu, jeigu jame dalyvauja daugiau kaip pusė jos narių.

17. Komisijos posėdžiai paprastai yra vieši. Komisijos sprendimu gali būti rengiami uždari posėdžiai, kuriuose gali dalyvauti tik Komisijos pakviesti asmenys.

18. Komisijos sprendimai priimami Komisijos posėdyje atviru balsavimu paprasta posėdyje dalyvaujančių Komisijos narių balsų dauguma ir įforminami Komisijos protokolu. Jeigu balsai pasiskirsto po lygiai, lemia Komisijos pirmininko balsas.

19. Komisija gali priimti šiuos sprendimus:

19.1. perduoti medžiagą teisėsaugos institucijoms;

19.2. siūlyti skirti tarnybines nuobaudas netinkamai savo pareigas einantiems savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams ir darbuotojams, savivaldybės įstaigų vadovams ir darbuotojams;

19.3. atkreipti savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, savivaldybės įstaigų darbuotojų dėmesį į įstatymų nesilaikymą, tarnybinės etikos bei kitus pažeidimus ir

- reikalauti pašalinti nurodytus trūkumus;
- 3 19.4. atsisakyti nagrinėti skundą arba nutraukti jo nagrinėjimą.
20. Komisija priima ir kitus sprendimus, reikalingus Komisijos uždaviniams spręsti ir funkcijoms vykdyti.
21. Komisijos nariai, nesutinkantys su Komisijos sprendimu, turi teisę pareikšti atskirą nuomonę. Ji pridedama prie sprendimo.
22. Posėdžio protokolą pasirašo Komisijos pirmininkas ir sekretorius.
23. Komisijos parengtus siunčiamuosius dokumentus pasirašo Komisijos pirmininkas.
24. Komisijos pirmininkas kasmet iki kovo 1 d. teikia savivaldybės tarybai Komisijos veiklos ataskaitą.
25. Informaciją apie Komisijos veiklą, sprendimus žiniasklaidai teikia Komisijos pirmininkas arba jo įgaliotas Komisijos narys.

VII. KOMISIJOS ATSAKOMYBĖ

26. Už Komisijos dokumentų registravimą, komisijos posėdžių protokolų įforminimą, sprendimų išsiuntimą suinteresuotiems asmenims atsako Komisijos sekretorius.
27. Už sprendimų objektyvumą ir teisingumą, konfidencialios informacijos apie asmenis paskleidimą atsako Komisijos pirmininkas, Komisijos nariai Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.